

TAMPEREEN YLIOPISTO

Maria Annala

SUOMALAISLEHTIEN HUUMEJOURNALISMI JA SEN
VAIKUTUKSET YHTEISKUNNAN HUUMEONGELMAAN

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2007

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

ANNALA, MARIA: Suomalaislehtien huumejournalismi ja sen vaikutukset yhteiskunnan huumeongelmaan

Pro gradu-tutkielma, 123 s., 1 liites.

Tiedotusoppi

Marraskuu 2007

Tutkin tässä työssä suomalaislehtien huumeaiheista uutisjournalismia ja arvioin sen vaikutuksia yhteiskunnan huumeongelmaan.

Ensin pohdin kirjallisuuden pohjalta, minkälaista huumejournalismin kannattaisi olla, jotta se vähentäisi mahdollisimman tehokkaasti huumeiden kokeilua ja käyttöä. Erittelen myös muita huumejournalismin yhteiskunnallisia vaikutuksia. Työni empiirisessä osuudessa katson, kuinka paljon ja millä tavoin huumeista kirjoitettiin Helsingin Sanomissa ja Aamulehdessä vuoden 2006 alkupuoliskolla. Analysoin empiirisen osion tuloksia kysyen, kuinka hyvin aineistoni journalismi auttaa pienentämään suomalaisen yhteiskunnan huumeongelmaa. Tutkimusmenetelminä käytän diskurssianalyysiä ja sisällön erittelyä.

Päädyn siihen, että huumejournalismi auttaa yhteiskunnan huumeongelman pienentämisessä parhaiten, jos se on monipuolista, moniäänistä ja totuudenmukaista. Valistuksen ammattilaisten käsitysten perusteella uskon, että aikuisilla on parhaat mahdollisuudet valistaa nuoria huumeiden vaaroista, jos media antaa heille huumeilmioista niin laajan kuvan, että he hahmottavat huumeista kiinnostuneiden nuorten ajattelutapoja. Valistuksen onnistumisen kannalta on tärkeää myös se, ettei aikuisilla ole huumeista virheellisiä käsityksiä. Lisäksi nuoret itse uskovat median viestejä paremmin, jos he kokevat uutisoinnin luotettavaksi ja monipuoliseksi.

Aineistoni journalismi ei kuitenkaan ole kovin monipuolista eikä moniäänistä. Se painottuu hyvin vahvasti rikollisuuteen, ja poliisin ja muiden kontrolliviranomaisten näkökulma on esillä selvästi kaikkia muita enemmän. Aineistossa on myös jonkin verran totuudenmukaisuuden kannalta ongelmallisia piirteitä kuten virheitä, epätarkkuuksia ja aiheettomia yleistyksiä.

Tulosteni valossa vaikuttaa siltä, että suomalaista huumejournalismia voisi parantaa esimerkiksi haastattelemalla nykyistä enemmän huumeiden käyttäjiä ja entisiä käyttäjiä sekä hyödyntämällä nykyistä paremmin huumeutkijoiden asiantuntemusta. Suomen huumehoitojärjestelmästä ja huumekaupan aiheuttamista maailmanlaajuisista ongelmista olisi myös aiheellista kirjoittaa nykyistä enemmän.

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Suomalainen huumejournalismitutkimus 1990-luvulla ja uuden vuosituhatosen alussa	7
2.1	Matti Piispa ja sanomalehtien tarjoamat huumeviestit	8
2.2	Jukka Törrönen ja lehdistön huume poliittinen asemoituminen	8
2.3	Matti Piispa ja päihdeasioiden saama julkisuus	10
2.4	Teemu Rantanen ja sosiaalisen ja psykologisen näkökulman puute lehtien huume kirjoittelussa	12
2.5	Olavi Kaukonen ja Matti Halmeaho ja huume uutisten asiantuntijat puheenvuoroinen	15
2.6	Yhteenvetoa	17
3	Minkälaista olisi hyvä huumejournalismi?	19
3.1	Yleiset hyvän journalismin kriteerit huumejournalismin arvioinnin lähtökohdaksi	19
3.1.1	Länsimainen käsitys hyvästä journalismista	19
3.1.2	Hyvän journalismin kriteereihin perustuvaa huumejournalismin kritiikkiä	21
3.1.3	Tutkimustuloksissa näyttäytyvä huumejournalismi hyvän journalismin kriteerien valossa	23
3.2	Yhteiskunnalliset vaikutukset huumejournalismin arvioinnin lähtökohdaksi	26
3.2.1	Sosiologinen funktionalismi	26
3.2.2	Dysfunktionaalinen narkofobia	28
3.2.3	Tärkeimpänä funktiona huume kokeilujen ja huumeiden käytön vähentäminen	31
3.2.3.1	Mikko Salasuo ja nuorten epäusko valistukseen	32
3.2.3.2	Ehkäisevän päihdetyön tekijöiden ajatuksia nuorille puhumisesta	34
3.2.3.3	Millaista siis olisi hyvä valistusfunktiolähtöinen huumejournalismi?	38
3.3	Eri lähtökohdista samaan lopputulokseen	39
4	Tutkimusmenetelmät	40
4.1	Diskurssianalyysi	41
4.1.1	Diskurssianalyysin kenttä	41
4.1.2	Oma tutkimusmenetelmäni	42

4.1.2.1	Sijoittuminen diskurssianalyysin kentälle	42
4.1.2.2	<i>Diskurssi</i> -termi	44
4.2	Sisällön erittely	45
4.2.1	Sisällön erittelyn määritelmiä	45
4.2.1.1	Mikä on sisällön erittelyn suhde määrälliseen ja laadulliseen tutkimusotteeseen?	45
4.2.1.2	Miten sisällön erittelyä tehdään?	47
4.2.1.3	Miten tutkimuksen validiutta ja reliaabeliutta arvioidaan?	48
4.2.2	Oma tutkimusmenetelmäni	50
4.2.2.1	Määrällisyys ja laadullisuus	50
4.2.2.2	Aineistolähtöisyys	52
4.2.2.3	Tieteellisyyden vaatimukset	52
4.2.2.4	Tilastolliset menetelmät	53
4.2.2.5	Validiuden arvioiminen	53
4.2.2.6	Reliaabeliuden arvioiminen	53
5	Tutkimuksen toteutus	54
6	Kolmen huumerikosuutisen diskurssianalyysi	56
6.1	Juttujen lähteet	57
6.2	Lähteiden kyseenalaistaminen	58
6.3	Juttujen aktiiviset toimijat	58
6.4	Lukusanojen ja adjektiivien määritteet	59
6.5	Huumerikollisuuteen liittyvät diskurssit	61
6.6	Kategorisoinnit	62
6.6.1	<i>Huumeiden käyttäjät</i> -ilmaus	62
6.6.2	Huumekuolemat	63
6.7	Sanavalintoja	64
6.7.1	Huumeisiin viittaavat värittyneet substantiivit	64
6.7.2	<i>Huumeiden väärinkäyttö</i>	65
6.7.3	<i>Yleinen tokkura</i>	66
6.7.4	<i>Varoittaa</i>	66
6.7.5	Otsikon tiivistelmäsanat	66
7	Juttujen aihepiirit	67
7.1	Suppea aineisto	68
7.2	Laaja aineisto	72
8	Juttujen jakaantuminen lehden osastoihin	73

9	Juttujen lähteet	77
9.1	Tutkimuksen toteutus	77
9.1.1	Omat luokittelutapani	78
9.1.2	Vertailu Rantasen tutkimukseen	80
9.2	Kontrollin edustajat	81
9.3	Terveystieteiden tutkimuskeskus ja sosiaalitoimi	83
9.4	Huumeiden käyttäjät ja rikolliset	85
9.5	Poliitikot	86
9.6	Tutkijat	86
9.7	Muut lähteet -luokka	87
9.8	Pohdintaa	87
10	Johtolauseiden verbien vaikutus lähteiden uskottavuuteen	89
10.1	Tutkimuksen toteutus	89
10.2	Tulokset	90
11	Päihdekentän kategorisointi	92
11.1	Tutkimuksen toteutus	92
11.2	Tulokset	95
12	Huumeisiin viittaavat substantiivit	99
13	Narkofobiaa synnyttävät jutunkohdat	100
14	Narkofobiaa lievittävät näkökulmat	102
15	Virheelliset jutunkohdat	105
16	Huumekuolemat	107
17	Johtopäätökset	111
17.1	Empiirisen tutkimuksen keskeiset tulokset	111
17.2	Onko aineistoni journalismi hyvää huumejournalismia?	113
17.2.1	Suomalaislehtien huumeutisten monipuolisuus ja moniäänisyys	114
17.2.2	Suomalaislehtien huumeutisten totuudenmukaisuus	115
	Lähteet	118
	Julkaistut lähteet	118
	Internetlähteet	123
	Henkilökohtaiset keskustelut	123
Liite 1		124

1 Johdanto

Tutkin tässä työssä suomalaislehtien huumeaiheista uutisjournalismia. Aihe kiinnostaa minua siksi, että Suomessa ei olla päästy yksimielisyyteen siitä, millä tavalla huumeista olisi hyvä kirjoittaa lehdissä. Jotkut korostavat median roolia huumeiden vastaisessa taistelussa ja toivovat, että lehdet pyrkisivät vaikuttamaan lukijoidensa huumeasenteisiin. Toiset taas ovat sitä mieltä, että tiedonvälityksen objektiivisuus on vaarassa, jos lehdet ryhtyvät aktiivisesti ajamaan huumeiden vastaista asiaa.

Osallistun tällä työllä keskusteluun siitä, miten huumeista pitäisi puhua. Lähestyn siis aihettani normatiivisesti, kantaa ottaen. Tutkimuksessani on kolme pääkysymystä. Lähdän liikkeelle kysymällä, minkälaista huumejournalismin tulisi olla. Tähän vastattuani tarkastelen, minkälaista suomalaisten sanomalehtien huumeaiheinen uutisjournalismi nykyään on. Kolmannessa kysymyksessä yhdistän kaksi aiempaa ja pohdin, onko analysoimani journalismi hyvää huumejournalismia.

Ensimmäiseen pääkysymykseen vastaan kirjallisuuden perusteella. Aloitan erittelemällä yleisiä hyvän journalismin kriteereitä. Sitten analysoin huumejournalismia valistuksena. Pohdin aiemman tutkimuksen ja ehkäisevän päihdetyön ammattilaisten näkemysten pohjalta, minkälaista huumejournalismin pitäisi olla, jotta se vähentäisi mahdollisimman tehokkaasti huumeiden kokeilua ja käyttöä. Samalla käsittelen muitakin huumejournalismin mahdollisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Pohdintojeni päätteeksi määrittelen, minkälaista hyvä huumejournalismi mielestäni on.

Toiseen pääkysymykseen vastaan empiirisellä tutkimuksella. Erittelen ensin diskurssianalyttisesti kolmea Aamulehdessä vuonna 2003 ilmestynyttä huumerikosuutista. Sen jälkeen tutkin Helsingin Sanomien ja Aamulehden vuoden 2006 alkupuolen huumeuutisointia sisällön erittelyn ja diskurssianalyysin keinoin. Vastaan vuoden 2006 aineiston perusteella yhdeksään kysymykseen: Mistä aiheista huumejournalismissa kirjoitetaan? Missä lehtien osastoissa huumeista puhutaan? Ketkä ovat lähteinä? Ottaako toimittaja kantaa lähteiden uskottavuuteen johtolauseiden verbivalinnoillaan? Miten päihteiden käyttö kategorisoidaan? Minkälaisilla sanoilla huumeisiin viita-

taan? Onko jutuissa narkofobiaa eli huumekammoa synnyttäviä tai lieventäviä kohtia? Onko jutuissa virheitä? Miten huumekuolemista puhutaan?

Kolmas pääkysymys on vahvasti mukana empiirisessä tutkimuksessani. Tutkimuskysymykseni perustuvat pohdintoihini hyvän huumejournalismin kriteereistä, ja arvioin tulosteni valossa, kuinka hyvin aineistoni journalismi täyttää nuo kriteerit. Työni johtopäätösluvussa kokoan yhteen vastaukseni kolmanteen pääkysymykseen.

2 Suomalainen huumejournalismitutkimus 1990-luvulla ja uuden vuosituhaten alussa

Tarkastelen tässä luvussa Suomessa aiemmin tehtyä huumejournalismitutkimusta. Luku antaa taustatietoa, jota käytän hyödyksi vastatessani omiin tutkimuskysymyksiini ja analysoidessani empiirisen tutkimukseni tuloksia.

1990-luvulla suomalaisten huumeiden käyttö lisääntyi selvästi, ja tarjolle tuli aiempaa laajempi valikoima erilaisia huumeita (Kaukonen ja Hakkarainen 2002: 9). Monet erilaiset tahot ovat yksimielisiä käytön yleistymisestä (mt, ms), ja 1990-luvun ja 2000-luvun alun huumeilannetta onkin kutsuttu toiseksi huumeaaloksi (Partanen 2002: 23).

Huumeet olivat 2000-luvulle tultaessa paljon esillä myös tiedotusvälineissä (Kaukonen ja Hakkarainen 2002: 5), ja huumejournalismin perehdyttiin viime vuosikymmenen jälkipuoliskolla ja uuden vuosituhaten alussa useissa tutkimuksissa. Näistä monissa oli aineistona seitsemänpäiväisiä sanomalehtiä ja iltapäivälehtiä, ja erityisesti Helsingin Sanomat oli suosittu tutkimuskohde. Aineistona käytettiin niin uutisia, pääkirjoituksia kuin mielipidekirjoituksiakin.

Esittelen seuraavaksi viittä tutkimusta toisen huumeaallon ajalta.

2.1 Matti Piispa ja sanomalehtien tarjoamat huumeviestit

Matti Piispa (2001: 463) kysyy tutkimuksessaan, ”millaisia viestejä sisältyy sanomalehtien huumeaiheiseen uutisointiin”. Hänen aineistonsa on koottu Helsingin Sanomista, Hufvudstadsbladetista, Kansan Uutisista ja Demarista ajalta 13.2.–3.4.2001. Aineistossa on 173 juttua. Pääaineistonsa lisäksi Piispa tukeutuu analyysissään henkilökohtaiseen leikearkistoonsa, jonka koostumusta hän ei tarkemmin erittele. (Mt, ms.)

Aineistosta nousee esiin viisi huumeviestiä: ”huumeet ovat kaikkialla” (mt, ms), ”yksikään lapsi ei ole turvassa” (mt: 465), ”huumehörhöt’ uhkaavat kenen tahansa turvallisuutta” (mt: 466), ”taustalla [on] kova kansainvälinen rikollisuus” (mt: 467) ja ”ongelmat eivät ole oikein kenekään hallinnassa” (mt: 468). Viestit ovat osittain samoja kuin huumeiden vastaista työtä tekevien kansalaisjärjestöjen julkaisuissa, joissa ollaan huolestuneita muun muassa kansainvälisestä rikollisuudesta (Majava 2004: 509) ja esitetään, että huumeongelmat uhkaavat koko yhteiskuntaa eivätkä vain käyttäjiä ja heidän läheisiään (mt: 508).

Yhteenvetona Piispa (2001: 469) toteaa, että lehdistön huumeista maa-laama kuva on synkkä, ja että huumeet esitetään lehdissä moniulotteiseksi uhkaksi ja ongelmaksi. Vaikka aineistossa on myös uhkaa lieventäviä näkökulmia, ne jäävät Piispan mielestä selvästi uhan korostamisen varjoon (mt: 465). Piispa huomauttaa myös, että jotkut aiheet näyttävät jäävän lehdissä hyvin vähälle huomiolle. Tällaisiksi hän mainitsee huumeiden käytön taustasyyt ja huumekaupan globaalit kuviot. (Mt: 469–470.)

2.2 Jukka Törrösen ja lehdistön huume poliittinen asemoituminen

Jukka Törrösen (2002: 525) tutkimuksen aiheena on, ”miten lehdistö osallistui 1990-luvulla kamppailuun huume politiikan laaja-alaistamisesta”. Hän käyttää aineistona viiden lehden huumeaiheisia pääkirjoituksia ja kysyy, ”millä tavoin lehdistö asemoitui tutkittavana ajanjaksona huume tilanteeseen: mil-

laisia ongelmia tai jännitteitä lehdet tunnistivat huumeekentältä ja millaisia keinoja ja tavoitteita ne asettivat yhteiskunnallisille toimijoille ongelmien poistamiseksi”. Aineisto on koottu Aamulehdestä, Etelä-Saimaasta, Helsingin Sanomista, Iltalehdestä ja Ilta-Sanomista vuosilta 1993–2000. Aineistossa on 133 pääkirjoitusta. (Mt, ms.)

Huumeaiheisia pääkirjoituksia on Törrösen aineistossa vuosi vuodelta enemmän. Vuosina 1999 ja 2000 niitä on jopa enemmän kuin alkoholiaiheisia, vaikka aineiston alkupäässä alkoholista kirjoitetaan moninkertaisesti enemmän kuin huumeista (mt: 526–527). Törrönen tulkitsee tämän kertovan huumeaiheen yhteiskunnallisen merkityksen kasvusta (mt: 526).

Aineistosta nousee viisi pääteemaa, jotka ovat yleisyysjärjestyksessä huumerikollisuus, huumehoitojärjestelmä, nuorten huumeiden käyttö, kasvatuksen ja ehkäisevän päihdetyön tärkeys ja huumetestit (mt 257–258). Törrönen jakaa tämän perusteella aineiston puhettavat neljäksi tarinalinjaksi: ”huumerikollisuus on torjuttava ja paljastettava” (mt: 258), ”on kehitettävä kattava huumehoitojärjestelmä” (mt: 532), ”nuoret, perheet ja yhteisö on aktivoitava päihdeettömän elämäntavan piiriin” (mt: 534) ja ”huumetestit loukkaavat yksilön perusoikeuksia” (mt: 535).

Suomeen muista maista tulevaa huumeakauppaa ja huumerikollisuutta pidetään Törrösen mukaan pääkirjoituksissa ”Suomen huume politiikan ensisijaisena haasteena” (mt, ms). Poliisin vaatimukset resurssien lisäämisestä ovat kirjoituksissa paljon esillä, mutta lehdet suhtautuvat näihin vaatimuksiin eri tavoin. Eroja on sekä lehtien välillä että yksittäisten lehtien kirjoituksissa eri vuosina. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa suhtaudutaan tarkastelujakson alkuvuosina kriittisesti poliisin vaatimuksiin, mutta loppuvuosina lehti alkaa puhua lisäresurssien myöntämisen puolesta. (Mt: 535–536.)

Huumeriippuvaisten hoidosta lehdet sen sijaan ovat yksimielisiä: pääkirjoituksissa peräänkuulutetaan Suomeen kattavaa huumehoitojärjestelmää. Vain Iltalehti ei osallistu tutkimusajankohtana aiheesta käytyyn keskusteluun lainkaan.

Kaikki aineiston lehdet korostavat pääkirjoituksissaan huolta nuorisosta sekä nuorista välittämisen ja päihdeettömään elämäntapaan kannustamisen tärkeyttä. (Mt: 536.)

Huumetesteihin tutkimusajankohdan lehdissä suhtaudutaan kriittisesti. Pääkirjoituksissa pidetään pakollisia huumetestejä uhan liioittelemisena ja kannetaan huolta kansalaisten perusoikeuksista. (Mt, ms.) Vain Aamulehti näyttää ”selkeästi vihreää valoa huumetesteille” (mt: 535), mutta senkin sivuilla esitetään myös huoli kansalaisten perusoikeuksien polkemisesta (mt: 536).

Yhteenvetona Törrönen toteaa, että aineiston lehdet ovat selvästi samoilla linjoilla kuin sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 1997 laatima huumestrategia. Lehdet eivät kyseenalaista virallista huume politiikkaa tai viranomais-ten ja päättäjien arvovaltaa tietolähteinä paitsi joissakin poliisin resurssivaatiimuksia käsittelevissä kirjoituksissa. (Mt, 536–537.)

2.3 Matti Piispa ja päihdeasioiden saama julkisuus

Matti Piispa on luvussa 2.1 esitellyn tutkimuksen lisäksi tarkastellut vuosina 1998 ja 1999 julkaistuja päihdeaiheisia sanomalehtijuttuja eri näkökulmista kirjassaan *Alkoholi, huumeet ja media* (Piispa 1999). Kirjassa esitellään lyhyesti useita tapaustutkimuksia päihdeasioiden saamasta julkisuudesta.

Ensimmäisen tutkimuksen aineistona ovat vuoden 1999 maaliskuun päihdeaiheiset kirjoitukset Helsingin Sanomista, Ilta-Sanomista ja Iltalehdestä. Juttuja on yhteensä 140, ja Piispa ryhmittelee niitä aiheen mukaan nähdäkseen, mitkä aiheet saavat eniten julkisuutta. Alkoholiaiheisia juttuja on kaikissa lehdissä enemmän kuin huumeaiheisia. Helsingin Sanomissa aiheita käsitellään silti suunnilleen saman verran, kun taas kummassakin iltapäivälehdessä alkoholiaihe on esillä moninkertaisesti huumeaihetta enemmän. Kun lehtijuttuja jaottelee tarkemmin aiheen mukaan, osoittautuu että Helsingin Sanomissa huumerikollisuus on päihdeaiheista useimmin esillä (11 kirjoitusta 40:stä), ja että myös huumeiden käyttöä vankiloissa käsitellään useissa jutuissa (4 kirjoitusta 40:stä). (Mt: 14–15.)

Samanlainen tutkimusote Piispalla on myös kahdessa paikallisessa tapaustutkimuksessa, joissa hän tarkastelee päihdeaiheiden saamaa julkisuutta Vantaan Sanomissa ja Aamulehdessä. Nämä tutkimukset liittyvät paikallisiin projekteihin, joissa pyrittiin saamaan päihdeasioille huomiota mediassa. Tut-

kimuksen tarkoituksena ei ole selvittää päihdejuttujen yleisyyttä satunnaisesti valittuna ajankohtana vaan sellaisena ajankohtana, jolloin jotkin tahot pyrkivät aktiivisesti herättämään mediakeskustelua päihdeistä. (Mt: 33.)

Ensimmäinen aineisto koostuu Vantaan Sanomien jutuista vuoden 1999 huhtikuun puolenvälin ja kesäkuun puolenvälin väliseltä ajalta. Aineistossa on 18 lehden numeroa, joissa on 29 päihdeaiheista kirjoitusta. Jutuista noin 70 prosenttia käsittelee alkoholia, ja kaikista aiheista eniten esillä on rattijuopumus. Huumerikollisuus on kuitenkin toiseksi yleisin aihe. Piispa kiinnittää huomiota myös siihen, mitkä tahot esiintyvät jutuissa aktiivisina toimijoina. Ylivoimaisesti eniten julkisuutta saa poliisi, joka on toimijana puolessa jutuista. (Mt: 38.)

Toisessa aineistossa ovat Aamulehdessä 24.5.–23.6. ilmestyneet päihdejutut. Juttuja on yhteensä 108, eli 3,5 kirjoitusta numeroa kohti. Alkoholista puhutaan 90 jutussa ja huumeista 18 jutussa. Kaksi yleisintä aihetta ovat julkijuopottelu (25 juttua) ja rattijuopumus (13 juttua). Huumerikollisuus on kolmanneksi yleisin aihe: sitä käsitellään 9 jutussa. (Mt: 43–45.)

Toisenlaisessa tutkimuksessa Piispa pohtii, minkälaiset päihdeaiheet ylittävät uutiskynnyksen. Aineistona hänellä on vuoden 1998 Valtakunnallisia Päihdepäiviä koskevia juttuja (68 juttua 48 sanomalehdestä), vuoden 1998 Ehkäisevän päihdetyön viikkoon liittyviä juttuja (42 juttua 27 sanoma- ja paikallislehdestä) ja huumeekysymyksiin liittyviä juttuja kuukauden ajalta tammi–helmikuulta vuodelta 1999 (35 juttua 24 sanoma- ja paikallislehdestä ja neljästä aikakauslehdestä). Piispa ei pidä ongelmana aineistojen pientä kokoa tai mahdollista vääristyneisyyttä, sillä hän ei pyri muodostamaan kokonaiskuvaa vaan hakee oivalluksia siitä, minkälaiset päihdeaiheet saavat Suomessa julkisuutta. (Mt: 25–26.) Hän päätyy siihen tulokseen, että lehdisissä esiin pääsevät tilastot ja määrälliset tutkimustulokset, uudet asiat sekä tapahtumat ja tempaukset. Tapahtumien uutisarvon hän arvelee olevan merkittävä erityisesti paikallislehdissä. (Mt: 29–31.)

Yhteenvetona eri tutkimuksistaan Piispa toteaa, että päihdeasiat saavat suomalaislehdissä varsin paljon huomiota. Alkoholi on selvästi enemmän esillä kuin huumeet, ja alkoholista puhutaan Piispan mukaan myös monipuolisemmin kuin huumeista, joista kerrotaan ennen kaikkea rikollisuuden näkö-

kulmasta. Piispa selittää tätä toteamalla, että alkoholipolitiikka on Suomessa moniulotteisempaa kuin huume-politiikka, joka kiteytyy huumeiden laittomuuteen. Hän kirjoittaa kuitenkin, että ”[s]uhteessa tähän yksiulotteisuuteen huumejulkisuuskin on Suomessa laajaa, ja esimerkiksi huumausaineiden käytön yleisyyttä kartoittaneista tutkimuksista ja uusista huumehoidoista kirjoitetaan hanakasti ja näyttävästi”. (Mt: 56–57.)

2.4 Teemu Rantanen ja sosiaalisen ja psykologisen näkökulman puute lehtien huumekirjoittelussa

Sosiaalipsykologi Teemu Rantanen (1997) kysyy, onko suomalaisten lehtien huumekeskustelussa unohdettu sosiaalinen ja psykologinen näkökulma. Hän määrittelee käsiteparin kolmella eri tavalla: sosiaalitoimen ja psykologien näkökulmaksi, sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia esiin tuovaksi näkökulmaksi sekä tarkastelutasoksi, jossa ”otetaan huomioon ihmisten toisia ihmisiä koskevat käsitykset, ihmisten välinen vuorovaikutus, ryhmäprosessit ja sosiaalisten ryhmien väliset suhteet” ja selitetään ihmisen käyttäytymistä ”ihmisen erilaisista psyykkisistä mekanismeista käsin”. Tutkimuksessaan hän käyttää vuoron perään kaikkia kolmea määritelmää. (Mt: 201–202.)

Rantasen aineisto koostuu Helsingin Sanomien, Nyt-liitteen, Kuukausiliitteen, Avun, Kodin kuvalehden, Kotilieden, Seuran, Lapsemme-lehden, Lapsen Maaileman, Nuorisotyön ja Sosiaaliturvan huumeita käsittelevistä kirjoituksista vuoden 1996 ajalta. Mukana ovat ”ne kirjoitukset, joissa huumeet ovat kirjoituksen keskeinen teema tai joissa ainakin osa kirjoituksesta käsittelee huumeita”. Aineistosta on karsittu pois lyhyet lehden ulkopuolella laaditut pikku-uutiset, joissa ei mainita tietolähdettä nimeltä. Aineisto painottuu vahvasti Helsingin Sanomiin ja sen liitteisiin: niissä julkaistuja juttuja on 107, kun taas perhe- ja naistenlehtien juttuja on 11 ja erikoisalojen lehtien juttuja 10. (Mt: 202.)

Tutkimuksen ensimmäisessä osiossa Rantanen keskittyy pelkästään Helsingin Sanomien ja sen liitteiden juttuihin ja tutkii, mitkä tietolähteet pääsevät jutuissa ääneen. Lähteenä on hänen mukaansa käytetty eniten poliisia (22%), toiseksi eniten terveydenhuollon edustajia (20%) ja kolmanneksi eni-

ten huumeiden käyttäjiä ja entisiä käyttäjiä (10%). (Mt: 203–204.) Palaan tähän Rantasen tutkimuksen osuuteen tarkemmin luvussa 9.

Huumeiden käyttäjien ja entisten käyttäjien suurta osuutta Rantanen selittää sillä, että aineistossa ovat mukana Nyt-liitteen jutut, joissa huumeiden käyttäjiä haastatellaan muun muassa musiikkia ja elokuvia käsittelevien juttujen yhteydessä. Lisäksi hän huomauttaa, että aineistossa ovat mukana Helsingin Sanomien mielipidekirjoitukset, ja että eräs huumeiden käyttäjä oli osallistunut tutkittavalla ajanjaksolla aktiivisesti mielipidesivuilla käytyyn keskusteluun. (Mt: 203)

Sosiaalitoimen edustajia on aineiston lähteistä 6 prosenttia. Psykologeja ei ole lähteinä lainkaan, kuten ei myöskään nuorisotyöntekijöitä, koulukuraattoreita tai opettajia. Rantanen selittää asiaa osin sillä, että poliisin työkuvaan kuuluu tiedottaa huumerikoksista, kun taas sosiaalitoimen ja psykologien kohtaamiset huumeiden käyttäjien kanssa liittyvät yleensä tilanteisiin, joista heillä on vaihtoehtoisuus. (Mt: 203–204.)

Huomionarvoista on kuitenkin se, että huumeiden vastaista työtä tekevien kansalaisjärjestöjen edustajia ei myöskään ole haastateltavien joukossa (mt: 203), vaikka nämä järjestöt pyrkivät aktiivisesti osallistumaan julkiseen keskusteluun huumeista (Elämä on parasta huumetta ry:n periaatteet 2006, Irti huumeista ry:n toiminta ja organisaatio 2006, Youth Against Drugs ry:n toimintasuunnitelma 2006).

Rantanen peilaa lähteiden valintaa myös Raivion (1987: 78–79) esittämään ajatukseen, jonka mukaan poliisi ja jotkin muutkin tahot käyttävät julkisuutta hyväkseen perustellakseen, miksi heille täytyisi antaa lisää resursseja tai uusia oikeuksia. Lisäksi hän sanoo, että tulos ”kertoo toimittajien tavasta jäsentää kysymyksiä sekä lehden tai mahdollisesti jopa koko lehdistön linjasta” (Rantanen 1997: 204).

Tutkimuksen seuraavassa osiossa Rantanen tarkastelee kirjoitusten yleisiä sisältönäkökulmia. Häntä kiinnostaa, käsitelläänkö lehdissä yhteyksiä huumeiden käytön ja sosiaalisten tai psyykkisten ongelmien välillä. (Mt: 205.) Helsingin Sanomien osalta hän tulee siihen tulokseen, että sosiaalisia ongelmia käsitellään muutamassa aineiston jutussa, mutta psyykkisiin ongelmiin ei kiinnitetä huomiota juuri lainkaan (mt: 206). Sen sijaan aineistossa koros-

tuvat voimakkaasti näkökulmat, joita hän nimittää kontrollinäkökulmaksi ja terveydelliseksi näkökulmaksi (mt: 205–206). Muiden lehtien osalta aineisto on liian pieni juttumäärien laskemiseen, mutta Rantanen toteaa viranomais-toiminnan olevan näissäkin jutuissa paljon esillä (mt: 206).

Tutkimukseen kuuluu myös laadullista analyysiä. Sitä varten Rantanen rajaa aineistonsa niin, että mukaan tulevat vain ne jutut, joissa asioita on hänen mielestään tarkasteltu sosiaaliselta tai psykologiselta kannalta. Helsingin Sanomista ja sen liitteistä on tällä tavoin rajatussa aineistossa 32 juttua. Artikkelista ei selviä, montako muiden lehtien juttua rajatussa aineistossa on. (Mt, ms.)

Rantanen ei nimeä tutkimusmenetelmäänsä, mutta hän kuvailee tutkimuksen kulkua: Kirjoituksista poimitaan ensin ne kohdat, joissa kuvataan huumeiden käyttöön liittyviä sosiaalisia tai psykologisia ilmiöitä. Näiden katkelmien tarkastelun pohjalta muodostetaan havaintoluokkia. Havaintoluokista tärkeimmiksi määritellään ne, jotka sisältävät eniten havaintoyksiköitä, ja lopuksi analysoidaan näihin luokkiin sisältyvien tekstikatkelmien sisältöä. (Mt: 206.)

Tulokset voidaan jakaa kuuden alaotsikon alle: mielenterveys ja psyykkiset ongelmat (mt, ms), perheen ihmissuhteet (mt: 207), mallioppiminen, itsetunto ja vuorovaikutustaidot (mt: 208), asenteet (mt: 209), kaverit ja kaveripiiri (mt: 210) ja huumeiden käyttö osana syrjäytymistä (mt: 211).

Huumeiden käytön ja mielenterveysongelmien välinen yhteys nähdään kirjoituksissa usein kausaaliseksi niin päin, että huumeet ovat syy ja ongelmat seuraus. Päinvastainen syy-seuraussuhde on esillä yhdessä jutussa, jossa tuodaan esiin psyykkisten ongelmien vaikutus siihen, tuleeko huumeiden kokeilijasta ongelmakäyttäjä. Yleisesti ottaen yksilön tasolla olevista huumeiden käytön syistä puhutaan Rantasen mukaan varovaisesti ja yleisluontoisesti. (Mt: 207.)

Perheen ja huumeiden käytön yhteyksistä puhuttaessa korostetaan perheen mahdollisuuksia vaikuttaa asiaan positiivisesti. Perheongelmien mahdollisia negatiivisia vaikutuksia sen sijaan käsitellään vain vähän. Rantanen tulkitsee tilanteen niin, että toimittajat pelkäävät huumeita käyttävien nuorten vanhempien syyllistämistä, eivätkä siksi kirjoita asian tästä puolesta. (Mt: 208.)

Jutuissa annetaan myös yksinkertaistavia selityksiä, joissa ongelmia ei nähdä monimutkaisiksi sosiaalisiksi ilmiöiksi, vaan ne pelkistetään yksilön sisäisistä ominaisuuksista johtuviksi. Nuorten huumeiden käyttöä selitetään esimerkiksi sillä, että nuori on oppinut kotoa vanhempiansa alkoholiongelmaista riippuvuskäyttäytymisen mallin tai että nuorella on huono itsetunto, eikä hän siksi uskalla kieltäytyä hänelle tarjotuista aineista. Myös asenteiden lievenemisestä puhutaan Rantasen mukaan yksinkertaistavana selityksenä ongelmille ja oletetaan ilman perusteluja, että asenteiden lieveneminen on huumeiden käytön yleistymisen syy eikä seuraus. (Mt: 208–209.)

Kavereiden ja seurustelukumppanien yhteyttä huumeiden käyttöön kuvataan käyttäjien tarinoita kertovissa lehtijutuissa niin, että syy-seuraussuhteiden nähdään voivan vaikuttaa molemmin päin. Käyttäjien haastatteluissa korostuu myös huumeiden käytön epäsosiaalisuus, kun taas Irti huumeista ry:n toiminnanjohtajan haastatteluun perustuvassa jutussa sanotaan, että huumeriippuvuus alkaa sosiaalisesta riippuvuudesta. (Mt: 210–211.)

Syrjäytymisen ja huumeiden käytön välinen syy-seuraussuhde nähdään eri jutuissa eri suuntaiseksi, mutta yhdessäkään jutussa ei tuoda esiin ajatusta suhteen kaksisuuntaisuudesta. (Mt: 211.)

Johtopäätöksenä Rantanen toteaa, että sosiaalinen ja psykologinen näkökulma unohdetaan usein lehtien huumekirjoittelussa, ja että silloin kun sosiaalisen ja psykologisen tason selityksiä mainitaan, ne ovat usein yksinkertaistavia tai jopa virheellisiä (mt: 212).

2.5 Olavi Kaukonen ja Matti Halmeaho ja huumeuutisten asiantuntijat puheenvuoroineen

Olavi Kaukonen ja Matti Halmeaho (1998) analysoivat Helsingin Sanomissa, Ilta-Sanomissa ja Iltalehdessä 1.8.–31.12.1996 ilmestyneitä huumeaiheisia juttuja. Aineistossa ovat mukana ne jutut, joiden otsikko viittaa huumeaiheeseen ja joiden sisältö vahvistaa otsikosta syntyneen oletuksen. Aineistossa on yhteensä 137 juttua. (Mt: 92.)

Kaukosta ja Halmeahoa kiinnostaa, minkä alojen asiantuntijat puhuvat jutuissa ja miten puhujat jäsentävät huumeongelman. Lisäksi he tarkastele-

vat juttujen yhteyttä toisiinsa nähdäkseen, jäävätkö ne irrallisiksi vai syn-tyykö niiden välille keskustelua. (Mt, ms.)

Aluksi jutut jaotellaan ulkomaita ja kotimaata käsitteleviin. Kotimaan aiheet painottuvat aineistossa selvästi: kotimaasta kertovia juttuja on yhteen-sä 117, kun ulkomaita käsitteleviä on 17 ja sekä kotimaata että ulkomaita käsitteleviä 10. (Mt, 93).

Ääneen pääseviä asiantuntijoita analysoidakseen Kaukonen ja Halmeaho valitsevat aineistostaan kotimaasta kertovat jutut, jotka ovat lehtien etu- tai pääkirjoitussivulla tai saavat sisäsivulta palstatilaa puoli sivua tai enemmän (mt: 94). Näistä jutuista he katsovat, mitkä tahot käyttävät puheenvuoroja. Jos samassa jutussa puhuu useita saman tahon edustajia, se lasketaan vain yhteen kertaan (mt: 96).

Poliisi pääsee koko aineistossa ääneen selvästi enemmän kuin mikään muu taho. Helsingin Sanomien aineistossa poliisi tosin on äänessä vain kerran, kun taas eniten puheenvuoroja käyttävä terveysviranomaisen puhuu viisi kertaa. Koko aineistossa poliisiin jälkeen eniten puhuvat tahot ovat terveysviranomai-nen ja huumeiden käyttäjä, jotka puhuvat kumpikin seitsemässä jutussa. (Mt, ms.) Ääneen päässeet huumeiden käyttäjät ovat joko julkisuuden henkilöitä tai vankeja (mt: 100).

Puheenvuorojen sisällöstä Kaukonen ja Halmeaho toteavat, että huume-kysymys tematisoidaan niissä jossain määrin terveysongelmaksi mutta ei lain-kaan sosiaalis-poliittiseksi ongelmaksi. Terveysnäkökulmassa huomio ei kiin-nity huumeiden käyttäjien yleiseen hyvinvointiin vaan suonensisäisten huu-meiden käytön aiheuttamaan tautitartuntariskiin. Kaukosen ja Halmeahon mielestä puheenvuoroja yhdistää kontrollipoliittinen suhtautuminen huumei-siin, joka ei näy pelkästään poliisiin puhuessa vaan myös terveydenhuollon edustajien näkemyksissä ja niissä kirjoituksissa, joissa ei mainita mitään auk-toriteettitahoa. (Mt: 97, 100.)

Laajemman aineiston jutuista noin puolet on irrallisia ja puolet keskus-telee keskenään. Kaukonen ja Halmeaho tarkastelevat tarinana muutamaa juttukokonaisuutta, joissa samaan aiheeseen palataan useita kertoja. Tyy-pillisin tarina on heidän mukaansa rikos ja rangaistus, esimerkiksi huume-rikollisten kiinni jääminen ja heidän oikeudenkäyntinsä. (Mt: 101.) Useiden

juttujen sarja syntyy niin iltapäivälehdissä kuin Helsingin Sanomissa myös silloin, jos tapahtumiin liittyy huumeiden kanssa tekemisissä oleva julkisuuden henkilö, huoli lapsista tai nuorista, ongelmalliseksi nimettävä instituutio tai viranomaisten välinen reviirikamppailu (mt: 109). Ongelmalliseksi nimettävästä instituutiosta esimerkkinä aineistossa on paljon mediahuomiota saanut Vallilan ammattikoulun huumekauppatapaus, josta kerrottaessa koulusta puhutaan huumerikollisuuden pesänä (mt: 107).

Yhteenvedona Kaukonen ja Halmeaho (mt: 114) toteavat, että kaikki kolme lehteä tarjosivat tutkimusajankohtana ”vahvoille valtainsstituutioille forumin, jota myös uutustersti käytettiin vallitsevien huumausainepoliittisten normien pönkittämiseksi”.

2.6 Yhteenvedoa

Yllä esitellyistä tutkimuksista näkee, että sanomalehtien huumekirjoituksissa puhuttiin 1990-luvun jälkipuoliskolla huumerikollisuudesta enemmän kuin muista aiheista. Rikollisuudesta kertovia tekstejä oli muita huumeaiheisia tekstejä enemmän ainakin maaliskuun 1999 Helsingin Sanomissa (Piispa 1999: 14–15), saman vuoden huhti–kesäkuun Vantaan Sanomissa (mt: 38), saman vuoden touko–kesäkuun Aamulehdessä ja monen lehden pääkirjoituksissa eri vuosina (Törrönen 2002: 257–258). Rikosjuttujen suuri osuus näkyy myös siinä, että Kaukonen ja Halmeaho (1998: 101) toteavat rikos ja rangaistus-tarinan olevan yleisin samasta tapahtumasta kertovien juttuketjujen tarinallinen ja siinä, että yksi Piispan (2001: 467) esiin nostamista huumeviesteistä korostaa Suomen huumeilanteen taustalla vaikuttavaa kovaa kansainvälistä rikollisuutta.

Siinä, missä määrällinen tutkimus tuo esiin vahvan painotuksen rikollisuuteen, laadullisten tutkimusten tuloksissa toistuu se, että lehdet ilmaisevat huumeasioista kirjoittaessaan huolensa lapsista ja nuorista. Piispan (2001: 465) nimeämistä huumeviesteistä yksi on ”yksikään lapsi ei ole turvassa”, ja Törrönen (2002: 536) toteaa kaikkien aineistonsa lehtien kantaneen pääkirjoituksissaan huolta nuorisosta. Kaukonen ja Halmeaho (1998: 109) sanovat, että lehdet kirjoittavat useita juttuja samasta aiheesta, jos asiaan liittyy

huoli lapsista ja nuorista. Rantasen (1997) aineistossa lapset ja nuoret ovat keskeinen huolenaihe muun muassa puhuttaessa perheen ihmissuhteista (mt: 207), mallioppimisesta, itsetunnosta ja vuorovaikutustaidoista (mt: 208) tai kavereista ja kaveripiiristä (mt: 210).

Kaikissa puhujatahoja eritelleissä tutkimuksissa todetaan, että poliisi pääsee aineistossa ääneen huomattavan paljon. Poliisi on yleisin lähde Piispan (1999: 38) vuonna 1999 kerätyn Vantaan Sanomien aineiston jutuissa, Rantasen (1997: 203–204) analysoimissa Helsingin Sanomien ja sen liitteiden vuoden 1996 jutuissa sekä Kaukosen ja Halmeahon keräämässä (1996: 98) loppuvuodesta 1996 iltapäivälehdissä näkyvästi esillä olleiden juttujen aineistossa.

Puhujatahoja ja juttuaiheita erittelevien tutkimusten tulokset tukevat toisiaan: huumeista kirjoitetaan eniten rikosnäkökulmasta, ja tällöin on loogista, että jutuissa haastatellaan usein poliiseja.

Hieman yllättävää on kuitenkin, että Kaukosen ja Halmeahon (mt, ms) Helsingin Sanomissa loppuvuodesta 1996 näkyvästi esillä olleiden juttujen aineistossa poliisi on äänessä vain kerran, vaikka Rantasen (1997: 203–204) tutkimus Helsingin Sanomien saman vuoden kaikista huumeaiheisista kirjoituksista osoittaa poliisin olleen yleisin puhuva taho.

Tulosten erilaisuus ei kuitenkaan vähennä tutkimusten uskottavuutta. Rikosnäkökulmasta kirjoitettuja lehtijuttuja näyttäisi olleen Helsingin Sanomissa paljon vuonna 1996, mutta se ei tarkoita, että yksittäiset uutiset olisivat olleet lehdessä erityisen näkyvästi esillä. Kaukosen ja Halmeahon (1998: 94) aineistossa ovat vain ne jutut, jotka ovat olleet lehtien etu- tai pääkirjoitussivulla tai saaneet sisäsivulta palstatilaa puoli sivua tai enemmän. Tästä seuraa, että hyvin suuri osa Helsingin Sanomien uutisista jää aineiston ulkopuolelle. Lehti on niin paksu, että vain murto-osasta uutisia mahtuu maininta etusivulle. Sisäsivuilla ison tilan saavia juttuja on myös hyvin pieni osa kaikista jutuista. Uutistekstin kuuluu nimittäin olla kohtalaisen lyhyt, ja Helsingin Sanomissa on suuret sivut. Tästä seuraa, että jutut täyttävät puoli sivua tai enemmän yleensä vain, jos niissä on suuri kuva tai grafiikka. Helsingin Sanomilla ei kuitenkaan ole tapana käyttää uutisten yhteydessä isoja grafiikoita, ja huumorikosuutisiin lienee usein vaikeaa keksiä niin hyviä kuvia, että ne haluttaisiin julkaista isokokoisina. Kuvaaaja pääsee harvoin ikuistamaan

rikollisten kiinniottotilanteita, sillä poliisi ei tietenkään voi tiedottaa operaatioistaan etukäteen, jotteivät ne vaarantuisi. Kiinni otettuja puolestaan ei voi kuvata tunnistettavasti, jottei heidän yksityisyyden suojaansa rikottaisi, ja huumeet itsessään ovat harvoin erityisen kuvauksellisia. Tämän vuoksi ei ole yllättävää, jos useimmat Helsingin Sanomien huumerikosuutiset vievät lehdestä tilaa alle puoli sivua, eli jäävät Kaukosen ja Halmeahon (1998) aineiston ulkopuolelle.

3 Minkälaista olisi hyvä huumejournalismi?

Länsimaissa on jokseenkin vakiintunut käsitys siitä, millaista hyvän journalismin tulisi yleisesti ottaen olla. Enemmän erimielisyyttä herättää kysymys hyvän huumejournalismin piirteistä. Jotkut ajattelevat, että huumejournalismia kuuluu arvioida samoilla kriteereillä kuin muutakin journalismia. Toiset taas lähtevät siitä, että huumeista käytävän julkisen keskustelun ja sitä kautta myös journalismin tulee ennen kaikkea olla sellaista, että se pienentää huumeongelmaa mahdollisimman tehokkaasti.

Esittelen tässä luvussa molemmat yllä mainitut lähestymistavat ja pohdin, minkälaista hyvä huumejournalismi niiden mukaan olisi. Lopuksi katson, voiko hyvän huumejournalismin määritellä tavalla, joka olisi sopusoinnussa kummankin arviointilähtökohdan kanssa.

3.1 Yleiset hyvän journalismin kriteerit huumejournalismin arvioinnin lähtökohtana

3.1.1 Länsimainen käsitys hyvästä journalismista

Objektiivisuutta pidetään yleensä hyvin tärkeänä länsimaisen uutisjournalismin piirteenä. Tapani Huovila (2004: 162) kiteyttää toimittajan työn oppikirjassaan objektiivisuuspyrkimyksen näin: ”[Uutisjournalismin p]äämääränä on, että tiedotusväline tarjoaa vastaanottajalle uusista tapahtumista asiatiedot mutta mielipiteenmuodostus jää vastaanottajan itsensä tehtäväksi. Mielipiteen tarjoaminen uutisessa ei siis ole toimittajan tehtävä.”

Suomalaisen joukkoviestinnän eettiset periaatteet on kiteytetty Journalistin ohjeisiin. Niiden ensimmäisen pykälän mukaan ihmisillä on oikeus saada tietää, mitä maailmassa tapahtuu, ja journalistin vastuulla on kertoa se heille. Ohjeissa todetaan myös, että ”journalistin on pyrittävä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen” ja että ”yleisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä”. (Journalistin ohjeet 2004.) Totuudenmukaisuuden vaatimus pitää sisällään paitsi sen, että mainitut asiat pitävät paikkansa, myös sen, että asiasta kerrotaan kaikki olennainen niin, ettei siitä synny harhaanjohtavaa kuvaa (Vuortama 1984: 46).

Risto Kunelius (2000) on rakentanut hyvän journalismin määritelmää journalismista kiinnostuneiden kansalaisten kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Hän tuo esiin vahvan moninäkökulmaisuuuden vaatimuksen: hyvään journalismiin kuuluu objektiivisuuden lisäksi se, että erilaiset totuudet pääsevät esiin (mt: 16–17). Monipuolisuutta korostaa myös Huovila (2004: 162), joka sanoo, että tiedotusvälineiden on tarjottava vastaanottajilleen vaihtoehtoisia näkökulmia puheena oleviin asioihin.

Neljäntenä valtionmahtina toimimista pidetään länsimaissa usein yhtenä journalismin tärkeimmistä tehtävistä. Ajatus on, että median kuuluu valvoa kansalaisten puolesta julkisen vallan käyttäjiä ja pitää huolta siitä, että lait ovat järkeviä, tuomioistuimet oikeudenmukaisia ja hallinto tehokasta. (Kunelius 1997: 176–177.) Myös suomalaistoimittajat itse pitävät kyselytutkimuksen mukaan vallan vahtikoirana toimimista erittäin tärkeänä osana työtään (Heinonen 1994: 97).

Huumejournalismia voidaan arvioida siitä lähtökohdasta, että journalistin ohjeiden ja muiden hyvän journalismin periaatteiden noudattamisella on itseisarvo. Voidaan ajatella, että tietynlainen journalismi on yksi länsimaisen yhteiskunnan peruspilareista, ja että journalismin täytyy siksi olla johdonmukaisesti aina sellaista.

Suomalaista huumejournalismia kritisoidaan joskus siitä, että se ei hoida vallan vahtikoiran tehtäväänsä tai täytä hyvän journalismin kriteerejä. Esittelen seuraavaksi tällaista kritiikkiä. Sitten palaan luvussa 2 esitelyihin tutkimuksiin ja peilaan niiden tuloksia hyvän journalismin määritelmiin.

3.1.2 Hyvän journalismin kriteereihin perustuvaa huumejournalismikritiikkiä

Suomen huumejournalismin kantaa ottanut ja sen syitä pohtinut tutkija Tapio Onnela (2003: 48) on sitä mieltä, että suomalainen media varoo sanomasta mitään, mikä poikkeaisi yleisesti hyväksytystä suhtautumisesta huumeisiin. Hän toteaa: ”Pahin virhe, minkä poliitikko tai tiedotusväline voisi tehdä, olisi leimautua *’huumemyönteiseksi’*. Huumemyönteistä vaikuttaa olevan kaikki huumeaineista puhuminen, joka ei ole vallitsevan linjan kanssa yhtä mieltä siitä, millä keinoilla huumeongelmaan tulisi puuttua.”¹ (Kursivointi ja sitaattimerkit Onnelan.)

Onnela (2001: 12) syyttää mediaa kriittikittömyydestä ja toimittajia siitä, että he ovat valmiita jättämään tosiseikat huomiotta voidakseen paremmin taistella hyvän – tai hyvänä pidetyn – asian puolesta. Hän uskoo, että tiedotusvälineissä ei julkaista tietoa, joka saattaisi horjuttaa nykyistä huumejournalismin (Onnela 2003: 48).

Vuoden 2003 alussa julkaistussa artikkelissaan Onnela (2003: 48) huomauttaa kuitenkin, että vuoden 2002 huumeuutisointi oli aiempaa monipuolisempaa, ja että lehdissä julkaistiin myös vallitsevaa huumejournalismin kritiikkiä (Onnela 2003: 48).

Valtiotieteiden tohtori Juha Partanen (2002: 18) puolestaan sanoo, että suomalainen huumejournalismi ”keskittyy kuvaamaan kaikkein vaikeimpia huumeiden käytön seurauksia ja luo huumeilanteesta kuvan, joka ei vastaa todellisuutta”. Hänen mielestään valtamediat puhuvat huumeista stereotyyppisesti (mt: 26).

Partanen on myös huolissaan siitä, että laillisten ja laittomien päihteiden eroa korostetaan liiaksi niin, että alkoholin sekä unilääkkeiden ja rauhoittavien lääkkeiden käyttöön liittyvät ongelmat jäävät liian vähälle huomiolle (mt: 18). Lääkkeiden päihdekäyttö ei ole Suomessa marginaali-ilmiö: suomalaisten huumeiden käyttöä kartoittaneen kyselyn tulosten mukaan rauhoitta-

¹Vihreän liiton Pekka Sauri on Onnelan lailla puhunut poliitikkojen huonoista mahdollisuuksista osallistua huume keskusteluun. Hän on sanonut, että poliitikkojen on vaikea puhua huumeista, koska pienikin lipsuminen vallitsevasta huumejournalistisesta linjasta tulkitaan huumemyönteiseksi, mikä saattaa olla poliitikolle kohtalokasta (Saukkonen 2003).

vien lääkkeiden tai unilääkkeiden kokeileminen päihteenä on yleisempää kuin laittomien päihteen kokeileminen kannabista lukuun ottamatta (Hakkarainen ja Metso 2001: 279).

A-klinikkasäätiön tiedottajan Auli Saukkosen (2003) mielestä julkista huume keskustelua varjostaa Suomessa se, että puhujat joutuvat varomaan sanojaan, jotta media ei leimaisi heitä. Hän kertoo esimerkin Helsingin kaupungin nuorisotoimenjohtajan valinnan uutisoinnista Helsingin Sanomissa: Yksi virkaan ehdolla olleista henkilöistä oli viisi vuotta aiemmin osallistunut huume keskusteluun laatiessaan nuorisotoimen kannanottoa tekeillä olleeseen Helsingin kaupungin huume strategiaan. Hän oli herättänyt tuolloin paheksuntaa sanomalla, että huume keskustelussa, -strategioissa ja -hoitotavoissa tulisi sallia useita totuuksia ja toivomalla keskustelua siitä, ovatko kannabistuotteet terveydelle haitallisempia kuin tupakka tai alkoholi. Helsingin Sanomat mainitsi Saukkosen mukaan nuorisotoimenjohtajan valintaa käsitelleen uutisoinnin yhteydessä useaan otteeseen hakijan herättäneen huume lausunnoillaan pahennusta, mutta ei palauttanut lukijoiden mieliin, mitä hakija oli sanonut.

Saukkosen (mt) mielestä tällainen uutisointi ilmentää ”Ellet ole meidän puolellamme, olet meitä vastaan” -ajattelua. Ajattelutapa on sama, josta tutkijat Christie ja Bruun (1986: 242) syyttivät pohjoismaista mediaa jo 1980-luvulla pohjoismaista huume politiikkaa kritisoineessa klassikkoteoksessaan Hyvä vihollinen – huume aine politiikka Pohjolassa.

Saukkonen (2003) paheksuu yksipuolista uutisointia, sillä julkisella keskustelulla on hänen mielestään itseisarvo ja ”länsimaisessa demokratiassa päätöksenteon tulee perustua avoimeen, vapaaseen ja monipuoliseen keskusteluun, jossa esiin tuotujen argumenttien arvo punnitaan”.

Saukkonen (mt) ilmaisee myös huolensa siitä, että kansalaiset eivät voi tietää valtaa käyttävien todellisia huume kantoja, jos julkisuudessa ei voi ilmaista kuin yhdenlaisia mielipiteitä. Tämä on hänen mielestään vaarallista, koska hän uskoo, että toisinajattelijat toimivat todellisen mielipiteensä mukaan, vaikka he eivät voisikaan lausua sitä ääneen.

3.1.3 Tutkimustuloksissa näyttäytyvä huumejournalismi hyvän journalismin kriteerien valossa

Esittelin luvussa 2 viimeaikaisen huumejournalismitutkimuksen empiirisiä tuloksia. Nämä tulokset valottavat omalta osaltaan sitä, missä määrin suomalainen huumejournalismi täyttää yleiset hyvän journalismin kriteerit. Jotkut tutkijoista ottavat itsekin tähän kysymykseen kantaa tutkimuksesta raportoidessaan.

Matti Piispa (2001: 469) toteaa vuoden 2001 tutkimuksensa yhteydessä, että vaikka sanomalehtien yksittäiset huumeuutiset ovat totuudenmukaisia ja niitä tehdessä noudatetaan perinteisiä totuuden kertomiseen pyrkivän journalismin kriteerejä, huumeuutisoinnista syntyvä kokonaiskuva on vinoutunut ja ongelmallinen. Hän kuvailee uutisoinnin luomaa kuvaa näin: ”käyttö lisääntyy nopeasti ja leviää pienillekin paikkakunnille, ’huumehelvetti’ voi kehittyä missä tahansa perheessä, ’huumehörhöjen’ vaara vaanii kaikkialla julkisissa tiloissa, ongelmien taustalla on ammattimainen ja häikäilemätön rikollisuus, ongelmien torjunnan voimavarat ja keinot ovat riittämättömät”.

Piispa (2001: 469–470) paikallistaa ongelman uutiskriteereihin: esimerkiksi huumeiden käytön taustasyyt ja huumeiden tuotannon ja kaupan maailmanlaajuiset kuviot eivät hänen mielestään pääse uutisissa riittävästi esiin siksi, että ne eivät istu uutisen muottiin.

Vuonna 1996 julkaistuja huumeaiheisia lehtikirjoituksia analysoinut sosiaalipsykologi Teemu Rantanen (1997) listaa monia asioita, jotka eivät pääse lehdissä esiin. Rantasen näkemys on, että huumeiden käytön taustalla on usein psyykkisiä ongelmia ja syviä traumoja, ja että psyykkiset tekijät vaikuttavat ratkaisevasti siihen, tuleeko huumeita kokeilleesta ongelmakäyttäjäksi (mt: 207). Lisäksi hän tuo esiin, ettei vanhempien alkoholin käyttö ole yksiselitteisesti tilastollisessa yhteydessä nuorten huumeiden kokeiluun tai käyttöön (mt: 208–209) ja ettei asenteen pohjalta voi ennustaa käyttäytymistä (mt: 209). Hän uskoo myös, ettei huumeiden käyttö liity sosiaalisuuteen ja kaveripiiriin samalla tavalla kuin alkoholin käyttö (mt: 211). Syrjäytymisen ja huumeiden yhteyden hän näkee kehäksi, jota yhteiskunnalliset organisaatiot saattavat toimillaan pahentaa (mt, ms). Hän perustelee yllä esittelemäni

näkemyksensä tutkimustuloksilla ja toteaa kunkin kohdalla, että ne unohtetaan lehtien huumekirjoituksissa (mt: 207–211). Lehdet unohtavat hänen mukaansa myös ”tupakoinnin tai alkoholin käytön ja toisaalta huumeiden käytön erilaiset merkitykset, hallitun huumeiden käytön mahdollisuuden, eri huumausaineiden keskinäiset erot sekä huumeiden käyttöön liittyvät kulttuuriset koodit” (mt: 212).

Rantanen on eri mieltä joistakin lehtikirjoituksissa oletetuista syy-seuraussuhteista (mt: 207, 210). Esimerkiksi kannabiksen käytön hyväksyminen ajatellaan hänen mukaansa lehtijutuissa huumeiden käytön syyksi, vaikka hänen mielestään on päin vastoin syytä olettaa, että käytös muokkaa asennetta, sillä huumeita käytävillä nuorilla on tarve oikeuttaa käyttäytymistään (mt: 210). Rantanen mainitsee myös, että lehdissä ei pohdita sitä, altistuuko nuori päihteille, jos vanhemmat ovat paljon töissä eikä perhe juuri vietä aikaa yhdessä (mt: 208).

Rantanen (mt) esittää myös arvion siitä, mihin lehdistö pyrkii sosiaalisen ja psykologisen näkökulman unohtamisella. Hän sanoo, että lehtikirjoituksissa näkyi selvästi halu välttää huumeongelmaisten nuorten vanhempien syyllistämistä ja ”mystinen pelko ja halu” saada suomalaiset tajuaamaan heitä uhkaava vaara. Ennen kaikkea lehdistö palvelee hänen mielestään kuitenkin tiukkaa huumepolitiikkaa: ”Jos narkomaanit mielletäisiin olosuhteiden tai hyväksikäytön uhreiksi, kontrollikeskeinen huume-tiedottaminen asettuisi kyseenalaiseen valoon. Myös vanhempien syyllistäminen vaarantaisi konsensuksen.” (Mt: 213.)

Rantanen ei tarkenna, mihin konsensukseen hän viittaa, mutta hänen huomiotaan voidaan peilata Christien ja Bruunin (1986: 12) ajatuksiin. Heidän mukaansa politiikassa kaivataan niin sanottua hyvää vihollista, johon voidaan kiinnittää kansan huomio, kun ei haluta etsiä todellisia ratkaisuja yhteiskunnan ongelmiin. Heidän mielestään huumeet sopivat hyvin hyväksi viholliseksi muun muassa siksi, että niiden demonisoiminen ei häiritse valtaväestön elämää. Rantasen esiin tuoma vanhempien syyllistämisen välttäminen istuu mielestäni tähän ajatukseen hyvin: siinä missä huumeet ovat hyvä vihollinen, virheitä tehneet vanhemmat olisivat erittäin huono vihollinen, koska suuri osa äänestäjistä on vanhempia, ja virheiden tekeminen lienee

väistämätön osa vanhemmuutta. Niin kauan kun ongelmista syytetään itse huumeita eikä perheitä, äänestäjät voivat pysytellä turvallisen etäällä asiasta ja olla yhtä mieltä vihollisen vaarallisuudesta.

Toisin kuin Christie ja Bruun (1986), joiden hyvän vihollisen teoria on suoraa journalismin kritiikkiä, Rantanen (1997) ei ota kantaa siihen, onko huume politiikkaa palveleva lehtikirjoittelu hyvää vai huonoa journalismia. Lehtien pääkirjoituksia tutkinut Jukka Törrönen (2002: 536–537) ei myöskään arvota tutkimustuloksiaan, mutta toteaa, ettei hänen analysoimissaan teksteissä kyseenalaisteta valtion virallista huume politiikkaa. Kaukonen ja Halmeaho (1998: 114) puolestaan puhuvat niin ikään arvottamatta siitä, että vahvoilla valtainstituutioilla on mahdollisuus pönkittää vallitsevia huume poliittisia normeja lehtien sivuilla, ja että ne myös käyttävät ahkerasti tätä mahdollisuutta.

Piispan ja Rantasen havaintojen perusteella vaikuttaa siltä, että sen enempiä 1990-luvun puolen välin kuin 2000-luvun alunkaan huumejournalismi ei onnistunut monipuolisuuden vaatimuksessa, koska se ei tuonut esiin läheskään kaikkia huumeilmiön olennaisia puolia. Rantasen mukaan uutisissa oli jopa suoranaisia virheitä, mikä rikkoo totuudenmukaisuuden vaatimusta.

Rantasen, Törrösen sekä Kaukosen ja Halmeahon tulokset viittaavat myös siihen suuntaan, että suomalainen lehdistö ei 1990-luvulla huumeasioista kirjoittaessaan täyttänyt valtaa pitävien vahtijan tehtäväänsä. Lehdissä ei kyseenalaistettu vallitsevaa politiikkaa eikä avattu tilaa keskustelulle sen mielekkyydestä. Toisaalta täytyy muistaa, ettei vahtikoiran ole tarkoituskaan murista silloin, kun kaikki on hyvin; kyseenalaistaminen ei ole itsetarkoitus, vaan sen aika on silloin, kun yhteiskunnassa huomataan epäkohtia. Vahtikoiratehtävässä onnistumisen arviointi riippuu siis siitä, miten arvioija suhtautuu Suomen huume politiikkaan: siihen tyytymättömien silmissä tutkimustulokset osoittavat, että lehdistö on epäonnistunut huume politiikan vahtimisessa, mutta nykyisen politiikan kanssa yhtä mieltä olevat voivat tulkita lehdistön myötäilevän linjan niin, että toimittajat ovat vahtineet vallanpitäjiä tarkkaan, mutta eivät ole nostaneet esiin epäkohtia, koska sellaisia ei ole.

3.2 Yhteiskunnalliset vaikutukset huumejournalismin arvioimisen lähtökohtana

3.2.1 Sosiologinen funktionalismi

Yhteiskunnassa vaikuttavia sosiaalisia rakenteita voidaan arvioida sen perusteella, onko niistä hyötyä yhteiskunnan jatkuvuudelle (Giddens 2001: 689). Tämä lähestymistapa on tärkeä funktionalismissa (mt, ms), joka oli ennen vuosituhannen vaihdetta pitkään hyvin merkittävässä asemassa sosiologian tieteenalalla (mt: 16).

Funktionalismissa yhteiskunta nähdään monimutkaiseksi systeemiksi, jossa erilaiset sosiaaliset rakenteet toimivat kukin omalta osaltaan yhteiskunnan ylläpitämiseksi (mt, ms). Sosiaalisilla rakenteilla on täten kullakin omat funktionsa eli tehtävänsä yhteiskunnassa (mt: 689).

Yhtenä keskeisistä funktionalismin teoreetikoista tunnetun (Pietilä 1997: 204) John Mertonin (1968: 105) teoriassa toisistaan erotetaan funktiot, dysfunktiot ja nonfunktiot. Funktiot edistävät järjestelmän sopeutumista, dysfunktiot puolestaan haittaavat sitä. Nonfunktioilla ei ole järjestelmään vaikutusta ollenkaan. Merton (mt, ms) huomauttaa, että samalla rakenteella voi olla sekä funktionaalisia että dysfunktionaalisia piirteitä.

Joukkoviestintää ja journalismia voidaan tarkastella funktionalismin kannalta ja eritellä, mitä funktioita ja dysfunktioita se toteuttaa yhteiskunnassa. Näin tekee esimerkiksi Wright (1963: 16–23), joka pitää joukkoviestinnän yhtenä funktiona sosiaalisen kontrollin vahvistamista (mt: 19). Hän toteaa, että kun sanomalehdet julkaisevat tietoa normien rikkomuksista, syntyy sosiaalinen paine, joka saa useimmat ihmiset tuomitsemaan rikkomukset ja sitä kautta kannattamaan yhteiskunnan yleisiä normeja ja moraalistandardeja yksityisten sijaan (mt, ms).

Jos hyvän journalismin määritelmää rakennetaan funktionalismin pohjalta, täytyy ottaa huomioon sekä funktiot että dysfunktiot. Tietynlainen huumejournalismi saattaa esimerkiksi olla erityisen tarkoituksenmukaista Wrightin (mt, ms) sosiaalisen kontrollin vahvistamisen funktion kannalta, mutta dysfunktionaalista joltakin toiselta kannalta tarkasteltuna.

Joissakin funktionalistisissa teorioissa sosiaalisten rakenteiden ajatellaan ikään kuin kilpailevan keskenään olemassaolosta niin, että yhteiskunnan kannalta funktionaalisimmat jäävät henkiin (Turner ja Maryanski 1979: 97). Tämän ajatuksen mukaisesti luvussa 3.1.1 esillä olleiden hyvän journalismin käytäntöjen voidaan ajatella syntyneen ja muotoutuneen nykyisenlaisiksi siksi, että niiden mukainen journalismi pitää länsimaista yhteiskuntaa yllä paremmin kuin toisenlainen journalismi.

Jotkut ovat kuitenkin sitä mieltä, ettei hyvän journalismin yleiskäytäntöjen noudattaminen kaikissa tapauksissa tuota kaikkein funktionaalisinta journalismia. Objektiivisuuden tarkoituksenmukaisuus on esimerkiksi kyseenalaistettu ympäristöjournalismista käydyssä keskustelussa (Suhonen 1994: 61). Ryan (1991: 86) on sitä mieltä, että erilaisten näkökantojen tasapuolinen esittely mediassa on joskus haitallista, koska se voi johtaa siihen, että kyseenalaiset lähteet pääsevät ääneen yhtä paljon kuin merkittävät. Hän havainnollistaa kantaansa kuvaamalla ilmastonmuutoksesta käytyä mediakeskustelua. Hänen mukaansa yhdysvaltalaiset toimittajat pyrkivät objektiivisuuden nimissä käyttämään jutuissaan ilmastonmuutoksen kyseenalaistavia lähteitä vielä siinäkin vaiheessa, kun valtaosa tiedeyhteisöstä oli jo päässyt yksimielisyyteen siitä, että ilmastonmuutos on tosiasia. Ryanin mielestä toimittajat päätyivät tämän vuoksi joskus käyttämään sellaisiakin lähteitä, joiden asiantuntemus ja motiivit olivat kyseenalaisia.

Ryan (mt, ms) esittää, että niinsanottu asianaajournalismi voi olla joskus funktionaalisempaa kuin tasapuolisuuteen pyrkivä journalismi. Asianaajournalismilla hän tarkoittaa sitä, että toimittaja antaa henkilökohtaisen näkökulmansa näkyä työssään (mt:88): ottaa kantaa asioihin (mt: 82), kertoo omia tulkintojaan (mt:86) ja pyrkii ohjaamaan yleisöä hyväksi näkemäänsä suuntaan (mt: 85).

Ryanin (mt: 84–85) mielestä asioita ajavaa otetta tarvitaan nimenomaan ympäristöasioista kerrottaessa. Tähän näkökantaan sisältyy ajatus, että hyvän journalismin kriteerit eivät ole kaikissa tapauksissa samat. Funktionalistiselta kannalta ajateltuna tämä on täysin mahdollista. Joukkoviestinnällä voidaan ajatella olevan monia erilaisia yhteiskunnallisia funktioita, ja erilaisten journalististen käytäntöjen voidaan kunkin nähdä toteuttavan omaa

funktiotaan. Näin ollen ei ole mitenkään välttämätöntä, että kaikkea journalismia tehtäisiin ja arvioitaisiin samojen periaatteiden mukaan.

3.2.2 Dysfunktionaalinen narkofobia

Juha Partanen (2002: 18) käyttää käsitettä *narkofobia* kuvaamaan yhteiskunnassa vallitsevaa pelkoa huumeiden käytön seurauksista ja torjuvaa suhtautumista niiden käyttöön. Hän määrittelee narkofobian kokonaisuudeksi, joka muodostuu kansalaisten asenteista, joukkoviestinnästä ja yhteiskunnan toimista.

Suomalaiset aikuiset suhtautuvat mielipidetutkimusten mukaan erittäin kielteisesti kaikkiin laittomiin päihteisiin (mt: 17). 15–69 vuotiaiden suomalaisten huumeasenteita vuonna 1998 kartoittaneen tutkimuksen vastaajista kolme neljäsosaa oli sitä mieltä, ettei huumeita voi käyttää hallitusti, ja lähes puolet uskoi, että yksittäinen huumekeilu johtaa aina riippuvuuteen (Partanen ja Metso 1999: 143, 147). Tämä on virheellinen käsitys, sillä vaikka huumeriippuvuus kehittyikin joillekin ihmisille nopeasti, tyypillisempää on, että riippuvaiseksi tullaan vasta pitkään jatkuneen käytön jälkeen, eikä kaikista huumeiden käyttäjistä tule koskaan riippuvaisia (Gahlinger 2004: 98).

Suomalaiset kannattavat myös tiukkaa huume politiikkaa, jossa huumerikoksista säädetään ankaria rangaistuksia (Partanen 2002: 18). Tämä näkyy muun muassa vuoden 1998 huumeasennetutkimuksessa, jonka vastaajista yli kolme neljäsosaa kannatti huumeiden käytön rankaisemista sakolla, vankeudella tai yhteiskuntapalvelulla (Partanen ja Metso 1999: 147). Vuoden 1993 yhteispohjoismaisessa huumeasennetutkimuksessa yli neljäsosa suomalaisista olisi antanut kolmen viikon tai kahden kuukauden ehdottoman vankeustuomion kannabiksen kertakäytöstä (Ødegård ja muita 1996: 171).²

Yhteiskunta on pyrkinyt edistämään suomalaisten huumeikielisiä asenteita. Kun huumeiden käyttö säädettiin monen täpärän äänestyksen jälkeen

²Partasen ajatuksen kanssa ristiriidassa on kuitenkin Stakesin päihdetutkimus, jonka tulosten mukaan valtaosa suomalaisista hyväksyy täysin tai osittain ruiskujen vaihdon ja korvaushoidon (Hakkarainen 2004). Tutkimus on vuodelta 2002, jolloin myös Partasen artikkeli ilmestyi.

rangaistavaksi vuonna 1972, harvoissa muissa maissa oli vastaavanlaista lakia. (Kainulainen 2002: 229.) Lain ensisijainen tarkoitus oli asenteisiin vaikuttaminen (mt, ms), mikä yllä mainittujen asennetutkimusten valossa (Partanen ja Metso 1999: 147, Ødegård ja muita 1996: 171) näyttää myös onnistuneen. Siitä lähtien rikosoikeudellinen näkökulma on ollut Suomen huumeepoliitiikan keskeisin lähtökohta (Tammi 2002: 252). Lehdistö on omalta osaltaan tukenut valittua huumeepoliittikkaa (Kaukonen ja Halmeaho 1998: 114).

Narkofobian voidaan ajatella toteuttavan yllä kuvattua sosiaalisen kontrollin vahvistamisen funktiota sitä kautta, että se vähentää kansalaisten halua kokeilla tai käyttää huumeita. Ainakin suomalaiset tuntuvat sisäistäneen hyvin tehokkaasti huumeiden vastaiset normit: vuonna 1993 tehdyssä tutkimuksessa jopa 96,5 prosenttia 18–69-vuotiaista suomalaisista sanoi, etteivät he olisi kiinnostuneita kokeilemaan kannabista, vaikka se olisi laillista (Hakkarainen ja muita 1996: 127–128, 140).

Partanen (2002: 18) korostaa kuitenkin narkofobian dysfunktionaalista puolta. Hänen mielestään ”[v]äestön enemmistön narkofobiset asenteet vaikeuttavat huumeongelmien hoitamista monin tavoin”(mt, ms).

Yhtenä esimerkkinä narkofobian haitallisista vaikutuksista Partanen mainitsee kansalaisten haluttomuuden olla tekemisissä huumeongelman kanssa. Haluttomuus aiheuttaa hänen mielestään sen, että huumeongelmia ei osata käsitellä ”normaaleissa sosiaalisen elämän verkostoissa, kuten perheissä, kouluissa tai työpaikoilla”, mikä johtaa huumeiden käyttäjien syrjäytymiseen. (Mt, ms.) Syrjäytyminen lisää sairauksien ja rikosten riskiä (mt: 19), mikä haittaa paitsi huumeiden käyttäjää itseään myös yhteiskuntaa.

Hyvin konkreettisesti huumeongelmien hoitoa haittaavat myös huumeita työssään kohtaavien ihmisten huumeiden käyttäjiin kohdistuvat kielteiset asenteet. Terveystieteiden, sosiaalitoimen ja nuorisotoimen työntekijöiden huumeasenteita tutkinut Kristiina Kuussaari (2006: 224) kertoo väitöskirjassaan, että osa tutkittavista näkee huumeiden käytön kiistattomaksi pahaksi:

”Minkäänlainen huumeiden kohtuukäyttö ei esimerkiksi ole mahdollista, vaan uskotaan siihen, että mietojenkin huumeiden kokeilu saattaa saman tien viedä mennessään. Huumeiden käyttäjien

kanssa työskentelyä pidetään pelottavana eikä ystäväpiiriin haluta henkilöitä, joiden tiedetään käyttävän huumeita. Näille työntekijöille huumeasiakas on erilainen, toinen, poikkeava, pelottava ja epänormaali.”

Kuussaari sanoo myös, että suuri osa yllä kuvatulla tavalla asennoituvista työntekijöistä pitää huumeiden käyttäjien hoitoa turhana (mt, ms).

Kuussaaren mukaan osa terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja nuorisotoimen työntekijöistä pitää huumeongelmaa moniulotteisena ja monivivahteisena ja suhtautuu hoitoon myönteisesti (mt, ms). Työntekijöiden mielipiteiden kirjo on siis laajempi kuin kaikkien suomalaisten, joista valtaosa suhtautuu huumeisiin hyvin tiukasti (mt: 215). Kuussaarta huolestuttaa kuitenkin se, että huumeisiin ymmärtävästi suhtautuvat lähinnä vain erityispalvelujen työntekijät, kun taas peruspalveluissa torjuva asenne on tyypillinen. Hän korostaa peruspalveluiden merkitystä huumeongelmien tunnistamisessa, varhaisessa puuttumisessa ja hoitoonohjauksessa ja kysyy, miten näistä tehtävistä suoriudutaan, jos huumeiden käyttäjiä kohtaan asennoidutaan suorastaan vihamielisesti (mt: 224–225).

Partanen (2002: 19) uskoo myös, että narkofobia voi vahvistaa rasismia, jos jokin tietty etninen ryhmä leimautuu huumeiden käyttäjiksi.

Narkofobia perustuu ennen kaikkea julkiseen keskusteluun (mt, ms), sillä suurella osalla väestöstä ei ole omakohtaista kosketusta huumeisiin (Hakkainen ja Metso 2001: 279). Vuonna 1998 tehdyssä tutkimuksessa 73 prosenttia 15–69-vuotiaista suomalaisista ilmoitti, etteivät he olleet koskaan kokeilleet mitään huumetta, eivät tunteneet yhtäkään huumeiden käyttäjää eikä heille ollut koskaan tarjottu mitään huumetta (Partanen ja Metso 1999: 147). Journalismilla on näin ollen merkittävä rooli ilmiön luomisessa ja ylläpitämisessä. Vaikutus on kuitenkin kaksisuuntainen. Narkofobia vaikuttaa väistämättä journalismiin, sillä sitä tekevät journalistit ovat yhtä lailla sosiaalistettuja narkofobiseen yhteiskuntaan kuin heidän lukijansakin. Partanen (mt, ms) ei mainitse tätä kaksisuuntaisuutta, mutta puhuessaan journalismista hän käsittelee sitä – lukijaa hämmentävästi – välillä narkofobian ai-

heuttajana ja välillä sen vaikutuksen kohteena tuomatta millään tavoin esiin näkökulmanvaihdosta.

3.2.3 Tärkeimpänä funktiona huumekekoilujen ja huumeiden käytön vähentäminen

Huumeiden käyttö on yhteiskunnalle haitaksi: yhteiskunnan kannalta olisi parempi, jos yksikään sen jäsen ei kokeilisi tai käyttäisi huumeita (Partanen 2002: 17). Jotkut ovatkin sitä mieltä, että huumejournalismin tärkein funktio yhteiskunnassa on nimenomaan sosiaalisen kontrollin vahvistaminen: journalismilla halutaan vähentää huumekekoiluja ja huumeiden käyttöä. Erityisesti halutaan vaikuttaa lapsiin ja nuoriin, joiden suojeleminen ymmärretään muutenkin yhteiskunnan tehtäväksi laajemmin kuin aikuisten³.

Tästä näkökulmasta päädytään joskus ajattelemaan, ettei hyvä huumejournalismi saa olla liian totuudenmukaista, neutraalia tai varsinkaan monipuolista, jotta se ei loisi huumeista positiivista kuvaa. Tällainen kanta esitettiin esimerkiksi Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa vuonna 2003. Siinä tuomittiin *huumeiden viihdekäyttö*⁴ -termin käyttö ”huumeiden vähättelyksi”, joka ”johtaa helposti huumeiden säännölliseen käyttöön ja riippuvuuteen, joka tuhoaa käyttäjän elämän lopullisesti”. (Helsingin Sanomat 2003.)

Samoilla linjoilla on keskusrikospoliisin päällikkö Rauno Ranta, jonka mielestä ”[j]otkut tahot ovat suunnitelmallisesti rakentaneet huumemyönteistä ilmapiiriä ja saaneet yllättävän hyvin mediassa tilaa mielipiteilleen” (Keskusrikospoliisin vuosikertomus 2002: 2) Rannan mielestä media toimii vastuuttomasti esimerkiksi, jos amfetamiinia kutsutaan uutisissa vahvaksi pirsteeksi, kun sitä pitäisi kutsua huumeeksi (mt: 3). Hän pelkää, että huumeotorjunta jää ”huumemyönteisen” mediakeskustelun vuoksi ”yhteisvastuun ulkopuolelle”(mt: 2).

³Tämän osoittaa esimerkiksi se, että laki kieltää epäterveellisinä pidetyn alkoholin käytön ja tupakoinnin alaikäisiltä, vaikka aikuisille nämä päihteet ovat sallittuja.

⁴Käytän tässä työssäni kursivivia ilmaisemaan, että puhe on kursivoidusta sanasta sana, ei sen merkityksestä. Tällä tavoin käytettynä kursiivi kuuluu esimerkiksi lauseeseen ”*Kissa* on substantiivi”, mutta ei lauseeseen ”Kissa on eläin”. Tämä käytäntö on yleinen kielitieteellisessä tutkimuksessa, ja se soveltuu mielestäni hyvin myös kielen analyysiä sisältävään yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen, sillä se helpottaa tekstin seuraamista.

Myös huumeiden vastaiset kansalaisjärjestöt pitävät Majavan (2004: 510) mukaan avointa huumeaiheista keskustelua ja tiedonvälitystä uhkana ja pelkäävät median ”vaikeuttavan kasvattajien pyrkimyksiä valvoa lasten ja nuorten huumeista saamaa tietoa”.

Tässä ajatusmallissa on kuitenkin se ongelma, että se perustuu oletuksiin: oletetaan, että tiedotusvälineet rakentavat huumeetonta yhteiskuntaa parhaiten, jos ne kertovat huumeiden käytöstä mahdollisimman negatiivisessa valossa ja vaikenevat niistä näkökulmista, jotka saattaisivat rohkaista kokeilemaan huumeita. Pelkät oletukset eivät kuitenkaan sovi hyvän huumejournalismin määrittelykriteerien perusteluiksi. Jos haluamme määritellä hyvän huumejournalismin sellaiseksi, joka vähentää mahdollisimman tehokkaasti lasten ja nuorten tai kaikkien kansalaisten huumekeiluja ja huumeiden käyttöä, tarvitsemme tietoa siitä, miten minkäkinlainen viestintä huumeiden käyttöön vaikuttaa.

Seuraavassa alaluvussa esittelen aiheeseen liittyvää tutkimusta. Sitä seuraavassa alaluvussa selostan ehkäisevän päihdetyön ammattilaisten kokemuspohjaista tietoa siitä, minkälainen huumeiden vastainen viestintä vaikuttaa tehokkaimmin.

3.2.3.1 Mikko Salasuo ja nuorten epäusko valistukseen

Mikko Salasuo (2000) haastatteli 36:ta suomalaista huumeiden käyttäjää vuosina 1999 ja 2000. Haastatteluissa hän kysyi muun muassa sitä, minkälaista huumevalistusta he olivat saaneet ja miten he olivat siihen suhtautuneet.

Salasuo toteaa, että valistuksen antama kuva huumeista ja huumeiden käyttäjistä on usein hyvin erilainen kuin se, minkä nuori saa, jos hän tuntee jonkun käyttäjän. Monet hänen haastateltavistaan kertoivat, että he olivat jossakin vaiheessa elämäänsä huomanneet saamansa huumevalistuksen olevan liioittelevaa ja valheellista, ja että tämä oli saanut heidät kokeilemaan huumeita (mt). Nuoret suhtautuivat huumeisiin alun perin hyvin kriittisesti, mutta kun he näkivät muiden kokeilevan tai käyttävän huumeita jäämättä koukkuun, he hylkäsivät kaiken aiemmin oppimansa ja päättivät uskoa vain

sitä, minkä omin silmin näkivät, eli ettei huumeista ollut vaaraa. Suuttumus siitä, että heille oli valehdeltu, sai heidät suhtautumaan entistä positiivisemmin huumeisiin. (Salasuo 2006, henkilökohtainen sähköpostikeskustelu.)

Kun valistus ja omat havainnot ovat ristiriidassa keskenään, nuori päättää Salasuon (2000) mukaan helposti kaiken valistajien sanoman olevan valhetta, jolloin valistus kääntyy itseään vastaan. Monilla suomalaisnuorilla on mahdollisuus verrata virallisia totuuksia tuttujensa kokemuksiin, sillä yli puolet 15–24-vuotiaista suomalaisista tuntee ainakin yhden huumeiden käyttäjän (Hakkarainen ja Metso 2001: 279).

Haastatteluissa osoittautui, että valistukseen uskonsa menettänyt nuori etsii usein huumetietoa internetistä. Monet haastateltavista olivat tehneet kokeilupäätöksensä nimenomaan verkosta lukemiensa tietojen perusteella. Salasuo pitää tätä huolestuttavana ja huomauttaa, että internetistä saatava tieto voi aivan hyvin olla valheellista, koska sitä ei kontrolloida mitenkään. (Salasuo 2000.)

Yhtenä huumevalistuksen ongelmia aiheuttavana erityispiirteenä Salasuo (mt) nostaa esiin sen, että huumeista puhutaan kuin ne olisivat kaikki samanlaisia, vaikuttaisivat samoin ja olisivat yhtä vaarallisia. Tämä ei pidä paikkaansa (katso esimerkiksi lääketieteen tohtori Paul Gahlingerin (2004: 203–412) laaja katsaus eri huumeiden ominaisuuksiin), ja tämän virheellisen käsityksen levittäminen aiheuttaa Salasuon (2000) mukaan vaaratilanteita erityisesti niille nuorille, joilla ei ole mahdollisuutta hankkia huumeaiheista tietoa internetistä. Jos he eivät ymmärrä, että aineiden välillä on eroja, he saattavat tehdä kannabiskokemusten perusteella yleistyksiä, jotka vievät heidät vaikeuksiin, jos heille tarjoutuu tilaisuus kokeilla esimerkiksi heroïinia.

Nuorilla itsellään on Salasuon (mt) mukaan selvä käsitys siitä, minkälaista huumevalistuksen pitäisi olla. Hän toteaa, että nuoret toivovat ”realistista” tietoa, eivät yksipuolista propagandaa, liioittelua, vääristä asioista puhumista, ylimitoitettua rummutusta yhdestä huumekuolemasta tai väitteitä hasiksen tappavasta vaikutuksesta” (sitaattimerkit Salasuon).

3.2.3.2 Ehkäisevän päihdetyön tekijöiden ajatuksia nuorille puhumisesta

Ehkäisevän päihdetyön tekijät joutuvat työssään pohtimaan, miten nuorille kannattaisi puhua huumeista. He tekevät työtään nuorten parissa, joten heillä on toimittajia paremmat mahdollisuudet havainnoida erilaisten puhetaiposten vaikutuksia.

Selostan seuraavaksi kokeneen ehkäisevän päihdetyön ammattilaisen Markku Soikkelin (2002a) kirjassaan *Miten puhua huumeista* esittelemiä ajatuksia siitä, minkälainen huumevalistus olisi tehokkainta. Soikkelin kirja on kirjoitettu Sosiaali- ja terveysministeriön myöntämän projektiavustuksen turvin, ja se perustuu Stakesin ehkäisevän päihdetyön ryhmän järjestämiin kymmeneen keskustelutilaisuuteen, joihin on osallistunut ryhmän lisäksi eri alueiden paikallisia ehkäisevän päihdetyön tekijöitä (mt: 10). Kirjassa ei siis esitellä pelkästään Soikkelin omia ajatuksia, vaan sen voi ajatella kuvaavan ehkäisevän päihdetyön tekijöiden hyväksymiä kantoja.

Kirjan lukemista muidenkin kuin Soikkelin mielipiteenä tukee myös se, ettei Soikkeli ole kohdannut kirjaansa kohdistuvia vastaväitteitä, vaikka hän on pitänyt paljon kirjaan perustuvia luentoja ja koulutustilaisuuksia, joiden yleisöllä on ollut mahdollisuus kommentoida teosta. Vastakirjoituksia ei myöskään hänen tietojensa mukaan ole ilmestynyt. (Soikkeli 2006, henkilökohtainen sähköpostikeskustelu.)⁵

Soikkeli (2002a: 8) sanoo, että kun huumevalistus aloitettiin 60- ja 70-lukujen vaihteen Suomessa, tutkimustietoa aiheesta oli vielä hyvin vähän, ja moni halusi uskoa, että huumeet voitaisiin pitää kokonaan poissa maastamme. Tämä synnytti hänen mukaansa kauhupropagandaa, jossa huumeista pyrittiin luomaan niin kaamea kuva kuin mahdollista. Myöhemmin tällainen

⁵Soikkelin kirjan saama kritiikitön vastaanotto on kiinnostavaa senkin valossa, että Soikkeli oli kirjan ilmestymistä edeltävänä vuonna ollut Iltalehden hampaissa huumeista luennoituaan. Iltalehti kutsui Soikkelia huumemyönteiseksi Stakesin virkamieheksi ja väitti hänen ylistäneen trendihuumeiden käyttäjiä puhuessaan Stakesin kehittämispäällikkönä Terveyden edistämisen keskuksen järjestämässä Huumeet ja media -toimittajaseminaarissa. Tilaisuudessa pidetty pöytäkirja osoitti syytteet perustettomiksi, ja lehti joutui julkaisemaan Terveyden edistämisen keskuksen vastineen. (Seessalo 2001: 10.)

väritynyt viestintä joutui monenlaisen arvostelun kohteeksi, ja samalla sen antama kuva kyseenalaistettiin. Nykynuoret eivät Soikkelin mukaan luota sanomiin, joita he pitävät virallisena huumevalistuksena, ja erityisen kriittisiä ovat ne nuoret, jotka ovat kokeilleet huumeita tai jotka tuntevat kokeilijoita tai käyttäjiä.

Soikkeli huomauttaa, että toimittajilla ei internetin aikakaudella enää ole aiemman kaltaista mahdollisuutta toimia portinvartijoina (mt: 69). Yksisuuntaisen viestinnän aika on ohi, eikä epäilijöiden tai toisinajattelijoiden ääniä voi enää vaientaa (mt: 70). Kuten Soikkeli (2002b) toteaa, internetin hakukone ei kiinnitä huomiota lähettäjään. Jokainen tietystä aiheesta jotain sanonut saa samansuuruisen tilan hakutulosten listassa; ”ei merkitse mitään, että yksi edustaa viestintäalan jättiyritystä, toinen virallista päihdepolitiikkaa, kolmas sen arvostelijoita ja neljäs vain itseään”(mt).

Suomen huume politiikan kanssa eri mieltä olevien kirjoituksia on internetissä paljon: huumeaiheisia internetsivuja kartoittanut tutkimus totesi joka viidennen yksinkertaisilla hakukonehauilla löydettävistä sivustoista huume myönteiseksi ja joka kymmenennen haittojen vähentämiseen keskittyväksi. Neutraaleja tutkimuksessa löydetyistä sivustoista oli kolmannes ja huumevastaisia kaksi viidesosaa. (Majava 2005.) Suomalaisissa internetkeskusteluissa vaikuttaisivat Piispan (2002a) havaintojen perusteella olevan lähes yksinomaan äänessä huomattavan liberaalia huume politiikkaa ajavat. Piispan (mt) mukaan internetin huume keskusteluille on tyypillistä, että ”[o]ngelmana ei pidetä huumeiden käyttöä sinänsä, vaan siihen liittyviä haittoja” ja ”[h]uume politiikan liberalisointi nähdään haittojen vähentämisessä välttämättömäksi ratkaisuksi”.

Soikkeli (2002a: 70) onkin sitä mieltä, että huumeista puhuttaessa on oltava valmis keskustelemaan ja otettava huomioon myös vastaväitteet, sillä ”[j]os ne ’vaikenee kuoliaaksi’ vain omalta osaltaan, näyttää vain heikolta ja menettää asemiaan” (mt: 74, sitaattimerkit Soikkelin).

Soikkeli (mt: 69) toteaa saman kuin Salasuo (2000): internet tekee valistamisen haastavaksi. Kansa ei enää kuuntele valistajia siksi, ettei muita viestejä olisi tarjolla, vaan valitsee lukuisista kuulemistaan sanomista ne, joihin haluaa uskoa. Jos ihmisiä halutaan rohkaista pysymään erossa huumeista, se

on Soikkelin (2002a: 74) mukaan tehtävä tavalla, jota he suostuvat kuuntelemaan, sillä ”jos kansalaiset jättävät virallisen propagandan omaan arvoonsa eivätkä odotakaan sen palvelevan omaa tiedon tarvettaan, oppositiohenkinen viestintä saa aiheentakin uskottavuutta ja lisäarvoa kansan todellisena äänenä”.

Mielenkiintoista on kuitenkin, että huume politiikan liberalisointia peräänkuuluttavien suomalaisten verkkokeskustelujen argumentointi keskittyy Piispan (2002b) mukaan oman leirin vahvistamiseen ja yksinkertaistavien vihollisasetelmien luomiseen. Piispan (mt) mukaan hänen liberaaliksi leiriksi nimittämänsä keskustelijat ottavat nettikeskusteluissa mieluiten huomioon vain huonosti perustellut vastaväitteet, jotka on helppo kumota, ja sivuuttavat hyvin perustelevat vastaväittäjät. Soikkelin (2002a: 74) logiikalla ajateltuna tämän pitäisi heikentää heidän asemiaan.

On kuitenkin muistettava, että 1930-luvulta 1960-luvulle joukkoviestintätutkimuksen alalla vahvasti vaikuttaneen MCR-vaikutustutkimusperinteen tutkimustulosten mukaan vasta-argumentit huomioiva viesti vaikuttaa yksipuolista paremmin niihin, jotka ovat alun perin eri mieltä viestijän kanssa, mutta yksipuolinen viesti on tehokkaampi silloin, kun vastaanottaja on alun perin samaa mieltä asiasta (Kunelius 1997: 118–119, 121). Tästä voidaan päätellä, että jos sekä huumeiden vastustajat että puolustajat puhuvat asiasta yksipuolisesti, huumeisiin myönteisesti suhtautuvat suomalaiset uskovat todennäköisesti herkemmin puolustajien viestejä. Piispan (2002b) analysoimien liberaalien huume keskustelujen vaikuttavuutta lisää MCR-perinteen tulosten valossa vielä se, että niissä huomioitiin huonot vasta-argumentit; MCR-tutkimuksissa päädyttiin nimittäin siihen tulokseen, että näennäisenkin vasta-argumenttien huomioiminen lisäsi tekstin vakuuttavuutta eri mieltä olevien vastaanottajien silmissä (Kunelius 1997: 121). Lisäuskottavuutta liberaalit huume keskustelut saavat siitä, että jotkut keskustelijat ovat Piispan (2002a) mukaan todella taitavia argumentoijia, jotka ovat perehtyneet laajalti aiheeseen liittyvään tutkimukseen ja kirjallisuuteen ja uskaltavat käydä avoimen dialogista keskustelua pelkäämättä, että joku muu saa viimeisen sanan.

Uskottava valistus vaatii Soikkelin (2002a: 73) mukaan vankkaa tietopoh-

jaa, joka ei perustu harhaluuloille. Tämän vuoksi hän arvelee, että suomalaisen yhteiskunnan ”jyrkkä ja verraten yhdenmukainen huumeikielisyys” ei välttämättä olekaan valistajille avuksi, vaikka niin usein ajatellaan. Hän on huolissaan siitä, että huumeikielteisessä ilmapiirissä elävillä suomalaisilla aikuisilla on huumeista virheellisiä tietoja ja käsityksiä, jotka estävät heitä puhumasta aiheesta uskottavasti nuorten kanssa.

Soikkeli (2002a: 68) korostaa, että valistajan on tärkeää tuntea kohde-ryhmänsä kulttuuria ja ajatuksia. Hän huomauttaa, että puhe vieraannuttaa kuulijan, jos puhuja perustelee käsityksiään arvoilla, joista kuulija ei ole samaa mieltä. Haitallisinta on, jos puhuja suhtautuu ivallisesti tai ymmärtämättömästi niihin asioihin, joita kuulija pitää tärkeinä. Soikkeli kehottaa myös varomaan kuulijaa loukkaavia vanhentuneita ja virheellisiä oletuksia, koska ne saavat kuulijan lakkaamaan kuuntelemasta (mt: 72). Tällaisia oletuksia ovat Salasuon ja Rantalan (2002: 40) mukaan esimerkiksi se, että pahimmat ongelmakäyttäjät edustavat huumeiden käyttäjien enemmistöä ja se, että jo yksi huumeokeilu on portti ongelmakäyttöön. Tässä tulee mielestäni esiin eräs narkofobian merkittävä dysfunktionaalinen puoli: narkofobiset kansalaiset uskovat helposti virheellisiin oletuksiin ja toistavat niitä puheissaan, ja siksi narkofobisen aikuisen on hyvin vaikeaa puhua huumeista kiinnostuneelle nuorelle tavalla, jota tämä olisi valmis kuuntelemaan.

Soikkelin huoli vaikuttaa realistiselta, kun sitä peilaa Hakkaraisen ja Metson (2001: 279) tutkimustuloksiin: siinä, missä yli puolet 15–24-vuotiaista suomalaisista tuntee ainakin yhden huumeiden käyttäjän, 35–49-vuotiaista käyttäjän tuntee vain yksi viidesosa ja heitä vanhemmista vielä selvästi harvempi. Vanhemman rooli valistajana on vaikea, jos hän joutuu puhumaan asiasta, joka on hänelle itselleen paljon vieraampi ja etäisempi kuin hänen kuulijalleen.

Soikkeli uskoo myös, että nykyajan nuorille olisi hyvä kertoa huumeista monella tavalla ja monenlaisten henkilöiden suulla, koska he ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Hän kirjoittaa:

”...aina joku sulkee korvansa. Mutta aina joku myös avaa ne.
Ei kerta kaikkiaan ole sellaista näkökulmaa joka uppoaisi koko

ikäluokkaan. Mutta juuri siinä piilee myös moniäänisen valistuksen mahdollisuus: eri ihmiset ovat vastaanottavaisia erilaisille sanomille. Kun tarpeeksi monenlaista keskustelua käydään saman ryhmän kanssa, saadaan yhteys suurempaan osaan siitä kuin kukaan yksinään saisi.”

Mt: 52.

3.2.3.3 Millaista siis olisi hyvä valistusfunktiolähtöinen huumejournalismi?

Salasuon tutkimustulosten ja Soikkelin ajatusten kautta voidaan etsiä vastausta kysymykseen, millaista huumejournalismin tulisi olla, jotta sillä olisi mahdollisimman tehokas huumeiden kokeilua ja käyttöä vähentävä vaikutus. Heidän tietämyksensä perusteella voidaan päätellä paljon huumejournalismin valistusvaikutuksista, vaikka Salasuon tutkimus keskittyykin kouluissa annettuun huumevalistukseen ja Soikkeli puhuu enemmän kasvokkaisvalistuksesta kuin joukkoviestinnästä. Jos huumejournalismin tavoitteet ajatellaan valistukselliseksi, siihen pätee sama problematiikka kuin muuhunkin valistusviestintään.

Joukkoviestintä voi vaikuttaa nuoriin ainakin kahta reittiä: vaikuttamalla vanhempiin ja muihin nuorille tärkeisiin aikuisiin, jotka vuorostaan vaikuttavat puheillaan nuorison, ja vaikuttamalla suoraan joukkoviestintää itse seuraaviin nuoriin. Ensimmäinen reitti lienee merkittävin lasten ja varhaisnuorten kohdalla ja jälkimmäinen vähintäänkin yhtä tärkeä nuorten aikuisten tapauksessa.

Nuoria valistavat aikuiset tarvitsisivat Soikkelin (2002a: 73) mukaan totuudenmukaista ja monipuolista tietoa huumeista. Tätä ajatusta tukevat myös Salasuon (2000) havainnot, joissa korostuu nuorten kaipuu saada sellaista tietoa, joka vaikuttaisi uskottavalta heidän kokemuksiensa valossa. Joukkoviestinnällä on tärkeä rooli tämän tiedon antajana, sillä kuten Nuorten huumeiden käytön ehkäisytoimikunnan mietinnössä (2000: 5–6) todetaan, suurella osalla suomalaisista ei ole huumeista minkäänlaista omakohtaista kokemusta tai läheisten kokemuksiin perustuvaa tietoa, joten he ovat julki-

suudessa esitettyjen tietojen ja näkemysten varassa.

Jotta joukkoviestintä voisi vaikuttaa sitä seuraaviin nuoriin suoraan, sen tulisi Soikkelin (2002a: 70) mukaan vastata internetin mukanaan tuomiin haasteisiin: nuoret tietävät paljon enemmän kuin sen, mitä joukkoviestimet kertovat, ja huomaavat siksi helposti, jos viestintä on yksipuolista. Saman voi päätellä Salasuon (2000) haastateltavien kertomuksista. Soikkeli toteaa (2002a: 70) että ”[j]os yrittää perinteisen viestintäyhtiön tavoin jättää pienet ja poikkeavat omaan arvoonsa, näyttää heikolta, eikä vakuuta lainkaan”.

Jotta mahdollisimman monet nuoret kuuntelisivat, mitä puhujalla on sanottavana, puhujan pitäisi Soikkelin mukaan välttää loukkaamasta kuulijoita (mt: 72) tai suhtautumasta ymmärtämättömästi kuulijoille tärkeisiin asioihin (mt: 68). Samaa ajatusta voidaan soveltaa myös joukkoviestintään, sillä viestintä kuin viestintä epäonnistuu, jos vastaanottaja ei ole vastaanottavainen.

Joukkoviestinnän yleisöt ovat hyvin heterogeenisiä, joten joukkoviestintään voidaan soveltaa myös Soikkelin ajatusta, jonka mukaan heterogeeniselle ryhmälle viestittäessä suurin määrä kuulijoita tavoitetaan silloin, kun asiaa käsitellään monin eri tavoin ja monen eri henkilön suulla (mt: 52).

Soikkelin ja Salasuon tietämyksien pohjalta päädytään näin siihen, että huumejournalismin olisi hyvä olla totuudenmukaista ja monipuolista, välttää loukkaavia ilmaisuja ja virheellisiä yleistyksiä ja päästää monenlaisia tahoja puhumaan huumeista monesta eri näkökulmasta.

3.3 Eri lähtökohdista samaan lopputulokseen

Soikkelin (2002a) ja Salasuon (2000) ajatusten pohjalta määritellyt hyvän huumejournalismin kriteerit käyvät hyvin yksiin sen kanssa, millaiseksi hyvä journalismi yleisesti ymmärretään länsimaissa (esim. Journalistin ohjeet 2004). Samojen kriteerien mukainen huumejournalismi saattaisi auttaa myös vähentämään Partasen (2002: 17–19) yhteiskunnan kannalta haitalliseksi kritisoimaa narkofobiaa.

Samoilla linjoilla on myös Nuorten huumeiden käytön ehkäisytoimikunta todetessaan, että

tiedotusvälineiden edustajia tulee kannustaa vastuunottoon, mikä tarkoittaa paitsi ehkäisevän toiminnan tukemista, myös huumeitalanteen monimuotoisuuden huomioimista ja stereotyyppien välttämistä. Tämä on tärkeää, jotta nuoria ympäröivä yhteiskunnallinen mielipide- ja asenneilmasto sekä rakenteet ja resurssit olisivat huumeiden käyttöä ehkäisevää toimintaa mahdollisimman hyvin tukevia. Moniarvoisessa markkinatalouteen perustuvassa yhteiskunnassa, jossa tiedonjaon kenttä on jo lähtökohdiltaan ristiriitainen, myös ehkäisevän työn kohderyhmien motiivien tunteminen on tärkeää. Niinpä myös kriittisesti vallitsevaan huumausainepoliittikkaan suhtautuville näkemyksille on tärkeää turvata paikka huumeita koskevassa julkisessa keskustelussa. (Nuorten huumeiden käytön ehkäisytoimikunnan mietintö 2000: 65.)

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että monipuolinen, moniääninen ja totuudenmukainen huumejournalismi on hyvää huumejournalismia sekä länsimaisen journalismin perusarvojen valossa että sen yhteiskunnallisten vaikutusten kannalta.

4 Tutkimusmenetelmät

Tässä luvussa siirryn työni empiiriseen osuuteen. Ryhdyn etsimään vastausta toiseen päätutkimuskysymykseeni eli kartoittamaan, minkälaista suomalaisten sanomalehtien huumejournalismi nykyään on.

Toinen päätutkimuskysymykseni jakaantuu yhdeksään alakysymykseen: Mistä aiheista huumejournalismissa kirjoitetaan? Missä lehtien osastoissa huumeista puhutaan? Ketkä ovat lähteinä? Ottaako toimittaja kantaa lähteiden uskottavuuteen johtolauseiden verbivalinnoillaan? Miten päihteiden käyttö kategorisoidaan? Minkälaisilla sanoilla huumeisiin viitataan? Onko jutuissa narkofobiaa eli huumeekammosyntyisiä tai lieventäviä kohtia? Onko jutuissa virheitä? Miten huumekuolemista puhutaan?

Käytän tutkimuksessani kahta menetelmää: diskurssianalyysiä ja sisällön erittelyä. Erittelen aluksi lyhyesti kolmea Aamulehdessä vuonna 2003

ilmestynyttä huumerikosuutista diskurssianalyysin keinoin. Sen jälkeen otan käsittelyyn pääaineistoni, joka koostuu Helsingin Sanomien ja Aamulehden vuoden 2006 alkupuolen huumeaiheisista uutisista. Siihen perehtyessäni hyödynnän sekä diskurssianalyysiä että sisällön erittelyä.

Tässä luvussa esittelen näitä menetelmiä ja kerron, millä tavalla olen soveltanut niitä.

4.1 Diskurssianalyysi

Eri tutkijat ymmärtävät diskurssianalyysin eri tavoin, ja diskurssianalyysiksi kutsutut tutkimukset voivat olla keskenään hyvinkin erilaisia (Jokinen ja Juhila 1999: 55). Luvussa 4.1.1 kuvailen diskurssianalyysin kenttää yleisesti Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan (mt, ms) esittelemien jatkumoiden kautta. Luvussa 4.1.2 esittelen tutkimukseni pohjana olevia Norman Fairclough'n ajatuksia ja pohdin, mihin oma tutkimukseni sijoittuu diskurssianalyysin kentällä.

4.1.1 Diskurssianalyysin kenttä

Arja Jokinen ja Kirsi Juhila (1999: 55) kuvaavat diskurssianalyysin kenttää neljän jatkumon avulla. Nämä jatkumot ovat tilanteisuus–kulttuurisuus⁶, merkitykset–merkitysten tuottamisen tavat, retorisuus–responsiivisuus ja kriittisyys–analyyttisyys.

Tilanteisuudella Jokinen ja Juhila (mt: 56) tarkoittavat merkitysten tilannesidonnaista rakentumista ja rakentamista, eli sitä, miten ”merkitykset rakentuvat käyttöyhteyksissään”. Jos tutkimus painottaa vahvasti tilanteisuutta, siinä keskitytään aineistosidonnaiseen analyysiin, ja laajempaa kulttuurista kontekstia tarkastellaan vasta johtopäätöksiä tehdessä (mt: 57). Kulttuurisuutta painottavassa tutkimuksessa puolestaan kiinnitetään paljon huomiota kulttuuriin taustatekijöihin, ja lukijalle kerrotaan niistä paljon. Aineistoa tarkastellessa laajempi konteksti ohjaa sitä, mihin asioihin tutkijan huomio kiinnittyy. (Mt: 60–61.) Tutkimus voi Jokisen ja Juhilan (mt: 63) mukaan

⁶Jokinen ja Juhila (1999) käyttävät termiä *kulttuurinen jatkumo*. Sana *jatkumo* tarkoittaa näin ollen heidän kielenkäytössään kahta eri asiaa, mistä seuraa, että yhden jatkumon ääripää on jatkumo. Tämä vaikeuttaa mielestäni tekstin ymmärtämistä, joten käytän *kulttuurisen jatkumon* sijasta termiä *kulttuurisuus*.

painottaa tilanteisuutta ja kulttuurisuutta myös yhtä paljon. Tällöin kulttuuria tarkastellaan ”analyytisesti, aineistossa tai aineistoissa rakentuvana ilmiönä” ja ”kulttuurin rakentuminen on tutkimuksen keskeinen kohde”. Tällaisessa tutkimuksessa saatetaan tarkastella esimerkiksi jonkin ilmiön historiallista muutosta tai kulttuurista kattavuutta.

Merkityksiin keskittyvässä tutkimuksessa pohditaan, mitä merkityksiä aineistossa tuotetaan. Merkitysten tuottamisesta kiinnostuneet tutkijat puolestaan kiinnittävät huomionsa siihen, miten aineistossa tuotetaan merkityksiä. Yleisimmin tutkimukset sijoittuvat jatkumon keskivaiheille, sillä niissä ollaan kiinnostuneita sekä mitä- että miten-kysymyksistä. (Mt: 66.)

Retorisuudessa on Jokisen ja Juhilan jatkumossa kyse ”kielenkäytön avulla tapahtuvasta, tietyille yleisölle suunnatusta vakuuttelusta ja suostuttelusta”. Responsiivinen vuorovaikutus on puolestaan sitä, että keskustelun osapuolet reagoivat toistensa puheisiin ja rakentavat keskustelussaan yhteistä sosiaalista todellisuutta. (Mt: 77.) Useat aineistot sopivat kirjoittajien mukaan analysoitavaksi kummalta kannalta hyvänsä, mutta he toteavat silti, että esimerkiksi sanomalehtiaineistot sopivat paremmin retoriseen kuin responsiiviseen analyysiin, kun taas esimerkiksi kahvilakeskusteluihin responsiivinen näkökulma istuu retorista paremmin (mt: 78).

Kriittisyyden ja analyttisyyden jatkumossa on Jokisen ja Juhilan (mt: 85) mukaan olennaista se, ”mihin keskusteluun tutkimuksella halutaan osallistua ja mille yleisölle se ensisijassa halutaan suunnata”. Kriittisessä diskurssianalyysissä oletetaan alistussuhteita, joiden ylläpitämistä ja oikeutusta tarkastellaan kielellisellä analyysillä. Analyttisessä diskurssianalyysissä tutkijat puolestaan pyrkivät tiukkaan aineistolähtöisyyteen eivätkä halua ennako-oletusten rajaavan tulkintojaan.

4.1.2 Oma tutkimusmenetelmäni

4.1.2.1 Sijoittuminen diskurssianalyysin kentälle

Oma diskurssianalyysini perustuu diskurssianalyysin pioneeriksi kutsutun Norman Fairclough'n (1997) ajatuksiin. Fairclough (1997: 10) on kiinnostunut median tutkimisesta kielellisten valintojen lähtökohdasta.

Faircloughlainen diskurssianalyysi sijoittuu kriittisyys–analyttisyys-jatkumolla vahvasti kriittiseen päähän. Ideologinen näkökulma on tärkeä Fairclough'n (mt: 25–26) teoriassa. Hän määrittelee ideologian tekstin lähtöoletukseksi, joka edesauttaa valtasuhteiden muodostumista tai ylläpitämistä. Hän ehdottaa, että tekstejä analysoiva kysyisi jokaisen tekstin kohdalla itseltään, toimiiko se ideologisesti ja jos toimii, miten. Aiemman tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että suomalainen huumejournalismi saattaa toimia ideologisesti esimerkiksi tukemalla vallitsevaa huume politiikkaa tai korostamalla poliisin toiminnan merkitystä huumeiden vastaisessa taistelussa (esim. Kaukonen ja Halmeaho 1998: 114).

Fairclough (1997: 264–269) esittää neljä kysymystä, joihin mediaa kriittisesti lukevan tulisi vastata. Kysymykset voidaan tiivistää seuraavasti: kuinka teksti on suunniteltu, kuinka teksti on tuotettu ja kuinka sitä tulkitaan, mitä teksti kertoo tiedotusvälineiden diskurssijärjestyksestä ja millaisia yhteiskunnallisia vaikutuksia tekstillä todennäköisesti on.

Keskityn analyysissäni ensisijaisesti ensimmäiseen kysymykseen eli kielellisiin valintoihin, joita tekstissä näkyy. Niitä analysoidessani pohdin myös sitä, minkälaisia tulkintoja ne herättävät. Tutkimusotteeni on selvästi retorinen eikä responsiivinen. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että aineistoni koostuu uutisteksteistä, eikä siinä ole kovin paljon responsiiviseen analyysiin soveltuvaa keskustelua. Retorinen näkökulma tulee kuitenkin tutkimukseeni mukaan myös sitä kautta, että minua kiinnostaa, onko aineistossani valistus-tekstin piirteitä.

Olen kiinnostunut sekä aineistossani tuotetuista merkityksistä että siitä, miten ne on tuotettu, eli tutkimukseni sijoittuu merkitykset–merkitysten tuottaminen -jatkumon keskivaiheille. Kysymystä merkitysten tuottamisesta lähestyn kielellisten valintojen kautta. Aineiston merkitysisältöjen analyysi puolestaan kietoutuu Fairclough'n neljänteen kysymykseen, millaisia yhteiskunnallisia vaikutuksia tekstillä todennäköisesti on.

Tutkimukseni kannalta olennaisia ovat sekä kulttuurinen konteksti että merkitysten rakentuminen käyttöyhteyksissään. Luvussa 3 esitellyt hyvän journalismin ja hyvän valistuksen kontekstit ohjaavat sitä, miten aineistoani havainnoin. Jokisen ja Juhilan (1999: 57–66) esimerkkien perusteella tutki-

mukseni sijoittuisi tämän vuoksi tilanteisuus–kulttuurisuus-jatkumolla kulttuurisuuden ääripäähän. Itse koen kuitenkin, että tutkimukseni sijoittuisi ennemminkin jatkumon keskivaiheille. Tutkimusotteeseeni tuntuisi mielestäni myös sopivan Jokisen ja Juhilan (mt: 63) jatkumon keskelle sijoittuvien tutkimusten kuvaus, jonka mukaan ”kulttuurin rakentuminen on tutkimuksen keskeinen kohde”.

4.1.2.2 *Diskurssi*-termi

Fairclough (mt: 31) esittelee *diskurssi*-termille kaksi määritelmää: kielitieteessä sana *diskurssi* kuvaa hänen mukaansa ihmisten välistä vuorovaikutusta, jälkistrukturalistisessa yhteiskuntateoriassa puolestaan todellisuuden sosiaalista konstruktiota. Itse hän kertoo käyttävänsä termiä niin, että siinä yhdistyvät nämä kaksi merkitystä.

Fairclough'n (mt, ms) esittämistä *diskurssi*-sanan määritelmistä ensimmäinen on hyvin laaja. Siinä *diskurssi* merkitsee kaikkea keskustelua. Esimerkiksi *suomalainen huumediskurssi* käsittää tällä tavoin ymmärrettyä kaiken huumeista Suomessa käydyn keskustelun: lehtien jutut, lääkärin ja potilaiden huumevieroituslinikalla käymät keskustelut, internetin keskustelupalstalla kannabista etsivän nuoren kommentit, ekstaasin käyttöä harrastavien kaverusten rupattelun aineen laadusta – ja kaiken muun.

Jälkimmäinen määritelmä viittaa yhteiskuntatieteissä parin viime vuosikymmenen aikana esiin nousseeseen ajattelutapaan, jota usein kutsutaan sosiaalisesti konstruktionismiksi (Burr 2004: 1). Sosiaalisessa konstruktionismissa suhtaudutaan kriittisesti ajatukseen, että ihminen voisi havaita maailman objektiivisesti sellaisena kuin se on, ja korostetaan sen sijaan sitä, että havaintoihin vaikuttavat aikakausi ja kulttuuri, joissa havainnoitsija elää (mt: 3–4). Ihmisten ajatellaan rakentavan todellisuutta ollessaan kanssakäymisissä keskenään (mt: 4).

Sosiaalisessa konstruktionismissa *diskurssi* ymmärretään puhetavaksi, joka ohjaa tulkintojamme maailmasta. Yhdestä aiheesta voidaan käydä monia erilaisia diskursseja, ja diskurssista riippuu, mitä asian puolia korostetaan ja mitkä sivuutetaan, ja millaiseksi asia näyttäytyy (Mt: 65) Erilaisissa huu-

mediskursseissa huumeiden käytöstä voidaan puhua esimerkiksi rikoksena, sosiaalisena ongelmana tai tapana viettää vapaa-aikaa.

Omassa työssäni pyrin Fairclough'n (1997: 31) lailla yhdistämään nämä kaksi diskurssin määritelmää: tarkastelen kaikkea aineistossani käytyä huume keskustelua, mutta kiinnitän erityistä huomiota puhetapeihin, jotka rakentavat sosiaalista todellisuutta.

4.2 Sisällön erittely

Luvussa 4.2.1 kerron, minkälaiseksi sisällön erittely ymmärretään joissakin metodia käsittelevissä teoksissa. Tarkastelu luo pohjaa luvulle 4.2.2, jossa pohdin oman tutkimukseni menetelmää suhteessa metodioppaisiin.

4.2.1 Sisällön erittelyn määritelmiä

4.2.1.1 Mikä on sisällön erittelyn suhde määrälliseen ja laadulliseen tutkimusotteeseen?

Sisällön erittely on määritelty lukuisin eri tavoin eri aikakausina ja erilaisien tutkimusten tarpeisiin. Yksi varhaisimmista määrittelijöistä oli Bernard Berelson, joka kirjoitti ensimmäisen sisällön erittelyä esittelevän menetelmäkirjan (Pietilä 1973: 51). Berelsonin (1952: 18) mukaan ”sisällön erittely on tutkimusmenetelmä, jossa kommunikaation ilmissisältöä kuvataan objektiivisesti, systemaattisesti ja kvantitatiivisesti”.

Berelsonin kirjan ilmestymisen jälkeen alkoi vilkas keskustelu siitä, pitäisikö sisällön laadullinen analyysi laskea mukaan sisällön erittelyyn vai ei. Berelsonin määritelmä tulkittiin niin, että sisällön erittelyn olisi aina oltava luokittelevaa ja tilastoivaa, ja monet vastustivat ajatusta. (Pietilä 1973: 51–52.) Esimerkiksi Alexander L. George (1959: 10) toi laadullista näkökulmaa vahvasti esille. George F. Mahl (1959: 96–98) puolestaan vastusti Berelsonin määritelmän mainintaa ilmissisällöstä korostamalla tekstin ulkoisten kontekstitekijöiden merkitystä.

1970-luvulla sisällön erittelystä julkaistiin myös suomenkielinen menetel-

mäteos. Sen tekijä Veikko Pietilä (1973: 52–53) päätyi varsin laajaan määritelmään:

”Sisällön erittelyä käyttäviksi tutkimuksiksi katsotaan nykyään [1970-luvulla, M.A.] kaikki sellaiset, joissa joko tilastollisesti tai sanallisesti pyritään kuvailemaan joko dokumenttien sisältöä ilmiönä sinänsä tai niitä ulkopuolisia ilmiöitä, joita sisällön ajatellaan ilmaisevan.”

Keskustelu laadullisen analyysin sisällyttämisestä sisällön erittelyyn jatkuu yhä. Esimerkiksi Neuendorf (2002: 14) pitää kiinni siitä, että sisällön erittelyn tavoite on numeerinen yhteenveto aineistosta, eikä ”nonkvantitatiivista” tutkimusta pidä kutsua sisällön erittelyksi.

Jotkut ovat yrittäneet ratkaista kiistaa puhumalla erikseen laadullisesta ja määrällisestä sisällön erittelystä (esim. Riffe, Lacy ja Fico 1998: 19–20). Suomessa tällaista jaottelua ovat peräänkuuluttaneet ainakin Jouko Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2002: 106), jotka ehdottavat, että usein synonyymisinä käytetyt termit *sisällön erittely* ja *sisällönanalyysi* määriteltäisiin niin, että kvantitatiivisesti sisältöä kuvaava tutkimus olisi sisällön erittelyä ja sanallisesti kuvaava sisällönanalyysiä.

Toiset haluavat kuitenkin häivyttää eivätkä korostaa rajaa määrällisen ja laadullisen lähestymistavan välillä. Esimerkiksi suomalaisessa joukkoviestinnän tutkimuksessa laadullista ja määrällistä otetta yhdistävä sisällön erittely on Raittilan (2004: 170–171) mukaan ollut 1990-luvun alun jälkeen varsin yleistä. Raittila puhuu ”sisällön erittelyn uudesta tulemisesta”, sillä sisällön erittely oli määrällisyytensä vuoksi joutunut epäsuosioon 1980-luvulla tapahtuneen yhteiskuntatieteiden kielellisen käänteen jälkeen. Hän esittää, että nimenomaan määrällinen–laadullinen-vastakkainasettelun purkaminen nosti menetelmän uudelleen suosioon.

Laadullisuuden ja määrällisyyden yhdistäminen saattaa tarkoittaa esimerkiksi sitä, että määrällisen analyysin tuloksista tehdään laadullisia tulkintoja, tai että määrällisen analyysin koodaus perustuu aineiston laadulliseen tulkintaan (mt, ms).

4.2.1.2 Miten sisällön erittelyä tehdään?

Teoksen *Analyzing Media Messages. Using Quantitative Content Analysis in Research* kirjoittaneet Daniel Riffe, Stephen Lacy ja Frederick G. Fico (1998: 20–21) asettavat yhdeksi sisällön erittelyn edellytykseksi systemaattisuuden. Tällä he tarkoittavat kolmea asiaa: Ensinnäkin aineisto on kerättävä niin, että sen perusteella voidaan tehdä yleistyksiä, eivätkä havainnot sen sisällöstä jää irrallisiksi huomioiksi. Toiseksi tutkimustulosten tulee perustua empiirisiin havaintoihin aineistosta. Kolmanneksi tutkimuksen toteuttamisen on syytä edetä suunnitelmallisesti ja järjestelmällisesti niin, että tutkija tekee itselleen selväksi, mitä ja miten hän haluaa tutkia.

Systemaattisuuden lisäksi Riffe, Lacy ja Fico (mt: 21?23) edellyttävät toistettavuutta: tutkimus sekä toteutetaan että selostetaan niin luotettavasti, objektiivisesti ja selvästi, että joku toinen voisi halutessaan toistaa sen ja saada saman tuloksen.

Systemaattisuus ja toistettavuus eivät kuitenkaan ole sisällön erittelyn erityispiirteitä, vaan samat vaatimukset pätevät oikeastaan kaikkeen empiiriseen tutkimukseen, joskin laadullisen tutkimuksen kohdalla yleistettävyyden on ymmärrettävä eri tavoin kuin määrällisen.

Riffe, Lacy ja Fico (mt: 20) toteavat myös, että määrällisessä sisällön erittelyssä ”kommunikaatiosymboleille” annetaan ”valideihin mittaussääntöihin perustuvat numeeriset arvot”, ja että sen jälkeen analysoidaan suhteita tilastollisin menetelmin noita numeerisia arvoja hyödyntäen. He käyttävät ilmausta *kommunikaatiosymboli* kuvatakseen sitä, että heidän mielestään sisällön erittelyn kohteena voivat olla yhtä lailla puhutut tai kirjoitetut sanat kuin kuvatkin (mt: 23). He huomauttavat myös, että tutkimuskohteeksi käyvät yhtä hyvin tutkimuksesta riippumatta tuotetut aineistot (esimerkiksi journalistiset tuotokset) kuin tutkimusta varten tuotetutkin (esimerkiksi kyselyt).

Tilastollisesta analyysistä Riffe, Lacy ja Fico (mt: 155) toteavat, että yllättävän usein hyvin yksinkertaiset laskutoimitukset riittävät määrällisen sisällön erittelyn tekemiseen. He kertovat julkaisemattomasta tutkimuksesta, jossa analysoitiin *Journalism and Mass Communication Quarterly* -lehdessä

julkaistuissa, sisällön erittelyyn perustuneissa tutkimuksissa käytettyjä matemaattisia menetelmiä. Lähes kolmasosa tutkimuksista oli toteutettu laske-
malla ainoastaan frekvenssejä, suhdelukuja tai keskiarvoja. (Mt: 152.)

Toisessa sisällön erittelyn menetelmäoppaassa nimeltä *The Content Analysis Guidebook* Kimberly A. Neuendorf (2002: 10) määrittelee sisällön erittelyn yhteenvetoihin pyrkiväksi määrälliseksi menetelmäksi, jonka tulee täyttää tieteellisyyden vaatimukset. Hän korostaa, että sisällön erittelyn avulla voi tutkia myös sellaisia muuttujia, joita ei voi mitata, ja huomauttaa, ettei viestien tuottamisen tai esittämisen konteksti aseta rajoituksia menetelmän käytölle.

Neuendorf (mt: 11) toteaa, että tutkimuksen tulee olla objektiivista tai ainakin intersubjektiivista⁷, jotta se täyttäisi tieteellisyyden vaatimukset. Hän on myös sitä mieltä, että tutkimuskysymykset, muuttujat ja luokittelurunko tulee ehdottomasti lyödä lukkoon ennen aineistoon tutustumista (mt, ms). Lisäksi tieteellisyyden vaatimuksiin kuuluvat hänen mukaansa yleistettävyyys, toistettavuus ja se, että tutkimus lähtee liikkeelle hypoteesista, jota testataan (mt: 12–13). Samassa yhteydessä hän mainitsee myös reliaabeliuden ja validiuden arvioinnin (mt: 12), joita käsittelem seuraavassa alaluvussa.

4.2.1.3 Miten tutkimuksen validiutta ja reliaabeliutta arvioidaan?

Validiudella tarkoitetaan sitä, että mittari mittaa täsmälleen sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata (Alkula, Pöntinen ja Ylöstalo 1994: 89). Muuttujat ja luokat on tärkeää valita niin, että tulokset todella kertovat jotain siitä ilmiöstä, mitä haluttiin tutkia. Reliaabeliudessa puolestaan on kyse siitä, kuinka paljon satunnaisia virheitä tutkimusta tehdessä on tehty (mt: 94). Jos esimerkiksi luokittelu on huolimaton, tuloksen reliaabelius voi olla uhattuna.

Sekä Neuendorf (2002: 115) että Riffe, Lacy ja Fico (1998: 142–143) tuovat esiin maalaisjärjen merkityksen sisällön erittelyyn perustuvan tutkimuksen validiuden arvioinnissa: tutkija yrittää asettua hetkeksi ulkopuolisen ase-

⁷*Intersubjektiivisuus*-termillä Neuendorf (2002: 11) viittaa sosiaaliseen konstruktionismiin liittyvään ajatukseen, jonka mukaan objektiivisuudesta ei pitäisi puhua, koska puhdasta objektiivisuutta ei ole olemassa. Intersubjektiivisuus merkitsee Neuendorfin tekstissä sosiaalisesti konstruoitua objektiivisuutta.

maan ja kysyy itseltään, tuntuvatko valitut aineistot ja muuttujat loogisilta ja järkeviltä. Riffen, Lacyn ja Ficon (mt: 143–144) mukaan validiutta voi lisäksi arvioida esimerkiksi muiden tutkimusten valossa ja teorian pohjalta. He toteavat myös, että viime kädessä validiutta arvioivat tiedeyhteisö ja muut yleisöt, jotka tutkimustuloksiin tutustuvat (mt: 145–146).

Pietilän (1973: 248) mukaan sisällön ilmiöihin itseensä kohdistuvan tutkimuksen validiudessa on kyse siitä, ”vastaavatko tiettyä luokkaa ilmaisemaan valitut alkio todella tuota luokkaa vai eivät”. Hän toteaa, että sisältövalidiutta arvioidaan yleensä vain pohtimalla asiaa luokkia muodostettaessa, mutta huomauttaa, että sitä voitaisiin arvioida myös empiirisesti. Empiirisessä testauksessa tutkimuksen ulkopuolisille henkilöille annetaan lista alkioista satunnaisessa järjestyksessä ja pyydetään heitä luokittelemaan ne annettuihin luokkiin. Luokilla on sisältövalidiutta, jos eri henkilöt päätyvät samoihin luokituksiin. (Mt: 249.) Menetelmä on hyvin samantapainen kuin ne, joita Pietilä (mt: 239) kuvailee myöhemmin puhuessaan reliaabeliuden arvioinnista. Näin ollen voidaan ajatella, että validiutta saadaan arvioitua samalla kun arvioidaan reliaabeliutta.

Siinä, missä validiuden arvioiminen nojaa pitkälti maalaisjärkeen, reliaabeliuden analysoiminen esitetään metodioppaissa hyvinkin eksaktiksi tilastotieteelliseksi toimenpiteeksi (esim Neuendorf 2002 141–166, Riffe, Lacy ja Fico 1998: 104–134).

Pietilän (1973: 239) mukaan reliaabeliutta voidaan arvioida muun muassa siten, että eri henkilöt luokittelevat samaa aineistoa samalla menetelmällä ja heidän luokituksiaan verrataan toisiinsa, tai siten, että sama henkilö luokittelee samaa aineistoa samalla menetelmällä eri ajankohtina ja hänen luokituksiaan verrataan.

Pietilä (mt: 238) toteaa, että reliaabeliutta arvioidaan usein vasta tutkimuksen lopuksi, mutta että hänen mielestään olisi parempi tarkistaa luokkien reliaabeliutta jo ennen varsinaiseen tutkimukseen ryhtymistä, kun luokkia on vielä mahdollista muuttaa. Neuendorf (2002: 146) puolestaan suosittelee, että asiaan paneudutaan sekä tutkimuksen alussa että lopussa. Alkutestauksen tarkoitus on paljastaa luokittelurungon mahdolliset ongelmat, kun taas lopputestauksella pyritään varmistamaan, että tutkimuksen kuluessa tehdyt

luokittelut olivat riittävän tarkkoja.

Reliaabeliuden arvioinnit perustuvat yleensä siihen, että jonkinkokoinen satunnaisesti valittu otos aineistosta koodataan uudelleen. Riffe, Lacy ja Fico (1998: 125) antavat monimutkaisen kaavan sen laskemiseksi, kuinka suuri osa aineistosta tarkastukseen tulee ottaa mukaan, mutta toteavat, että jos aineisto on pieni, kaava antaa tulokseksi varsin ison prosentuaalisen osuuden koko aineistosta (mt: 127). Neuendorf (2002: 159) toteaa yhteenvedona aiemmista reliaabeliuden arviointiohjeista, että uudelleen tulisi koodata otoksen koosta riippuen vähintään 50 tai enintään 300 tutkimusyksikköä.

Tutkimuksen reliaabeliutta voi yrittää parantaa sillä, että miettii sitä heikentäviä tekijöitä ja yrittää eliminoida ne. Neuendorf (mt: 145) listaa neljä uhkaa reliaabeliudelle: huono luokittelurunko, luokittelijoiden riittämätön koulutus, luokittelijoiden uupumus ja huono luokittelija. Hän toteaa myös, että luokittelimassa tulee aina olla vähintään kaksi henkilöä. Hän sanoo, että jos yksi henkilö luokittelee kaiken itse, ei saada varmuutta siitä, että kukaan muu pystyisi käyttämään samaa luokittelurunkoa. (Neuendorf 2002: 142.)

4.2.2 Oma tutkimusmenetelmäni

Tässä luvussa otan kantaa metodioppaiden ajatuksiin sisällön erittelystä ja kerron, minkälaiseen metodologiseen lähestymistapaan oma tutkimukseni perustuu.

4.2.2.1 Määrällisyys ja laadullisuus

Määrällisyyttä korostetaan voimakkaasti sekä Riffen, Lacyn ja Ficon (1998) että Neuendorfin (2002) metodioppaassa. Kirjoittajat tuntuvat näkevän jyrkän vastakkainasettelun määrällisen ja laadullisen tutkimusotteen välillä. Neuendorf (mt: 15) esimerkiksi mainitsee laadullisen ja määrällisen lähestymistavan täydentävän toisiaan, mutta toteaa heti perään, että on harvinaista, että yksittäisessä tutkimuksessa hyödynnettäisiin molempia. Ajatus molempien lähestymistapojen integroimisesta yhteen ja samaan tutkimusmenetelmään vaikuttaa olevan hänelle täysin vieras.

Yhteiskuntatieteitä 2000-luvun Suomessa opiskelleena yllätyin siitä, että

vastakkainasettelu nähdään niin jyrkäksi tuoreissakin yhdysvaltalaisissa metodioppaissa. Itse olen oppinut ajattelemaan, että vastakkainasettelusta on jo luovuttu. Yhdysvaltalaisten oppaiden pakkomäärällisyys tuntuu minusta paikoin pahasti liioitellulta.

Liioittelun makua näen esimerkiksi siinä, että Riffen, Lacyn ja Ficon (1998: 25) mielestä niin tutkimusyksiköille kuin muuttujillekin täytyy kaikissa tapauksissa antaa numeeriset arvot, joilla niihin viitataan. Heidän esimerkissään käytetään nimittäin luokitteluasteikkoa, jonka ominaisuuksiin kuuluu, että numerot ovat yksinkertaisesti pelkkiä nimilappuja (Merikoski ja muut 1996: 68). Luokitteluasteikkoa käytettäessä on yhdentekevää, mikä tahto saa minkäkin numeron, ja numeroiden sijasta voitaisiin yhtä hyvin käyttää vaikkapa kirjaimia tai kuvia (mt, ms). Numeeristen arvojen vaatimiselle ei tunnu olevan muuta perustetta kuin se, että se luo näennäisen vaikutelman määrällisyydestä.

Itse en tee jyrkkää eroa määrällisen ja laadullisen tutkimuksen välille. Suhonen (1983: 3; 1994: 76) on todennut, että yhteiskuntatieteilijöiden tutkimissa ilmiöissä on usein sekä määrällisiä että laadullisia puolia, ja että tutkimusprosessissakin on sen mukaisesti laadullisia ja määrällisiä vaiheita. Suhonen (1994: 76) huomauttaa, että vaikka esimerkiksi tiettyä aihepiiriä käsittelevien uutisten laskeminen on määrällistä tutkimusta, ensin täytyy päättää, mitkä uutiset lasketaan mukaan, ja tämä päätös perustuu laadulliseen havainnointiin.

Omassa tutkimuksessani on selvästi sekä laadullisia että määrällisiä vaiheita. Ensimmäinen vaihe on kolmen huumerikosuutisen diskurssianalyysi, joka on puhtaasti laadullista tutkimusta. Tämän analyysin ja muiden laadullisten havaintojen perusteella määrittelen ne piirteet, joita tutkin laajemmasta aineistosta määrällisesti sisällön erittelyn keinoin. Tätäkin analyysiä täydennän pitkin matkaa laadullisella tarkastelulla. Lopuksi palaan vielä puhtaasti laadulliseen analyysiin ja erittelen tarkemmin muutamia laajasta aineistosta löytyneitä ilmiöitä, joita pidän kiinnostavina, mutta jotka esiintyvät sen verran harvoin, että niiden ymmärtämiseksi on mielestäni hyödyllistä käyttää laadullisia menetelmiä.

4.2.2.2 Aineistolähtöisyys

Neuendorf (2002: 11) pitää erittäin tärkeänä sitä, että sisältöluokat määritellään ennen tutkimusaineistoon tutustumista. Hän paheksuu ”niin kutsuttuja sisällönerittelytutkimuksia”, joissa muuttujat on valittu vasta sen jälkeen, kun tutkijalla on jo jokin käsitys siitä, minkälaisia piirteitä hänen aineistonsaan on. Hän sanoo, että tällainen lähestymistapa on induktiivisuudessaan epätieteellinen, mutta ei perustele mielipidettään sen enempää.

Itse olen tästä asiasta täysin eri mieltä. Neuendorf (mt, ms) myöntää itsekin, että etukäteen lukkoon lyötyjen ryhmittelyjen käytössä on se vaara, ettei tutkija tule ajatelleeksi mitään uutta ja tutkimus kangistuu kaavoihin. Mielestäni tutkijan on tärkeää osata joustaa ja muuttaa sisältöluokkia ja jopa tutkimuskysymyksiäänkin, mikäli luokat osoittautuvat huonoiksi tai aineistosta nousee esiin uusia, kiinnostavia ilmiöitä, joita tutkimusta suunniteltaessa ei olla tultu ajatelleeksi.

Olenkin samaa mieltä kuin Pietilä (1973: 96), jonka mielestä joissakin tutkimuksissa hyvien sisältöluokkien määrittelemiseen tarvitaan aineistoon tutustumista. Sisältöluokkien määrittelyminen etukäteen onnistunee hyvin esimerkiksi silloin, jos aiheesta on paljon aiempaa tutkimustietoa, mutta vieraampia ilmiöitä tarkasteltaessa luokista saa osuvia vasta alustavan aineistoon tutustumisen jälkeen.

4.2.2.3 Tieteellisyyden vaatimukset

Aineistolähtöisyyskysymystä lukuunottamatta olen samaa mieltä siitä, mitä lukemissani menetelmäoppaissa vaaditaan tutkimuksen tieteellisyydeltä. Sitoudun omassa tutkimuksessani vaatimukseen, jotka Riffe, Lacy ja Fico (1998: 20–23) esittävät systemaattisuuden ja toistettavuuden nimellä samoin kuin Neuendorfin intersubjektiivisuuden, yleistettävyyden ja toistettavuuden vaatimuksiinkin.

4.2.2.4 Tilastolliset menetelmät

Tutkimukseni matematiikka on yksinkertaista. Tämä istuu hyvin siihen, mitä Riffe, Lacy ja Fico (mt: 155) toteavat tilastollisesta analyysistä sisällön erittelyssä.

Summaan eri luokkiin luokitteleni muuttujat, ja esitän tulokset järjestämällä luokat suuruusjärjestykseen ja laskemalla, kuinka monta prosenttia koko aineistosta kunkin luokat edustavat.

4.2.2.5 Validiuden arvioiminen

Pro gradu -tutkimuksessa validiuden arvioimiseen saa tukea seminaariryhmältä ja työn ohjaajalta. Sen lisäksi, että olen tutkimuksen eri vaiheissa yrittänyt itse miettiä valitsemiani luokituksia ja muuttujia mahdollisimman ulkopuoliselta kannalta, esittelin luokitusrunkoni seminaaritapaamisessa ja sain siitä palautetta jo siinä vaiheessa, kun saatoin vielä muuttaa luokituksia.

Luokittelua tehdessäni kirjasin muistiin alkiot, joiden luokituksesta olin epävarma, ja keskustelin myös niistä ohjaajan ja ryhmän kanssa. Myös muutamat ystäväni auttoivat lausumalla mielipiteensä epäselvistä tapauksista.

Validiuden kannalta merkittävää on mielestäni myös se, että selostan työssäni mahdollisimman selvästi, mitkä alkiot lopulta päätin sijoittaa mihinkin luokkaan.

4.2.2.6 Reliaabeliuden arvioiminen

Pro gradu -työssä ei luonnollisestikaan käytetä useita luokittelijoita, vaan työn tekijä luokittelee aineistonsa itse. Mielestäni tämä ei ole ongelma, vaikka Neuendorf (2002: 142) onkin sitä mieltä, että luokittelijoita tulisi aina olla useita. Sen, että samaa luokittelurunkoa pystyisivät käyttämään muutkin kuin yksi ainoa henkilö, pystyy selvittämään esimerkiksi keskustelemalla luokittelurungosta seminaariryhmän kanssa. Tällöin kuullaan usean ihmisen mielipide asiasta.

Varsinaista otokseen pohjautuvaa reliaabeliuden ennakkotarkastusta en tee, koska siihen tarvittaisiin toinenkin luokittelija, mutta pyrin selvittämään

luokittelurungon ongelmat keskustelemalla siitä ja kysymällä monen ihmisen mielipidettä vaikeissa kohdissa.

Koska luokittelen aineistoni yksin, käytän reliaabeliuden jälkitarkastukseen sitä Pietilän (1973: 239) menetelmää, jossa sama henkilö luokittelee eri aikoina samaa aineistoa. Koska varsinaisessa aineistossani on vain 160 juttua, luokittelen tutkimuksen päätteeksi uudelleen 50 juttua, joka on Neuendorfin (2002: 159) mukaan pienille aineistoille soveltuva minimi.

Pyrin myös parantamaan tulosten reliaabeliutta ottamalla etukäteen huomioon seikkoja, jotka saattaisivat heikentää sitä. Yritän esimerkiksi pitää riittävästi taukoja luokitellessani, jotta väsymys ei pääsisi vaikuttamaan tuloksiin.

5 Tutkimuksen toteutus

Empiirisessä tutkimuksessani on kaksi osaa. Ensimmäinen osa perustuu vuonna 2003 tekemääni kandidaatin tutkielmaan. Tässä osuudessa analysoin kolmea Aamulehdessä vuonna 2003 ilmestynyttä huumerikosuutista Faircloughlaisen diskurssianalyysin keinoin. Etsin uutisista piirteitä, jotka ovat mielestäni ongelmallisia luvussa 3 kehitellyn hyvän huumejournalismin määritelmän kannalta.

Ensimmäisessä osassa analysoimani uutiset ovat ”Suomesta löytyi EU-alueen suurin rohypnolitehdas” (AL 3.7.2003), ”Superhuume on tappanut Ruotsissa ainakin kuusi” (AL 19.10.2003) ja ”Rohypnolimiehet väittävät venäläisrikollisten painostaneen” (AL 21.10.2003). Aineistoon kuuluvat myös juttuihin liittyvät etusivun vinkit. Aineiston vanhin uutinen oli ilmestyessään päivän pääuutinen, joten siihen liittyvä etusivulla ilmestynyt osa on varsin laaja (”Krp paljasti 3,5 miljoonan euron rohypnolivyöhdin”, AL 3.7.2003).

Uutisista kaksi käsittelee samaa tapausta, ja ne ovat saman toimittajan kirjoittamia. Kolmas uutinen käsittelee täysin erillistä tapausta ja on myös eri kirjoittajan tekemä. Aineiston suppeuden vuoksi analysoin kaikkia kolmea uutista kokonaisuutena erittelemättä, mikä ilmiö on mistäkin jutusta.

Tutkimuksen toisessa osassa tarkastelen laajemman aineiston avulla sitä, minkälaista suomalaislehtien huumeuutisointi on. Tutkin puolen vuoden

aineistoa Suomen kahdesta suurimmasta päivittäin ilmestyvästä sanomalehdestä Helsingin Sanomista ja Aamulehdestä. Keskityn näihin kahteen lehteen, jotta aineisto ei kasvaisi liian suureksi. Tutkimukseni kohteena on uutisjournalismi, joten olen jättänyt aineistostani pois Helsingin Sanomien ja Aamulehden liitteet eli Nyt-liitteen, Kuukausiliitteen, Valon, Ihmiset ja Asiat.

Aineistoni kattaa 1.1.–30.6.2006 ilmestyneet lehdet. Aineisto on koottu lehtien sähköisistä arkistoista hakemalla kaikki jutut, joihin sisältyi jokin seuraavista sanoista: huume, huumausaine, päihde, amfetamiini, ekstaasi, heroiini, kannabis, kokaiini, LSD tai metamfetamiini. Mukana ovat myös ne hakusanalla Subutex löytyvät jutut, jotka liittyivät nimenomaan lääkkeen huumekäyttöön, mutta jotka eivät olisi tulleet mukaan muilla hakusanoilla.

Lasken juttujen yhteydessä julkaistut kainalot erillisiksi jutuiksi, sillä ne saattavat olla merkittävästi erityyppisiä kuin saman paketin pääjuttu, ja joskus niillä on jopa eri kirjoittaja. Kainaloitten laskeminen erikseen on mielestäni perusteltua siksikin, että huumeaihe on lehdissä esillä selvästi näkyvämmän, jos sitä käsitellään laajoissa juttupaketeissa eikä pelkästään yksittäisissä jutuissa. Erikseen laskeminen saa tämän näkymään myös tuloksissa. Laskutapani vuoksi aineistoon voi tulla mukaan myös kainaloita ilman pääjuttua, jos kainalossa puhutaan huumeista, vaikka pääjuttu ei niitä käsittele.

Koska tutkimuksen kohteena on uutisjournalismi, aineistosta on karsittu pois mielipidekirjoitukset, pääkirjoitukset, kolumnit ja kommentit. Teatteriesitysten, elokuvien ja televisiodokumenttien arviot ovat kuitenkin mukana aineistossa. Ne eivät ole suoranaista uutisjournalismia, koska niissä arvioidaan teosta, mutta niihin kuuluu myös uutismainen osuus, jossa kerrotaan, mitä teos sisältää. Jos arviojutussa puhutaan huumeista, niistä puhutaan nimenomaan tässä uutismaisessa osuudessa, sillä ne liittyvät teoksen sisältöön eivätkä sen ansioihin tai heikkouksiin. Tämän vuoksi arviojutut on mielestäni perusteltua ottaa tässä tutkimuksessa mukaan uutisaineistoon.

Hakutulosten joukosta on karsittu ne jutut, joissa hakusanoja käytetään vain kuvaannollisesti, kuten esimerkiksi lauseessa ”musiikki oli Mozartille huumetta”.

Käytän tutkimuksessani kahta aineistoa. Kun puhun laajasta aineistosta, se kattaa yllä kuvatulla tavalla koostetun aineiston kokonaan. Vielä olennai-

sempi tutkimuksen kannalta on kuitenkin suppeaksi aineistoksi kutsumani aineisto. Siihen on valittu ne jutut, joissa huumeet ovat mielestäni yhtenä pääteemana.

Käsittelen Helsingin Sanomien ja Aamulehden aineistoja sekä erillisinä että yhtenä kokonaisuutena. Kun puhun koko aineistosta, se viittaa siihen, että mukana ovat molempien lehtien jutut.

Analysoin vuoden 2006 aineistoa sekä sisällön erittelyn että diskurssianalyysin keinoin. Laajan aineiston avulla rakennan yleiskuvaa siitä, minkälaisissa asiayhteyksissä huumeista puhutaan. Luokittelen jutut sen mukaan, missä osastoissa ne on julkaistu ja sen mukaan, mistä aiheesta niissä kerrotaan.

Luokittelen myös suppean aineiston jutut osaston ja aiheen mukaan, mutta tutkin tämän lisäksi suppean aineiston avulla useita muitakin asioita. Tarkastelen juttujen lähteitä sekä niissä käytettyjä johtolauseita ja sanoja. Näissä tutkimuksen kohdissa pääasiallinen menetelmäni on sisällön erittely, jota diskurssianalyysi tukee.

Tutkin myös joitakin sellaisia ilmiöitä, jotka esiintyivät sen verran harvoin, ettei niiden määrällinen analysoiminen ole mielekästä. Tällaisia ilmiöitä ovat huumekuolemat, virheelliset johtopäätökset ja yleistyksen sekä ajatukset, joita voi pitää huumemyönteisinä tai narkofobisina. Niitä tutkin puhtaasti diskurssianalyysin keinoin.

Selostan tutkimusprosessia tarkemmin seuraavissa luvuissa kunkin tarkasteltavan asian kohdalla.

6 Kolmen huumerikosuutisen diskurssianalyysi

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni ensimmäisen, suppeamman osan, joka on kolmen vuonna 2003 Aamulehdessä julkaistun huumerikosuutisen diskurssianalyysi.

6.1 Juttujen lähteet

Fairclough (1997: 129) toteaa, että hänen esimerkkiaineistossaan jotkin suosittu lähteet ovat selvästi ensisijaisia, ja niitä vastustavien kommentit puuttuvat kokonaan. Sama näkyy minunkin aineistossani. Ääneen pääsevät lähinnä viralliset tahot: rikoskomisario, syyttäjä, huumeyksikössä työskentelevä komisario ja Ruotsin rikospoliisin kemisti.

Oikeudenkäynnistä kertovassa uutisessa on myös epäsuoria lainauksia syytetyiltä. Toimittaja kyseenalaistaa kuitenkin joidenkin lainausten yhteydessä sanavalinnoillaan miesten uskottavuuden. Palaan tähän luvussa 6.2

Rikospoliisin kemisti on ainoa tiedemies, jota aineistossa siteerataan. Muuten huumeista, niiden vaikutuksista ja käyttötavoista puhutaan toimittajan omalla suulla. On merkillepantavaa, ettei uutisissa ole siteerattu kuin yhtä tieteen edustajaa, joka hänkin edustaa ehkä enemmän Ruotsin poliisia kuin tiedeyhteisöä. Häneltäkin on vain yksi, lyhyt lainaus.

Tekstit olisivat saattaneet muuttua paljonkin, jos niissä olisi siteerattu tieteen tekijöitä tai tutkimustuloksia. Mielestäni tieteellinen näkökulma sopisi hyvin niihin tekstin kohtiin, joissa annetaan tietoa uutisessa käsitellystä huumeesta. Kahdessa uutisista on faktalaatikko, johon on koottu tietoa puheena olevista aineista, ja toisessa näistä jutuista on lisäksi itse tekstissä rohypnolin käyttötapoja käsittelevät kappale. Yhdessäkään niistä ei ole mainittu lähdeä, ja huumeista puhutaan paikoin varsin epämääräisesti ja jopa asenteellisesti. Faktalaatikot ja rohypnolikatkelma saattaisivat olla hyvin eri näköisiä, jos niiden tiedot tulisivat tekstissä nimetyltä asiantuntijalta, jolla olisi nimen mainitsemisen vuoksi vastuuta tekstin sisällöstä. Ilmaukset olisivat luultavasti tarkempia ja neutraalimpia, jos niiden takana seisoisi joku nimetty henkilö.

Jos lähdeviitteen puuttuminen johtuu siitä, että tiedot on koottu toimituksessa esimerkiksi internetistä tai vanhoista lehtijutuista, asiantuntijan haastatteleminen olisi tehnyt niistä paljon luotettavampia. Asiantuntija olisi myös saattanut nostaa esiin asiasta aivan eri puolia kuin mitkä nyt ovat päätyneet lehteen. Hänellä olisi voinut olla asiaan kiinnostavia näkökulmia, joita toimittaja ei ole tullut ajatelleeksi.

Jutut olisivat myös hyvin erilaisia, jos niissä olisi siteerattu huumeiden käyttäjiä. Huumeiden käyttäjien roolia aineistoni uutisissa käsittelen tarkemmin luvussa 6.3, jossa tarkastelen uutisten aktiivisia toimijoita.

6.2 Lähteiden kyseenalaistaminen

Oikeudenkäyntiuutisen yhtenä lähteenä ovat huumerikoksesta syytetyt miehet. Otsikossa ja jutun alkupuolella kerrotaan miesten sanoneen, että venäläisrikollisen painostivat heidät rikokseen. Heidän sanojensa uskottavuus on kuitenkin kyseenalaistettu käyttämällä johtolauseessa verbiä *väittää*.

Verbivalinnallaan toimittaja ilmaisee, ettei usko venäläisrikollisten painostaneen miehiä valmistamaan rohypnolia. Ilmaisulla on suuri merkitys sikäli, että jutun olisi voinut rakentaa myös niin, että lukija olisi taipuvainen uskomaan heitä. Syytteessä olevat ovat suomalaisia, ja he puhuvat ulkomalaisista, joten juttuun voisi rakentaa mahdollisuuden olla ”meidän” puolella ”niitä”vastaan. *Väittää*-sana ohjaa kuitenkin tulkinnan muille urille.

Samoin toimii samassa yhteydessä käytetty ilmaus *sysätä vastuu jonkun harteille*. Kun toimittaja sanoo syytettyjen sysäävän vastuun toisten harteille, hän antaa ymmärtää, että hänen mielestään vastuu on syytetyillä.

Jutun loppupuolella on myös siteerattu yhtä syytetyistä ja kerrottu hänen kiistäneen tienneensä salakuljettavansa Suomeen laittomia aineita. Näissä sitaateissa johtolauseet eivät ota kantaa sanotun uskottavuuteen, vaan on käytetty verbiä *kiisti* ja ilmausta *miehen mukaan*.

Rikoksesta syytetyt ovat aineiston ainoat lähteet, joiden uskottavuuden toimittaja kyseenalaistaa. Tämä ei sinänsä ole mitenkään yllättävää, kun lähteinä on pääasiassa virkavallan edustajia.

6.3 Juttujen aktiiviset toimijat

Fairclough (1997: 147–149) tutkii aktiivisia toimijoita köyhyydestä kertovassa televisio-ohjelmassa ja toteaa, etteivät köyhät itse pääse toimijoiksi. Samalla tavoin minun aineistossani puhutaan huumeista niin, että aktiivisia toimijoita ovat muut kuin aineiden käyttäjät.

Yksi aineistoni aktiivisten toimijoiden ryhmistä koostuu samoista virallisista tahoista, joita teksteissä siteerataan. Poliisit *ratsaavat* ja *ottavat päätekijät kiinni*, syyttäjä *vaatii* ja tullit *takavarikoi*. Viralliset tahot vaikuttavat lauseissa tehokkailta ja päteviltä.

Usein aktiivisena toimijana esiintyvät kuitenkin myös itse huumeet. Ne *aiheuttavat kuolemantapauksia*, *tekevät kykenemättömäksi vastustamaan väkivaltaa* ja *tulevat Ruotsiin*. Tekemällä huumeista lauseiden toimijoita häivytetään monenlaisia kysymyksiä. Sivuun jää, että ihmiset itse käyttävät huumeita. Pohtimatta jää, miksi he tekevät niin. Täysin kysymättä jää, mistä huumekuolemat johtuvat ja miten niitä voitaisiin tehokkaimmin ehkäistä.

Joskus toimijoina esitetään myös huumerikolliset. Erityisesti sana *liiga* on useiden lauseiden subjekteina. Liiga *aloittaa toimintansa*, *tekee alkuperäisen näköisiä etikettejä* ja *tuo raaka-aineita Suomeen*. Huumerikollisten ollessa toimijoina osa verbeistä on valittu niin, että he vaikuttavat amatöörimäisiltä ja jopa lapsellisilta. Analysoin tätä tarkemmin luvussa 6.5.

Huumeiden käyttäjät esiintyvät harvoissa aineiston kohdissa toimijoina. Rohypnolin käyttötapoja kuvailevassa tekstissä ovat toimijoina ”amfetanistit” (sic) ja ”heroiinin käyttäjät”, kummatkin yhdessä lauseessa: ”amfetanistit käyttävät rohypnolia katkaistakseen käyttöputkensa” ja ”heroiinin käyttäjät puolestaan ylläpitävät aineella yleistä tokkuraa”. Näistä amfetaministit (kuten oikea termi kuuluu) vaikuttavat huomattavasti järjellisemmiltä ja suunnitelmallisemmilta toimijoilta kuin heroiinistit, joista kertovan lauseen sanavalintaa analysoin tarkemmin kohdassa 6.7.3.

Aineistossa on myös muutamia lauseita, joissa huumeiden käyttäjät ovat subjekteina mutta eivät agentteina⁸. Tällaisia lauseita ovat ne, joissa ihmisten kerrotaan kuolleen huumeisiin.

6.4 Lukusanojen ja adjektiivien määritteet

”Ainakin kymmenen ihmistä on saattanut kuolla huumeeseen, jota on tavattu Ruotsista vasta vuoden ajan” alkaa yksi uutisista. Lauseessa on yksi

⁸Subjekti on lauseen toimija, kun lausetta analysoidaan lauseopin näkökulmasta. Agentti puolestaan on lauseen merkitykseen perustuvassa analyysissä lauseen toimija.

ajanmääre (*vuosi*) ja yksi lukusana (*kymmenen*). Kumpikaan ei esiinny yksinään, vaan niitä edeltää adverbi, joka määrittää, miten lukumääriin tulee suhtautua.

Ainakin kymmenen merkitsee, että määrä saattaa olla suurempikin. Luku ei siis kuulu pitää tarkkana, mutta varmaa on, ettei tarkka luku ole sanottua pienempi. *Ainakin*-sanaa käytetään usein niin, että siihen sisältyy lisämerkitys, että mainittu luku on huomattavan suuri: ”Vesa joi ainakin kymmenen lasia mehua”, ”Sinä varmaan ansaitset ainakin miljoonan vuodessa”. Tämä käyttötapo voi myös vaikuttaa siihen, mikä vaikutelma uutisen alusta syntyy.

Vielä selvemmin asennoitumista määrittää sana *vasta*, joka korostaa sitä, että määrä ei ole suurempi. Uutisen aloituslauseessa *vasta* antaa ymmärtää, että kuolleiden määrä on yllättävän suuri kun otetaan huomioon, että aikaa on kulunut vain vuosi.

Samantyyliisiä määrittelyjä on myös adjektiiveilla. Fentanyyliuutisessa ”Ruotsin poliisi varoittaa, että vielä vahvempaa fentanyylin muunnosta on tulossa Ruotsiin Venäjältä Viron ja Suomen kautta”. Lauseessa on adjektiivin komparatiivimuoto *vahvempaa*⁹, ja sitä määrittää sana *vielä*.

Kun *vielä*-sana määrittää adjektiivin komparatiivimuotoa, se merkitsee, että saman adjektiivin positiivimuoto tosiaankin sopii kuvaamaan vertailukohtaa. Ilman *vielä*-määritettä näin ei välttämättä ole: voidaan esimerkiksi sanoa ”Sinä olet pidempi kuin minä, mutta minä olen toisaalta aika lyhyt”. Tällöin adjektiivi *pitkä* ei sovi kuvaamaan vertailukohtaa. *Vielä* muuttaa tämän: ei voida sanoa ”Sinä olet vielä pidempi kuin minä, mutta minä olen toisaalta aika lyhyt”. *Vielä* kiinnittää huomion vertailukohdan ominaisuuksiin. Kun siis todetaan, että Ruotsiin on tulossa *vielä* vahvempaa fentanyylin muunnosta, alleviivataan, että nyt myynnissä oleva aine on sekin huomattavan vahvaa.

Samaa asiaa korostetaan saman uutisen lauseessa ”Aine on niin vahvaa, että liian suuri annos on vain suola hiukkasen kokoinen.” Lauseessa on luku-

⁹Komparatiivia on käytetty suomen kielioppisääntöjen vastaisesti ilmaisematta lauseessa vertailukohtaa. Tällainen käyttö on kuitenkin hyvin yleistä, ja vertailukohdaksi on tekstiheydestä pääteltävissä Ruotsissa tällä hetkellä myynnissä oleva fentanyyli.

määrän määrite *vain*, joka toimii samalla tavoin kuin yllä analysoitu *vasta*. Tässä lauseessa se korostaa annoksen pienuutta. Lisäksi lauseessa on adjektiivin vertailu *niin vahvaa, että*, joka painottaa vahvuutta. Vastaavanlaisia vertailuja on samassa tekstissä muuallakin.

Kaikki nämä määritteet tuovat tekstiin sitä lisämerkitystä, että kyse on vaarallisesta ja pelottavasta asiasta. Tekstin sävy olisi hyvin erilainen, jos juttu alkaisi ”Poliisin tietoon on tullut vasta kymmenen kuolemantapausta, joiden aiheuttajaksi epäillään huumetta, jota on saanut Ruotsista jo vuoden ajan.”

On täysin tulkinnanvaraista, onko kymmenen kuolemantapausta paljon. Kuten Onnela (mt: 49) huomauttaa, huumeiden aiheuttamien kuolemien määrä Suomessa vaikuttaa todella pieneltä, jos sitä vertaa vaikkapa tupakan aiheuttamien kuolemantapausten määrään. Teksti ei kuitenkaan jätä tilaa tällaiselle tulkinnanvaraisuudelle, vaan ankkuroi määritteitä käyttämällä tekstiin vahvasti huumeiden vaarallisuutta korostavat tulkinnat.

6.5 Huumerikollisuuden liittyvät diskurssit

Jotkin aineiston verbeistä ja substantiiveista tuovat huumeuutisiin mukaan ehkä hieman yllättäviäkin diskursseja.

Yhdessä uutisista kerrotaan, että ”rohypnolin kanssa touhusi suomalaisvirolainen liiga” ja että ”suomalaisena nokkamiehenä hääräsi helsinkiläinen 1950-luvulla syntynyt ’liikemies’”. Juttuun liittyvässä etusivun vinkissä on käytetty sitaatteja sanan *tehdas* ympärillä puhuttaessa asunnosta, jossa valmistettiin suuria määriä laitonta huumausainetta rohypnolia. Toisessa jutussa käytetään myös sanaa *touhuta* ja nimetään syytteessä olevat miehet *suomalaistehtailijoiksi*.

Ilmaukset *touhuta*, *häärätä nokkamiehenä* ja *tehtailla* eivät selvästikään viittaa vakavan rikollisuuden diskurssiin, vaikka puheenaiheena on uutisten mukaan ”Suomen suurimpiin kuuluva yksittäinen huumevyöhyke”. Ne antavat päinvastoin kuvan amatöörimäisestä puuhastelusta.

Sitaattimerkit sanojen *liikemies* ja *tehdas* ympärillä luovat myös mielikuvaa, ettei asiaa tarvitse ottaa vakavasti. Sitaitteihin laitettuna sanojen voi-

daan ajatella viittaavan lasten leikkimisen diskurssiin, jossa asiat ovat leikissä eri tavoin kuin todellisuudessa. Myös *touhuaminen* ja *häärääminen* sopivat lapsidiskurssiin.

Viittaukset amatööri- ja leikkidiskurssiin esittävät rohypnolia valmistaneet suomalaismiehet hyvin erilaisessa valossa kuin jos olisi viitattu esimerkiksi mafiadiskurssiin tai väkivaltaelokuvien diskurssiin. Miehet eivät vaikuta vaarallisilta, vaan ehkä ennemminkin säällittäviltä.

Vaikutelma on ristiriidassa sen kanssa, että jutuissa korostetaan miesten valmistaman aineen vaarallisuutta ja heiltä takavarikoidun erän suuruutta. Tuntuu yllättävältä, että amatööridiskurssin kuvin puhutaan miehistä, joiden hallusta löytyneen huume-erän arvo olisi ollut katukaupassa ”ennätykselliset 3,5 miljoonaa euroa”.

Ristiriita voisi ehkä selittyä sillä, että huumerikollisuuden pelottavaa puolta ei haluta tuoda liian lähelle lukijoiden kokemuspäiriä. Keski-ikäiset suomalaiset miehet eivät täytä Christien ja Bruunin (1986: 12) hyvän vihollisen kriteerejä: jos pelottava vihollinen henkilöityisi tekstissä ihmisiin, joiden kaltaisia kuka tahansa lukijoista tuntee, kyseessä ei olisi enää hyvä vihollinen, joka jättää enemmistön täysin rauhaan.

6.6 Kategorisoinnit

6.6.1 *Huumeiden käyttäjät* -ilmaus

Eräessä Faircloughin (1997: 149) esimerkianalyysissä yksi tärkeä vaihe on kategorioiden valinnan analyysi. Hän havainnollistaa kategorisoinnin merkitystä esittelemällä muita mahdollisia tapoja kategorisoida puheena olevia henkilöitä.

Kategorisoinneilla on suuri merkitys myös huumerikosuutisissa. Superhuume-uutisessa tehdään tärkeä kategorisointi kun puhutaan *huumeiden käyttäjistä*. Ilmaus sisältää oletuksen, että kaikki huumausaineet ja niiden käyttäjät ovat niin samanlaisia, että on mielekästä puhua *huumeiden käyttäjistä* kategoriana.

Christie ja Bruun (1986: 83) vertaavat pohjoismaista huume politiikkaa totaaliseen sotaan, jossa vihollisten välillä ei nähdä minkäänlaista eroa, vaan

kaikkia pidetään yhtä vaarallisina. Heidän mielestään tässä sodassa pyritään täydelliseen voittoon, ja siihen pääsemiseksi vivahde-erot pitää unohtaa. Mielestäni *huumeiden käyttäjät* -käsitteen käytössä on totaalisen sodan vivahde.

On selvää, että esimerkiksi kannabiksen satunnaiset käyttäjät ja heroini-riippuvaiset ovat hyvin erilaisessa tilanteessa. Jos kielessämme ei käytettäisi heistä yhdistävää käsitettä, kovin moni tuskin tulisi nähneeksi heidän päih-teiden käytössään suurta yhtäläisyyttä.

Uutinen muuttuisi ratkaisevasti, jos *huumeiden käyttäjien* sijasta puhuttaisiin esimerkiksi *päihderiippuvaisista*. Tällöin alkoholitit kuuluisivat samaan joukkoon laittomista päih-teistä riippuvaisten kanssa, mutta niin alkoholia kuin muitakin päih-teitä satunnaisesti käyttävät jäisivät joukosta pois. Jos ilmausta alettaisiin käyttää säännöllisesti *huumeiden käyttäjien* sijaan, suomalaiset tottuisivat vähitellen määrittelemään päih-teiden käyttöä ensisijaisesti käyttötavan eivätkä päih-teen laillisuuden perusteella. Tässä piilee kategorisoinnin valta.

Palaan päihdekentän kategorisointeihin luvussa 11.

6.6.2 Huumekuolemat

Onnelan (2003: 49) mukaan tilastoja tulkittaessa sotketaan helposti toisiinsa se, kuinka monella suomalaisella on ollut kuolinhetkellään elimistöössään jotakin huumausainetta, ja se, kuinka monen kuolinsyy on liittynyt huumeisiin. Hän muistuttaa, että sana *huumausainelöydös* voi tarkoittaa yhtä hyvin sitä, että liikenneonnettomuudessa auton takapenkillä istuneen on todettu käyttäneen kannabista, kuin sitä, että jonkun kuolinsyyksi on todettu heroinin yliannostus.

Seuraavaa aineistoni esimerkkiä voidaan tarkastella yllä sanotun valossa:

Kuusi kuolemantapausta on vahvistunut fentanyylin aiheuttamiksi, mutta Ruotsin radion mukaan poliisi selvittää parhaillaan, onko muitakin kuollut fentanyyliä kehossaan.

– ”Superhuume on tappanut Ruotsissa ainakin kuusi”, AL 19.10.2003

Tässä lauseessa *fentanyyliä kehossaan kuoleminen* vaikuttaa synonyymiseltä *fentanyylin aiheuttaman kuolemantapauksen* kanssa. Lauseen ei kuitenkaan

voi sanoa varsinaisesti sisältävän totuudenvastaisia oletuksia. Tarkalleen ottaen siinä oletetaan nimittäin vain, että fentanyylin aiheuttamissa kuolemantapauksissa kuolleilla on ollut fentanyyliä kehossaan, mikä pitää tietenkin paikkansa. Silti lauseesta jää vaikutelma, että kyse on kahdesta tavasta sanoa sama asia. Poliisia kiinnostaa vain se, löytyykö kuolleista jäänteitä fentanyylistä, eikä erillisenä tutkimisen arvoisena asiana mainita sitä, onko fentanyyli kuoleman aiheuttaja.

Palaan huumekuolemiin tarkemmin luvussa 16.

6.7 Sanavalintoja

6.7.1 Huumeisiin viittaavat värittyneet substantiivit

Aineistossa esiintyvät useaan otteeseen sanat *tyrmäyshuume*, *tappajahuume*, *treffiraiskaushuume*, *raiskaushuume* ja *superhuume*. Sanavalinnat vaikuttavat aina siihen, mikä puoli asiasta korostuu (Fairclough 1997: 143), ja kun kyseessä ovat näin voimakkaan ilmaisuvoimaiset sanat, ilmiö on erityisen vahva.

Kun puhutaan *tyrmäyshuumeesta* tai (*treffi*)*raiskaushuumeesta*, kiinnitetään lukijan huomio siihen, mitä pahaa puheena olevalla aineella voi tehdä. Huume nähdään siis välineenä, jolla voi vahingoittaa toista.

Tappajahuume-sana puolestaan muistuttaa siitä, mitä aineen käytöstä saattaa seurata. Kyseessä on nimenomaan *tappaja*- eikä *tappohuume*, eli sana ei käsitteellistä ainetta välineeksi vaan aktiiviseksi toimijaksi. Tappajahuumeen käyttäjä ei puolestaan ole aktiivinen toimija vaan tappamisen kohde, uhri.

Superhuume-ilmaus puolestaan korostaa aineen vahvuutta. Se ei ota kantaa siihen, mitä aineella tehdään tai miten se käyttäytyy. Ilmaus on näistä neljästä selvästi neutraalein. Se saa negatiivisen värityksen vain lukijan käsitysten valossa: jos huumeet mielletään pahaksi asiaksi, superhuumeet ovat tietystikin erityisen paha asia.

Vastaluenta on kuitenkin mahdollinen. *Super*-etuliitettä käytetään usein korostamaan positiivia asioita, kuten sanoissa *supertarjous* ja *Superpuikko* (jäätelöpuikon nimi). Huumeisiin positiivisesti suhtautuvalle *superhuume* voi siis merkitä erityisen hyvää huumetta, jolla on vahvat vaikutukset.

Näitä neljää sanaa käytetään uutisteksteissä usein täysin neutraaleissa konteksteissa. Esimerkiksi fentanyylistä kertovassa faktalaatikossa kerrotaan, että ”fentanyyli johdannaisineen on synteettinen superhuume”.

On selvää, että tällaiset sanavalinnat vaikuttavat siihen, millainen mieli-kuva lukijoille asiasta jää. Ilmiötä voidaan havainnollistaa esimerkiksi miettimällä, millaisen vaikutuksen vastaavanlaiset sanat tekisivät liikenneonnettomuus uutisissa: ”Onnettomuuden uhri oli juuri ostanut tappaja-auton” tai ”Mummonyliajopyöriä myyty ennätysmäärä”. Lauseet vaikuttavat vierailta, sillä liikenneonnettomuuksia ei ole kulttuurissamme tapana ajatella osoituksena liikennevälineiden pahuudesta.

Tappajahuumeen kaltaiset voimakkaat ilmaukset ovat vaarallisia siksi, että niiden käyttäminen uutisissa saattaa ärsyttää huumeisiin positiivisesti suhtautuvia lukijoita, mikä murentaa heidän uskoaan huumejournalismiin (katso Soikkeli 2002a: 72).

6.7.2 *Huumeiden väärinkäyttö*

Fentanyylistä kertovassa faktalaatikossa käytetään ilmausta *huumeiden väärinkäyttö*. Sanapari on varmaankin tullut tekstiin vieraista kielistä: esimerkiksi ruotsiksi huumeiden käytöstä käytetään aina sanaa *missbruk* eli *väärinkäyttö* (Onnela 2001b: 20). Tämä selittynee sillä, että ruotsin sana *drog* merkitsee paitsi huumetta myös lääkettä. Esimerkiksi WSOY:n Ruotsi–suomisuursanakirjan (1998 [1973]: 133) mukaan sana merkitsee ainoastaan rohtoa, lääkettä ja lääkkeen ainetta, ja uudemmassa Gummeruksen suomi–ruotsi–suomi-sanakirjassakin (2005: 683) sanan merkitykseksi mainitaan ensisijaisesti rohdos ja vasta toissijaisesti huume. Suomen *huume*-sanalla ei kuitenkaan ole kuin yksi merkitys, ja huumeiden käyttäminen on määritelty kokonaan laittomaksi, joten se on määritelmän mukaisesti aina väärin. Näin ollen käyttöön on vakiintunut sanapari *huumeiden käyttö*.

Kun *huumeiden käyttö* määritellään laittomien huumeainesten käyttämiseksi, tuntuu *huumeiden väärinkäyttö* oudolta ilmiöltä. Sanapari tarjoaa mahdollisuuden humoristiselle vastaluennalle, jossa *huumeiden väärinkäyttö* määritellään huumeiden käyttämiseksi muuhun kuin päihtymiseen.

Parin voi kuitenkin hyvin lukea myös synonyymiksi *huumeiden käytölle* kiinnittämättä siihen sen kummempaa huomiota – etenkin, jos on tottunut englannin tai ruotsin vastaaviin ilmauksiin. Tällöin ilmaus ottaa vahvasti kantaa huumeekysymykseen korostamalla näkemystä, jonka mukaan huumeiden käyttö on väärin.

6.7.3 *Yleinen tokkura*

Toisessa rohypnoliuutisista on kohta, jossa selostetaan rohypnolin käyttömahdollisuuksia. Muuten asiatekstiin sopivalla yleiskielellä kirjoitettu tekstinpätkä sisältää lauseen, jonka mukaan ”heroiinin käyttäjät puolestaan ylläpitävät aineella yleistä tokkuraa”. Ilmaisua *yleinen tokkura* on selvästi erityylinen kuin sitä ympäröivä teksti. Se on myös hyvin epämääräinen, eikä oikeastaan kerro, mistä on kysymys.

Voi olla, että toimittaja ei ole tiennyt asiaa tarkemmin eikä ole ehtinyt tai viitsinyt ottaa selvää. Epämääräisyyden syy ei kuitenkaan vaikuta siihen, miten lukija lauseen tulkitsee. Heroiinin käyttäjistä syntyy ilmauksen voimasta kuva ihmisinä, joiden päämäärät ovat epämääräisiä: heille riittää, että he saavat jonkinlaisen tokkuraisen olon jostakin.

6.7.4 *Varoittaa*

Yhdessä uutisista ”Ruotsin poliisi varoittaa”, että vahvaa huumetta on kulkeutunut Suomen kautta Ruotsiin. Sana *varoittaa* viittaa vaaran diskurssiin: jotakin pitää varoa. Epäselväksi jää, kenen pitäisi varoa ja mitä. Tuntuisi loogiselta, että Ruotsin poliisi puhuisi asiasta pyytääkseen Suomen poliisia pysymään valppaana ja yrittämään saada kiinni aineen salakuljettajat ennen kuin aine ehtii Ruotsiin. Tällä asialla ei kuitenkaan ole mitään tekemistä varomisen kanssa. *Varoittaa* jää lauseessa irralliseksi ja selittämättömäksi ja jättää lukijalle mielikuvan vaarasta.

6.7.5 *Otsikon tiivistelmäsanat*

Aamulehdessä jutun aihe tiivistetään yhdeksi sanaksi, joka laitetaan lihavoituna otsikon alkuun ja erotetaan muusta otsikosta kaksoispisteellä. Tapaa

käytetään niin itse jutuissa kuin etusivun vinkeissäkin. Koska tämän yksi sana korostuu jutuissa erityisesti, tuntuu havainnolliselta tarkastella, mitkä sanat aineistossani on nostettu tähän asemaan.

Tiivistelmäsanoina on valittu *raiskaushuume*, *tappajahuume*, *huumekuolemat*, *huumeet*, *tyrmäyshuume* ja *oikeudenkäynti*. Kuudesta esimerkistä kolme on johonkin huumeeseen viittaavia voimakkaasti värittyneitä substantiiveja, joita analysoin luvussa 6.7.1. *Huumekuolemat* puolestaan on kulttuurisamme hyvin vahvoja negatiivisia tunteita herättävään kuolemaan viittaava sana. Vain kaksi kuudesta sanasta on mielestäni sellaisia, että ne eivät pysäytä lukijaa voimakkaalla negatiivisella latauksella. Nämä molemmat sanat ovat itse juttujen otsikoissa: vinkeissä kielenkäyttö on siis vahvempaa kuin jutuissa. Tämä johtuu varmaankin siitä, että etusivun vinkin tehtävä on herättää lukijan huomio.

7 Juttujen aihepiirit

Tässä luvussa siirryn tarkastelemaan vuoden 2006 huumeuutisointia pääaineistoni avulla, joka sisältää vuoden alkupuoliskon huumeuutiset Helsingin Sanomista ja Aamulehdestä. Myös seuraavat luvut perustuvat tähän aineistoon.

Ryhmittelen sekä laajan että suppean aineiston jutut aiheen mukaan, jotta saisin kokonaiskuvan siitä, kuinka paljon mitkäkin huumeilmiön puolet ovat esillä sanomalehdissä.

Määrittelen aiheuokituksen sisältöluokat aineistolähtöisesti. Muodostan aineistoa kootessani alustavan kokonaiskuvan siitä, minkä tyyppisiä aiheita jutuissa käsitellään. Tämän kokonaiskuvan ohjaamana tutustun aineistoon tarkemmin juttu kerrallaan ja mietin, minkä nimiseen aiheuokkaan sen voisi sijoittaa.

Yritän alusta lähtien valita luokat niin, että ne olisivat riittävän yleisluontoisia siihen, että jokaiseen luokkaan tulisi useita alkioita, mutta riittävän suppeita siihen, etteivät tutkimuksen tulokset jäisi pintapuolisiksi. Käytyäni kaikki jutut läpi mietin luokitusta lisää ja yhdistelen luokkia tarvittaessa.

Laajan aineiston luokittelu on erilainen kuin suppean. Laaja aineisto on

niin heterogeeninen, että luokkien täytyy olla hyvin yleisluontoisia, ja suppean aineiston erittelyyn tuntuu siksi mielekkäältä käyttää tarkemmin rajattuja luokkia.

7.1 Suppea aineisto

Huumerikokset ovat sekä Helsingin Sanomien että Aamulehden huumeuutisten selvästi yleisin aihe. Tämä ei ole aikaisempien tutkimusten valossa lainkaan yllättävää: kuten luvussa 2.6 totean, rikosnäkökulman korostuminen lehdistön huumerikojuttelussa on tullut esiin useissa viime vuosien tutkimuksissa (esimerkiksi Piispa 1999: 56 ja Törrönen 2002: 257–258). Tulos vastaa myös käsitystä, joka minulle oli muodostunut huumeuutisoinnista sanomalehtien lukijana ennen kuin aloin tutkia aihetta.

	molemmat n=151	HS n=66	AL n=85
huumerikos	42%	48%	36%
huumeiden käyttäjien hoito ja haittoja vähentävät toimet	9%	12%	6%
huumetestit	8%	3%	12%
huumeita käsittelevä taideteos	7%	5%	9%
muu huumeisiin liittyvä rikos	7%	9%	6%
lasten ja nuorten suojeleminen huumeilta tai päihdeongelmaisilta aikuisilta	5%	5%	5%
huumeiden käytön yleisyys, käyttötavat, käyttökulttuurit	4%	5%	4%
huumekaupan globaalit kuviot	3%	2%	5%
huumeiden käyttäjien tai entisten käyttäjien elämä	3%	5%	1%
tiede ja tutkimus	1%	3%	0%
muu	11%	5%	16%

Taulukko 1: Huumeaiheisten juttujen aihepiirit

Rikosläkökulan korostuneisuutta lisää vielä se, että aineistossa on huumerikosjuttujen lisäksi jonkin verran huumejuttuja, joissa kerrotaan muista rikoksista, kuten esimerkiksi taposta, jonka motiivina oli se, että tappajaa kiristettiin ryhtymään huumehuriiksi. Tällaiset jutut ruokkivat käsitystä huumeiden ja rikollisuuden yhteydestä. Käsitys ei ole sinänsä virheellinen, sillä huumeisiin liittyy paljon muutakin rikollisuutta kuin varsinaiset huumerikokset. Rikosläkökulan voimakkaassa korostumisessa on kuitenkin se vaara, että lukijat alkavat narkofobisesti kuvitella kaikkien huumeita joskus kokeilleiden tehneen muitakin rikoksia.

Selvästi rikoksia harvinaisempia aiheita ovat huumeiden käyttäjien hoito ja huumeiden käytön haittoja vähentävät toimet kuten neulanvaihto. Tämä selittyy ainakin osittain uutistoimitusten käytännöillä: Rikollisten kiinni saaminen ja oikeudenkäynnit ovat selkeitä yksittäisiä tapahtumia, joista kerrotaan tiedotteissa ja joista on helppo tehdä rutiininomaisesti uutisia. Hoitopuolella tällaisia selkeästi rajattavia tapahtumia on harvemmin. Lisäksi asiaan vaikuttaa varmasti se, että hoidossa ja haittoja vähentävissä toimissa on tärkeää rakentaa luottamusta asiakkaiden ja auttajien välille, eikä mediajulkisuus luultavasti useinkaan auttaisi siinä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö hoidosta ja haittojen vähentämistoimista pystyisi tekemään uutisia, jos toimituksissa haluttaisiin nähdä vaivaa sen eteen, että hoitöläkökulma pääsisi nykyistä enemmän esiin.

Lehtien välillä on selvä ero siinä, kuinka paljon ne kirjoittivat tutkimusajankohtana huumeetesteistä. Aamulehden aineistossa testiaiheisia juttuja on paljon enemmän kuin Helsingin Sanomien aineistossa. Osa jutuista kuuluu laajaan testiaiheiseen juttupakettiin, mutta ero ei selity pelkästään sillä, sillä se on sen verran suuri. Ero ei myöskään johdu siitä, että asia olisi ollut tutkimusajankohtana erityisen ajankohtainen juuri Tampereella, sillä lähes kaikki Aamulehden jutut käsittelevät valtakunnallisia testausasioita. Juttujen yleissävy on kriittinen ja kansalaisten oikeuksia puolustava.

Lehtien välinen ero on yllättävä sen valossa, mitä Jukka Törrönen (2002: 536) on todennut pääkirjoitusten perusteella lehdistön huumeepoliittisesta asemoitumisesta vuosina 1993–2000. Törrönen (mt, ms) havaitsi nimittäin, että Aamulehti suhtautui huumeetesteihin selvästi positiivisemmin kuin muut

hänen tutkimansa lehdet. Ilmeisesti Aamulehden asenne testejä kohtaan on muuttunut sittemmin.

Huumeaiheisten taideteosten arvioiden ryhmään lasken muun muassa teatterikriitikit sekä elokuvien ja televisiodokumenttien arviot. Arviojuttuja on aineistossa jonkin verran, mistä näkee, että huumeaihetta käsitellään uutismedian lisäksi muuallakin. Suomalaisilla on siis mahdollisuus kuulla huumeista muualtakin kuin uutisista, vaikka he eivät itse tuntisi huumeiden käyttäjiä. Esimerkiksi huumeiden käytöstä kertovaa televisioelokuvaa saattavat hyvin katsoa monet sellaisetkin kansalaiset, joita aihe ei kosketa henkilökohtaisesti. Huumejournalismin yhteiskunnallisten vaikutusten arvioimista helpottaisi, jos saataisiin tutkimustietoa siitä, mistä kaikista lähteistä muodostuu sellaisen suomalaisen huumekuva, jolla ei ole mitään omakohtaista kosketusta asiaan. Samalla voisi tutkia myös sitä, kuinka merkittävä rooli journalismilla on huumeikäsitelysten muodostajana.

Matti Piispa (2001: 469–470) harmitteli vuosituhaten alussa, että globaalin huumekaupan problematiikka jää suomalaislehdissä vähälle huomiolle. Sama näkyy minunkin aineistossani. Aamulehdessä on joitakin globaaleja huumejuttuja, joissa käsitellään muun muassa huumeviljelyn vaikutusta intiaanien ja Afganistanin köyhien maanviljelijöiden elämään. Helsingin Sanomien aineistossa globaali näkökulma on esillä vain yhdessä jutussa.

Myös huumeiden käyttäjien tai entisten käyttäjien elämästä kerrotaan aineistossa harvoin. Helsingin Sanomissa oli tutkimusajankohtana meneillään entisen käyttäjän elämästä kertova juttusarja, mutta tämä ei juurikaan näy juttumäärissä, sillä sarjan osat ilmestyivät niin harvakseltaan, että puolen vuoden tarkastelujaksolle sattui vain yksi sarjan osa. On kuitenkin positiiivista, että aiheesta oli tehty juttusarja.

Lasten ja nuorten suojeleminen huumeilta tai päihdeongelmaisilta aikuisilta on varsin harvojen aineiston juttujen aiheena. Tulos on yllättävä, sillä kuten luvussa 2.6 totesin, monet aiemmat huumejournalismitutkimukset antoivat aiheetta olettaa, että huoli lapsista ja nuorista olisi yleinen huumeuutisten aihe (katso esimerkiksi Piispa 2001: 465 ja Kaukonen ja Halmeaho 1998: 109). Tulosta voi peilata myös siihen, että Törrösen (2002: 536) pääkirjoitustutkimuksessa lehdet vaikuttivat olevan hyvin huolissaan lasten ja nuorten

päihteiden käytöstä.

Lasten ja nuorten suojelemiseen tähtäävät toimet saavat uskoakseni uutisissa vähän huomiota samoista syistä kuin huumeiden käyttäjien hoitokin. Ensinnäkin kyse on enemmän pitkäjännitteisistä prosesseista kuin ajallisesti tarkkarajaisista tapahtumista, jotka tulisivat heti tapahduttuaan uutistoimitusten tietoon. Toiseksi toiminnan luottamuksellisuus saattaa saada työntekijät enemmän karttamaan kuin etsimään julkisuutta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö aiheesta saisi tehtyä uutisia. Jos lehdissä haluttaisiin erityisesti edistää lasten ja nuorten suojelemista, aiheesta pystyttäisiin ideoimaan aina silloin tällöin juttuja niin, että sitä saataisiin pidettyä esillä.

Suojeluaiheiden vähäisyyden syitä voisi arvioida paremmin jos tutkisi, olisiko suojelunäkökulma tutkimusajanjaksoni pääkirjoituksissa esillä yhtä vahvasti kuin Törrösen tutkimissa vanhemmissa pääkirjoituksissa. Jos ei, lehtien kiinnostuksen kohteet ovat yksinkertaisesti muuttuneet. Jos oli, pääkirjoitussivujen ja uutissivujen ajamien asioiden välillä on ristiriita, johon voisi perehtyä tarkemmin esimerkiksi tutkimalla uutistoimitusten käytäntöjä ja uutiskriteereitä.

Tiede ja tutkimus ovat hyvin harvoin juttujen pääaiheena. Tämä on mielestäni suuri puute. Totesin luvussa 3, että huumejournalismin olisi tärkeää olla monipuolista, ja tiedeyhteisö voisi mielestäni tarjota journalismille paljon uusia näkökulmia huumeisiin.

Huumejournalismikriitikko Tapio Onnela (2001a: 14–15) on sitä mieltä, että Suomessa tehdään hyvää huume tutkimusta, mutta asiantuntijoiden äänet eivät pääse kuuluviin silloin, kun poliittisia päätöksiä tehdään. Hän antaa ymmärtää tämän johtuvan siitä, että tutkimusten tulokset eivät tue Suomen huume politiikkaa. Onnela ei esitä ajatustensa tueksi tutkimustuloksia, joten jos asiaan haluaisi perehtyä enemmän, olisi aiheellista selvittää, miten lehdissä suhtaudutaan huume tutkijoihin ja heidän tutkimustuloksiinsa. Jonkinlaista ristiriitaa median ja tutkijoiden välillä on ehkä nähtävissä siinä, että Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa ”Huumeiden viihdekäytöstä puhuminen on kevytmielistä” (Helsingin Sanomat 2003) tuomittiin termi huumeiden viihdekäyttö, jonka olivat tuoneet julkiseen keskusteluun nimenomaan suomalaiset huume tutkijat. Lehtien käsityksiä tutkijoista voisi tutkia esimerkiksi

haastattelemalla toimittajia ja toimitusten esimiehiä.

Aamulehdessä aiheiden kirjo on sikäli monipuolisempi kuin Helsingin Sanomissa, että muut-ryhmässä on paljon enemmän juttuja. Aamulehden aineistosta muut-ryhmään kuuluu monia ulkomaanaiheita, kuten Bosniasta löytynyt susien vahtima marihuanaviljelmä, Viron presidenttiparin lasten juhlista noussut kohu ja Bolivian ulkoministerin ehdotus tarjota kokanlehtiä kouluruuan osana. Joukossa on myös muutamia kotimaanaiheita, kuten esimerkiksi tyrmäystippatestit ja huumeiden vastaisen työn nimissä toteutettu rahankeräyshuipaus. Helsingin Sanomien jutuista muut-ryhmään pääsee muun muassa huumekoirakoulun rehtorin henkilöhaastattelu.

7.2 Laaja aineisto

Lakiin, oikeuteen ja rikoksiin liittyvät aiheet ovat molempien lehtien laajassa aineistossa yleisimpiä. Tämä korostaa entisestään yllä pohdiskelemaani vaikutelmaa huumeiden ja rikollisuuden käsi kädessä kulkemisesta.

	molemmat n=409	HS n=201	AL n=289
laki, oikeus, rikos	27%	31%	24%
taide ja viihde	19%	13%	22%
sosiaali- ja terveysasiat	18%	22%	15%
ulkomaiden sisäiset asiat	9%	7%	10%
henkilökuvat	4%	5%	3%
suomen sisäpolitiikka	4%	1%	6%
kansainvälinen politiikka	3%	2%	3%
päihteiden käyttö	2%	3%	2%
onnettomuudet ja luonnonkatastrofit	2%	3%	1%
turvallisuuden edistäminen	2%	2%	1%
tiede ja tutkimus	1%	1%	1%
muu	10%	7%	11%

Taulukko 2: Huumemaininnan sisältävien juttujen aihepiirit

Merkittävän yleinen aihepiiri on kuitenkin myös taide ja viihde. Aihepiirin yleisyyteen vaikuttaa aineistossani kaksi seikkaa: ensinnäkin huumeista puhutaan elokuvissa, kirjoissa ja muussa taiteessa ja toisekseen muusikoista ja

muista kulttuurihenkilöistä puhuttaessa todetaan usein jotain siitä, miten he suhtautuvat huumeisiin. Taiteeseen ja viihteeseen liittyvät huumemaininnat monipuolistavat mielestäni median huumeista välittämää kuvaa, joka muuten vaikuttaa painottuvan hyvin vahvasti rikollisuuteen. Esimerkiksi elokuvissa, näytelmissä ja kirjallisuudessa puhutaan huumeista usein ihmiskohtaloiden kautta, jolloin henkilökohtaisuus ja inhimillisyys korostuvat.

Myös sosiaali- ja terveysaiheita on laajassa aineistossa kohtalaisen paljon. Monissa tämän luokan jutuissa kerrotaan erilaisista toimista, joilla pyritään auttamaan tai suojelemaan jotakin tiettyä ihmisryhmää.

Laajassa aineistossa kerrotaan varsin paljon myös ulkomaiden sisäisistä asioista, mikä ei ole yllättävää. Kun kuvaillaan esimerkiksi vaalikamppailua tai vallanvaihtoa ulkomailla, on luontevaa kirjoittaa valtion sisäpolitiikan kannalta merkittävistä asioista, ja huumeasiat ovat merkittäviä monessa maassa.

8 Juttujen jakaantuminen lehden osastoihin

Aihepiirejä tarkastelemalla muodostunutta yleiskuvaa täydentääkseni tarkastelen seuraavaksi sitä, miten jutut jakaantuvat lehden osastoihin.

Luokitukseni noudattaa lehtien omia osastojakoja, jotka on koodattu arkiston juttuihin. Tämän vuoksi luokittelu on yksiselitteistä ja ongelmattonta. Käsitellessäni molempien lehtien aineistoja kokonaisuutena niputan Helsingin Sanomien Kaupunkisivut samaan luokkaan Aamulehden Tampere ja naapurit -sivujen kanssa, sillä molemmissa on kyse paikallisille uutisille omistetuista sivuista, vaikka kyse onkin eri paikkakunnasta.

Huomattava osa molempien lehtien huumeaiheisista jutuista on julkaistu kotimaanosastossa. Erityisen selvästi kotimaanosasto painottuu Helsingin Sanomissa, mutta Aamulehdenkin aineiston huumejutuista lähes puolet on kotimaanuutisia. Tulos ei ole yllättävä, sillä Suomen asioiden painottuminen suomalaisessa huumejournalismissa on todettu aiemmissakin tutkimuksissa (esimerkiksi Piispa 2001: 468, Kaukonen ja Halmeaho 1998: 93).

Tulos tuntuu odotuksenmukaiselta myös sen valossa, minkälaisia aiheita huumeuutisissa käsitellään. Kotimaassa tehtyjä rikoksia seurataan tietenkin

huumeaiheiset jutut			
	molemmat n=151	HS n=66	AL n=85
kotimaa	58%	70%	49%
ulkomaa	13%	6%	19%
kaupunki	12%	12%	12%
radio ja tv	5%	3%	7%
talous	3%	0%	5%
kulttuuri	3%	2%	4%
urheilu	2%	2%	2%
muu	4%	6%	2%

huumemaininnan sisältävät jutut			
	molemmat n=490	HS n=201	AL n=289
kotimaa	38%	41%	35%
ulkomaa	15%	11%	17%
kaupunki	12%	18%	8%
kulttuuri	11%	8%	13%
radio ja tv	9%	6%	11%
sunnuntai	3%	4%	2%
urheilu	2%	2%	1%
talous	2%	1%	2%
muu	8%	6%	9%

Taulukko 3: Juttujen jakaantuminen osastoihin

lehdissä huomattavasti tarkemmin kuin ulkomaisia, joten rikosnäkökulman painottuminen sopii loogisesti yhteen kotimaanosaston painottumisen kanssa. Myös huumehoitojärjestelmä, huumetestit, huumeiden käyttökulttuurit sekä lasten ja nuorten suojeleminen ovat aiheita, joita seurataan erityisesti omassa maassa.

Myös kaikista huumemaininnan sisältävistä jutuista suuri osa on julkaistu kotimaansivuilla. Kotimaanosasto on kuitenkin laajassa aineistossa vähän vähemmän hallitseva kuin suppeassa.

Oman paikkakunnan asioista kertovia huumeaiheisia ja huumemaininnan sisältäviä juttuja on selvästi vähemmän kuin koko Suomea koskevia. Tämä liittyy kiinteästi siihen, minkälaisia aiheita huumejutuissa käsitellään – erityisesti rikosnäkökulman korostumiseen. Huumerikosten ajatellaan yleensä olevan koko maata koskettava asia, joten lehdissä kerrotaan myös muualla kuin lehden omalla alueella tapahtuneista takavarikoista, pidätyksistä ja oikeudenkäynneistä, ja lehden ilmestymiskaupungissakin tapahtuneista rikoksista kerrotaan usein kotimaansivuilla. Huumeuutisointiin saataisiin lisää paikallisuutta esimerkiksi seuraamalla nykyistä tarkemmin sitä, miten huumeiden käyttäjien hoito on lehden ilmestymispaikkakunnalla järjestetty ja kertomalla nykyistä enemmän huumeiden saatavuudesta ja käyttökulttuureista samaisella seudulla.

Kotimaanosastot ja kaupunkiosastot kattavat yhdessä merkittävän suuren osan kaikesta Helsingin Sanomien ja Aamulehden huumeuutisoinnista. Painopiste on siis hyvin selvästi Suomen asioissa. Tilanne on muuttunut merkittävästi sitten 1990-luvun alun, jolloin Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien huumeuutisointia kartoittaneessa tutkimuksessa todettiin, että selvästi yli puolet uutisoiduista asioista oli tapahtunut ulkomailla (Skretting ja muut 1996: 113). Kiinnostuksen siirtyminen oman maan asioihin johtuu varmasti-kin siitä, että suomalaisten huumeiden käyttö lisääntyi selvästi 1990-luvulla (Kaukonen ja Hakkarainen 2002: 9). Kuten Matti Piispa (2001: 468) toteaa, ”olemme tulleet huumeutisissa ’omavaraisiksi’”. Piispa (mt, ms) pitää tätä ongelmana, sillä hänen mielestään lukijoille olisi hyvin tärkeää kertoa myös huumeiden tuotannon, kaupan ja käytön maailmanlaajuisista kuvioista.

Lehtien ulkomaantoimituksien välillä on selvä ero siinä, kuinka paljon ne

kirjoittavat huumeasioista. Aamulehden ulkomaantoimituksessa ollaan kiinnostuneempia tarttumaan huumeaiheisiin kuin Helsingin Sanomissa.

Tulos on hieman yllättävä sen puolesta, että Helsingin Sanomissa on enemmän ulkomaansivuja kuin Aamulehdessä. Ulkomaansivuilla on aina jonkin verran sellaisia uutisia, joita pidetään niin yleisesti tärkeinä, että samasta aiheesta kerrotaan kaikissa lehdissä. Näiden uutisten joukossa on käsitteäkseeni huumejuttuja kohtalaisen harvoin. Koska Helsingin Sanomissa on ulkomaan uutisille enemmän tilaa kuin muissa suomalaisissa sanomalehdissä, lehdellä on muita paremmat mahdollisuudet nostaa jokaisen lehden käsittelemien aiheiden lisäksi esiin muita kiinnostavina pitäminään asioita. Tämän vuoksi olisi voinut olettaa, että Helsingin Sanomien ulkomaansivuilla olisi ollut Aamulehteä enemmän eikä vähemmän huumeaiheisia uutisia. Aamulehden ulkomaantoimituksessa työskentelee kuitenkin ilmeisesti henkilöitä, jotka pitävät huumeasioista kertomista tärkeämpänä kuin Helsingin Sanomien ulkomaantoimituksen väki.

Aamulehden ulkomaanosastossa julkaistaan varsin paljon huumejuttuja. Tämän valossa voi tuntua yllättävältä, etteivät huumekaupan globaalit kuviot ole kovin monen jutun aiheena. Täytyy kuitenkin muistaa, että luokitus perustuu ainoastaan juttujen pääaiheisiin; joissakin jutuissa globaaleista asioista kerrotaan taustatietona, mutta pääaiheena ovat jonkin yksittäisen maan tapahtumat. Lisäksi aineistossa on useita pelkästään yhteen maahan keskittyviä juttuja, joissa ei ole globaalia näkökulmaa lainkaan.

Lehtien taloustoimituksissa näyttäisi olevan sama suuntaus kuin ulkomaantoimituksissa: Helsingin Sanomien aineistossa ei ole taloussivuilla lainkaan huumeaiheisia juttuja, mutta Aamulehden aineistossa niitä on muutamia, vaikka Helsingin Sanomien talousosasto on selvästi Aamulehden talousosastoa laajempi. Asiasta ei pidä tehdä liiallisia johtopäätöksiä, sillä kaikki Aamulehden aineiston talousosaston huumejutut kuuluvat samaan huume-testejä käsittelevään laajaan juttupakettiin. Kyse voi siis olla sattumasta: kumpikin taloustoimitus käsittelee kenties huumeasioita harvoin, mutta Aamulehdessä sattui olemaan testiaiheinen juttupaketti juuri aineiston keruujaksolla. Asiaan saattaa silti vaikuttaa sekin, että lehtien taloustoimituksilla on selvästi erilaiset painotukset. Puhuessani kummankin lehden taloustoi-

mituksissa työskentelevien ihmisten kanssa olen nimittäin saanut sen käsityksen, että Aamulehden taloustoimitus pyrkii tietoisesti tekemään juttuja, jotka kiinnostaisivat kaikkia lukijoita, kun taas Helsingin Sanomien taloustoimituksessa ollaan ylpeitä siitä, että sivuja tehdään talousasioiden ammattilaisille. Huumetestit ovat laajaa lukijakuntaa kiinnostava yleistajuinen aihe, ja sen puolesta on loogista, että sitä on käsitelty Aamulehden eikä Helsingin Sanomien taloussivuilla.

Laajassa aineistossa on kohtalaisen paljon kulttuuriosaston juttuja, vaikka suppeassa aineistossa niitä ei ole juurikaan. Tämä johtuu osittain siitä, että varsin monissa jutuissa on lyhyt maininta muusikoiden tai muiden kulttuuripersoonien suhteesta huumeisiin, mutta aihe on harvoin keskeinen jutun kannalta. Lyhyitä mainintoja huumeista on lisäksi myös muun muassa kirjarvosteluissa. Tulos on yhtäpitävä sen kanssa, että taide ja viihde on laajassa aineistossa yleinen aihepiiri.

Kulttuuriosaston juttujen harvinaisuus suppeassa aineistossa saattaa vaikuttaa yllättävältä kun muistetaan, että aineistossa on kohtalainen määrä huumeita käsittelevien taideteosten arvioita. Tämän selittää kuitenkin se, että varsin monet arviot ovat radio- ja tv-sivuilla julkaistuja televisiodokumenttien arvioita.

9 Juttujen lähteet

9.1 Tutkimuksen toteutus

Useissa aiemmissa huumeutistutkimuksissa on tarkasteltu sitä, keitä uutisissa on käytetty lähteinä. Suomalaisten lehtien käyttämiä lähteitä ovat tutkineet ainakin Pekka Hakkarainen (1992: 122–127), jonka aineisto on vuosilta 1966–1972 ja Teemu Rantanen (1997: 202–204), joka loi katsauksen vuoden 1996 tilanteeseen. Lähdeanalyysillä on mielestäni saatu kiinnostavia tuloksia, joten otan sen mukaan myös omaan tutkimukseeni.

Käytän lähdeluokituksen pohjana Hakkaraisen (1992: 123) väitöskirjassaan käyttämää luokittelua, jota myös Rantanen (1997: 203) soveltaa omassa tutkimuksessaan. Otan aineistoni perusteella listaan mukaan muutamia

lisäluokkia, koska muuten jotkin kiinnostavina pitämäni ilmiöt jäisivät näkymättömiin. Lähden liikkeelle aiemmissa tutkimuksissa käytetystä luokittelusta, jotta tuloksia voisi vertailla toisiinsa. Vertailu Hakkaraisen (1992) tutkimukseen ei ole mielestäni mielekästä, sillä hänen aineistonsa on rajattu merkittävästi eri tavalla kuin minun, mutta Rantasen tutkimus on lähempänä omaani.

Lähteitä on mahdollista luokitella lukuisilla eri tavoilla. Käytän tässä työssä useita hieman toisistaan poikkeavia luokittelutapoja nähdäkseni, millä tavoin erot vaikuttavat tuloksiin. Esittelen seuraavaksi käyttämiäni luokittelutapoja. Lopuksi kerron, miten Teemu Rantanen luokittelee oman aineistonsa, ja millaisen luokituksen itse teen voidakseni vertailla hänen tutkimustaan omaani.

9.1.1 Omat luokittelutapani

Mielestäni mielekkäin tapa analysoida tuloksiani on laskea, kuinka monessa prosentissa jutuista mikäkin lähderyhmä esiintyi. Tällaisella laskutavalla eri ryhmien prosenttiosuuksien summa on yli sata, sillä yksi juttu tulee lasketuksi moneen ryhmään, jos siinä on useita päälähteitä.

Etsin jutuista erikseen pää- ja muut lähteet. Lasken useita ryhmiä päälähteeksi silloin, jos useamman kuin yhden ryhmän edustajat ovat jutussa edustettuina suunnilleen yhtä paljon.

Muita kuin päälähteitä on kuitenkin aineistossa erittäin vähän. Useimpien jutuissa on vain yksi lähde, tai niissä on useita samanarvoisia lähteitä, jotka luokittelen kaikki päälähteiksi. Koko aineistossa on vain 18 muuta lähdetä, joten niiden ryhmä on liian pieni, jotta sitä voisi käsitellä yksinään. Sen sijaan tarkastelen kokonaisuutena kaikkia lähteitä ja vertaan niitä päälähteisiin.

Tarkastelen poliisia, tullia ja oikeusviranomaisia paitsi erikseen myös kokonaisuutena, sillä ne työskentelevät yhdessä huumerikollisuutta vastaan ja edustavat siten kaikki kontrollinäkökulmaa huumeisiin. Lasken kontrollinäkökulma-luokkaan kaikki ne jutut, joissa päälähteenä on käytetty yhtä tai useampaa näiden kolmen ryhmän edustajaa. Koska lasken juttuja enkä läh-

teitä, luokkaan tulee vain yksi uusi alkio, jos jutussa on käytetty päälähteenä esimerkiksi sekä poliisia että tullia.

Lisäksi koostan lisäluokan, jossa ovat mukana kaikki huumeiden käyttäjät ja entiset käyttäjät. Varsinaisessa luokituksessani huumeiden käyttäjiä ja entisiä käyttäjiä on mukana sekä samannimisessä luokassa että muista huumerikoksista syytettyjen ja muista huumeisiin liittyvistä rikoksista syytettyjen luokissa. Kaikki rikoksista syytetyt eivät ole huumeiden käyttäjiä, tai jutuista ei käy ilmi, ovatko he koskaan käyttäneet huumeita, joten en voi koostaa huumeiden käyttäjien kokonaisluokkaa yhdistämällä kolmea yllä mainittua luokkaa. Sen sijaan käyn jokaisen jutun läpi ja katson, kuuluuko se uuteen luokkaan.

Luokittelemista hankaloittaa se, että jotkut lähteet eivät tunnu istuvan mihinkään yhteen luokkaan. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön ja Stakesin edustajia on mielestäni vaikea luokitella, sillä ne tuntuvat kuuluvan yhtä paljon sosiaalitoimeen kuin terveydenhuoltoonkin, ja ministeriö kuuluu lisäksi politiikan ja Stakes tutkimuksen piiriin.

Parantaakseni luokitukseni reliaabeliutta ja validiutta luokittelen koko aineiston kahteen kertaan, ja pidän välissä muutaman kuukauden tauon. Lopuksi keskustelen tuttujeni kanssa niistä kohdista, joista päädyn eri luokittelukerroilla eri tulokseen, ja valitsen keskustelujen perusteella lopullisen luokituksen.

Ongelmallisin kysymys on, millä tavoin luokittelisin jutut, joissa ei suoraan viitata mihinkään lähteeseen. Suuri osa näistä jutuista on lyhyitä uutisia poliisin toiminnasta tai oikeuden päätöksistä. Olen päättänyt luokitella näiden juttujen lähteeksi sisällön perusteella poliisin tai oikeusviranomaisen, vaikka toinen vaihtoehto olisi luokitella jutut ”ei lähdettä” -kohtaan. Olen siitä mieltä, että tämä ratkaisu on mielekkäin tutkimuksen validiuden kannalta: poliisin näkökulma näkyy poliisin toiminnasta kertovissa uutisissa aivan yhtä lailla silloin, kun lähdettä ei suoraan mainita kuin silloin, kun se mainitaan. Teen kuitenkin myös toisen luokituksen, jossa sijoitan tällaiset jutut lähteettömien ryhmään. Näin näen, millainen vaikutus päätöksellä on tuloksiin.

9.1.2 Vertailu Rantasen tutkimukseen

Rantasen (1997) tutkimus käsittelee vuoden 1996 huumekirjoittelua. Yhtenä osana tutkimustaan hän tarkastelee lähteinä esiintyviä ryhmiä Helsingin Sanomien kaikissa vuonna 1996 ilmestyneissä huumeaiheisissa kirjoituksissa (mt: 202). Koska Rantasen aineisto koostuu ainoastaan Helsingin Sanomien jutuista, käytän vertailussa omasta aineistostani pelkkää Helsingin Sanomien osuutta.

Rantasen aineisto on joiltain osin erilainen kuin minun. Hänen analyysissään ovat mukana myös mielipiteitä sisältävät tekstilajit kuten pääkirjoitukset, yleisönosastokirjoitukset ja kolumnit (mt, ms), kun taas itse rajaan tutkimukseni uutisaineistoon. Lisäksi Rantanen ymmärtää juttupaketit kokonaisuutena yhdeksi jutuksi (mt, ms), kun taas minä lasken kinalot erillisiksi jutuiksi.

Rantanen jättää aineistonsa ulkopuolelle muualla toimitetut muutaman rivin mittaiset jutut, joissa ei viitata nimettyihin asiantuntijoihin tai muihin nimettyihin tietolähteinä toimiviin ihmisiin (mt, ms). Minun aineistossani ne ovat mukana, mutta ne eivät vaikuta vertailun tuloksiin vertailussa käyttämäni luokittelutavan vuoksi.

Rantanen analysoi tuloksiaan tarkastelemalla, kuinka monta prosenttia lähde-esiintymistä kuuluu mihinkin lähderyhmään (mt: 203). Tarkastelutapa on merkittävästi erilainen kuin minun valitsemani tapa laskea, kuinka monessa prosentissa jutuista kukin lähderyhmä esiintyy. Tämän vuoksi analysoin vertailua varten aineistoni erikseen Rantasen tavalla.

Vertailua varten tekemääni analyysiin otan mukaan sekä päälähteet että muut lähteet, sillä Rantanen (mt, ms) ei erottele niitä omassa tutkimuksessaan. Tässä analyysissä luokittelen ryhmään ”ei lähdettä” ne jutut, joissa ei siteerata suoraan ainuttakaan lähdettä, vaikka lähde olisikin pääteltävissä jutusta. Rantasen artikkelista ei käy ilmi, onko hänkin toiminut näin, mutta pidän sitä todennäköisenä. Uskon nimittäin, että jos hän olisi päätellyt lähteitä siihen tapaan kuin itse omassa analyysissäni teen, hän olisi maininnut siitä tutkimusmenetelmänsä kuvatessaan.

9.2 Kontrollin edustajat

Selvästi yleisimmät lähteet aineistossani ovat poliisi ja oikeusviranomaiset. Poliisi on kummassakin lehdessä yleisin ja oikeusviranomaiset toiseksi yleisin lähde. Tämä ei yllätä kun otetaan huomioon, että huumerikokset ovat selvästi yleisin juttujen aihe. Tulli on selvästi harvinaisempi lähde kuin poliisi tai oikeusviranomaiset, mutta sekin on kohtalaisen yleinen.

	molemmat n=151	HS n=66	AL n=85
poliisi, oikeusviranomaiset ja tulli	46%	48%	45%
poliisi	24%	23%	25%
oikeusviranomaiset	18%	18%	18%
poliitikko	9%	8%	11%
tulli	8%	12%	5%
tutkimus	7%	12%	4%
raittiustyö	7%	8%	6%
sosiaalitoimi	5%	6%	5%
terveydenhuolto	3%	3%	2%
huumeiden käyttäjä tai entinen käyttäjä	3%	3%	4%
muu huumerikollinen tai huumerikoksesta epäilty	1%	3%	0%
muusta huumeisiin liittyvästä rikoksesta epäilty	1%	3%	0%
apteekkilaitos	1%	2%	0%
koulutoimi	0%	0%	0%
vanhempainyhdistykset	0%	0%	0%
muu	23%	12%	31%
lähde ei tiedossa	4%	3%	5%

Taulukko 4: Kunkin lähdetahon yleisyys prosentteina juttujen määrästä

Suurin osa aineiston lähteistä on lähdeitä, joten kaikkien lähteiden tarkasteleminen antaa lähes saman tuloksen kuin pelkkien lähdeiden.

Kokonaisuutena kontrollin edustajiksi nimittämäni poliisi, oikeusviranomaiset ja tulli ovat hyvin vahvasti edustettuina aineistossa. Lähes puolessa jutuista on lähdeitä yksi tai useampia kontrollin edustajia, ja kun mukaan lasketaan muutkin kuin lähdeitä, prosentit nousevat vielä hieman.

Aineistossa on jonkin verran juttuja, joissa lähde ei ole suoraan mainittu, mutta joista päälähteen pystyy päättämään. Nämä jutut olen luokitellut päättämäni lähteen mukaan. Tyypillisesti tällaiset jutut ovat lyhyitä poliisin toiminnasta tai oikeudenkäynneistä kertovia uutisia, joten niiden luokittelu pääteltyyn lähteen mukaan kasvattaa poliisin ja oikeusviranomaisten osuutta luokituksessa. Luokittelutapa ei tästä huolimatta vaikuta merkittävästi tuloksiin. Poliisi säilyttää paikkansa tärkeimpänä lähteenä sekä koko aineistossa että molempien lehtien aineistoissa silloinkin, kun aineiston luokittelee niin, että lähdemaininnattomat jutut tulevat luokkaan ”ei lähde”. Myös oikeusviranomaiset ovat hyvin merkittävä lähdeyryhmä uudessakin luokituksessa.

Poliisin yliverisuus lähteenä on todettu monissa aiemmissakin huumeutisten lähteitä eritelleissä tutkimuksissa (esimerkiksi Piispa (1999: 38) sekä Kaukonen ja Halmeaho (1996: 98)). Hakkaraisen (1992: 123) katsaus vuosiin 1966–1988 paljastaa, että poliisista tuli lehdistön huumekirjoitusten merkittävin lähde jo 1960-luvulla, ja että se on säilyttänyt asemansa siitä lähtien.

Kun tuloksiani vertaa Rantasen (1997) vuoden 1996 aineistoon perustuviin tuloksiin vaikuttaa siltä, että kokonaisuudessaan kontrollinäkökulma on nykyään vielä voimakkaampi kuin kymmenen vuotta sitten. Poliisi on yleisin lähde myös Rantasen aineistossa, mutta oikeusviranomaisia ja tullia käytettiin lähteenä selvästi vähemmän vuonna 1996 kuin vuonna 2006.

Kontrollinäkökulman voimakas esilläolo vuoden 2006 alkupuoliskon huumeuutisoinnissa kertoo mielestäni jotain huolestuttavaa uutisten yksipuolisuudesta.

	HS 1996	HS 2006
poliisi	22%	17%
terveydenhuolto	20%	3%
huumeiden käyttäjä tai entinen käyttäjä	10%	3%
oikeusviranomaiset	7%	14%
tutkimus	6%	12%
sosiaalitoimi	6%	6%
poliitikko	5%	6%
tulli	3%	9%
vanhempainyhdistykset	2%	0%
apteekkilaitos	1%	0%
raittiustyö	0%	8%
koulutoimi	0%	0%
muu huumerikollinen tai huumerikoksesta epäilty	—	5%
muusta huumeisiin liittyvästä rikoksesta epäilty	—	5%
muu	18%	14%

Taulukko 5: Juttujen lähteet vuonna 1996 ja 2006 prosentteina lähdeesiintymien määrästä

9.3 Terveystenhuolto, raittiustyö ja sosiaalitoimi

Vuonna 1996 Helsingin Sanomien huumeuutisten toiseksi yleisin lähde oli terveydenhuolto (Rantanen 1997: 203), mutta vuonna 2006 se jää lähteiden yleisyyslistan hännille. Terveystenhuollon edustajat ovat aineistossani vain marginaalisia lähteitä kaikilla käyttämilläni luokittelutavoilla tarkasteltuna.

Ero on yllättävän suuri ja herättää kysymyksen, mistä muutos johtuu. Asia saattaa selittyä osittain luokitteluerolla. Raittiustyötä edustaa nimittäin minun luokituksessani 6 prosenttia lähteistä, mutta Rantasen tutkimuksessa yksikään lähteistä ei kuulu raittiustyö-ryhmään. Tämä saattaa tarkoittaa, että Rantanen on luokitellut terveydenhuollon edustajiksi tahoja, jotka minä luokittelen raittiustyöhön. Ei olisi ihme, jos minä ja Rantanen tulkitsisimme *raittiustyö*-käsitettä eri tavoin, onhan sana alun perin viitannut toimijoihin, joita ei enää 1990- tai 2000-luvun Suomessa ole. Itse luokittelen raittiustyön edustajiksi muun muassa A-klinikkasäätiön edustajat, mutta Rantanen on saattanut päätyä toiseen ratkaisuun.

Raittiustyön edustajien puuttumiselle Rantasen luokituksessa saattaa kuitenkin olla toisenlainenkin selitys: raittiusjärjestöillä on nykyään erilainen rooli Suomen huumehoitojärjestelmän osana kuin vuonna 1996. Vuonna 1996 Suomessa ei vielä ollut esimerkiksi neulanvaihto-ohjelmia (Tammi 2002: 261), joista raittiustyön edustajat vuoden 2006 aineistossa kertovat. A-klinikan ensimmäinen huumeiden käyttäjille suunnattu terveysneuvontapiste Vinkki avattiin vuonna 1997 (mt, ms). Toisaalta voisi kuvitella, että raittiusjärjestöjä olisi haastateltu lehtiin erityisen paljon juuri vuonna 1996, kun Suomen huume politiikkaan oltiin ottamassa mukaan haittojen vähentämistoimia kontrollitoimien rinnalle; Tammi (mt, ms) toteaa jopa, että Vinkin avaaminen lykkääntyi vuodesta 1996 vuoteen 1997 mediakirjoittelusta alkunsa saaneen keskustelun vuoksi. Tämän valossa olisi hyvin yllättävää, jos A-klinikkasäätiötä ei olisi käytetty tuona vuonna lainkaan lähteenä Helsingin Sanomissa, mikä viittaisi siihen, että Rantanen on luokitellut sen eri tavoin kuin minä.

Raittiustyön edustajia ei kuitenkaan ole aineistossani niin paljon, että mahdollinen luokittelutavan ero riittäisi selittämään tulosten erilaisuuden. Terveystieteiden huollon asemassa lähteenä on selvästikin tapahtunut myös todellinen muutos. Muutosta voidaan yrittää ymmärtää sen kautta, miksi terveydenhuolto oli 1990-luvulla niin merkittävä lähde. Törrösen (2002: 532) mukaan Suomen huume politiikka muuttui 1990-luvulla niin, että kriminalisoivan näkökulman rinnalle nousi myös kansanterveyden näkökulma, ja tämä näkyi myös lehtien tavassa käsitellä huumeongelmaa: enää ei kirjoitettu pelkästään salakuljetuksesta ja muusta rikollisuudesta, vaan lehdet nostivat esiin myös muun muassa tartuntatauteihin ja hoidon riittämättömyyteen liittyviä asioita. Rantasen (1997: 203) havainto terveydenhuoltolähteiden yleisyydestä lehtijutuissa sopii hyvin yhteen Törrösen (2002: 532) pääkirjoituksiin perustuvan havainnon kanssa.

Miksei terveydenhuolto siis 2000-luvun jälkipuoliskolla enää ole tärkeässä asemassa uutislähteiden joukossa? Optimisti voisi ajatella, että huumehoitojärjestelmä on saatu jo niin hyvään kuntoon, ettei huumeiden käyttäjien hoidosta enää tarvitse kirjoittaa lehdissä. Näin ei kuitenkaan valitettavasti ole: esimerkiksi korvaushoitojärjestelmä ei päihdelääketieteen professorin

Mikko Salapuron mukaan selvästikään toimi, sillä korvaushoitoa saa arviolta vain 20 prosenttia hoitoa tarvitsevista (Tiimi 2006).

On huolestuttavaa, etteivät terveydenhuollon edustajien äänet pääse kuuluviin Helsingin Sanomien ja Aamulehden huumeutisoinnissa, vaikka huumeiden käyttäjien hoidossa on suuria ongelmia.

Tilannetta pahentaa vielä se, että myös sosiaalitoimen edustajia on harvoin lähteinä. Kukaan huumeiden käyttäjien hoidon asiantuntijoista ei siis saa usein ääntään kuuluviin.

9.4 Huumeiden käyttäjät ja rikolliset

Huumeiden käyttäjät ja entiset käyttäjät, huumerikolliset ja huumerikoksista epäillyt sekä muista huumeisiin liittyvistä rikoksista epäillyt ovat kaikki haastateltavina erittäin harvoin.

Silloin harvoin kun nämä ryhmät ovat lähteinä, ne ovat usein muuna kuin päälähteenä. Aamulehdessä rikolliset tai rikoksesta epäillyt eivät olleet päälähteinä lainkaan, vaikka lehdessä oli paljon uutisia huumerikoksista. Aamulehdessä ei ilmeisesti haluta antaa huumerikollisten tai edes huumerikoksista vasta epäiltyjen puheille kovin paljon painoarvoa.

Alkuperäisessä luokituksessani jokainen lähde kuuluu vain yhteen ryhmään, eli rikolliset tai rikoksista epäillyt eivät tule mukaan huumeiden käyttäjien luokkaan, vaikka jutusta kävisi ilmi, että he käyttävät huumeita. Tarkastelen ilmiötä lisää luokittelemalla jutut uudelleen niin, että huumeiden käyttäjien ja entisten käyttäjien luokkaan tulevat kaikki huumeita käyttävät tai käyttäneet lähteet riippumatta siitä, esiintyvätkö he uutisissa rikoksista epäillyn roolissa.

Tällä tavalla laskettuna huumeiden käyttäjät ovat Helsingin Sanomissa jopa kohtalaisen merkittävä lähderyhmä. Aamulehdessä tämäkään laskutapa ei nosta huumeiden käyttäjiä kovin merkittäväksi lähteeksi. Ero selittynee sillä, että Helsingin Sanomien aineistossa on paljon oikeudenkäyntiuutisia, joissa siteerataan syytettyjä.

Näin nähdään, että huumeiden käyttäjät saavat puhua uutisissa lähinnä rikoksista epäillyn roolissa. On hyvin harvinaista, että he pääsisivät kerto-

maan näkemyksiään muissa kuin rikosuutisissa. Tämä on mielestäni vahinko, sillä huumeiden käyttäjillä olisi taatusti paljon sanottavaa esimerkiksi huumehoitojärjestelmän toimivuudesta ja huumepolitiikan ruohonjuuritason vaikutuksista.

Huumeiden käyttäjien ryhmän yleisyyden vertaaminen Rantasen (1997) tuloksiin ei ole mielekäästä, sillä hänen aineistossaan merkittävä määrä äänten päässeistä huumeiden käyttäjistä puhuu *Nyt-liitteessä* tai *Helsingin Sanomien* mielipidesivuilla (mt: 203), jotka eivät ole mukana minun aineistossani.

9.5 Poliitikot

Poliitikot ovat kohtalaisen yleisiä lähteitä aineistossani. Poliitikkojen käyttö päälähteenä on kuitenkin selvästi yleisempää *Aamulehdessä* kuin *Helsingin Sanomissa*.

Poliitikko-kategorian jutut ovat erilaisia kuin tulisi helposti olettaneeksi, joten niistä on tarpeen kertoa muutamia laadullisia huomioita: *Aamulehden* päälähteenä käyttämistä poliitikoista lähes kaikki ovat ulkomaisia poliitikkoja, jotka kertovat oman maansa asioista. Vain kahdessa jutussa on lähteinä suomalaisia poliitikkoja, joista niistäkin toisessa kommentoidaan Vasemmistonuorten edustajien asunnosta löytynyttä kannabisviljelmää. *Helsingin Sanomien* poliitikot ovat suomalaisia, mutta lähes puolet heistäkin kommentoi samaista viljelmää. Aineistossa on äärimmäisen vähän juttuja, joissa suomalaiset poliitikot puhuisivat mistään huumepolitiikkaan liittyvästä.

Tämä sopii yhteen sen Onnelan (2003: 48) väitteen kanssa, että suomalaislehdistö tukee vallitsevaa huumepolitiikkaa. Vaikeneminen on tehokas tapa pitää yllä vallitsevaa tilaa: vallalla olevia käytäntöjä ei kyseenalaisteta jos niistä ei edes puhuta.

9.6 Tutkijat

Edellisessä luvussa nähtiin, että tiede ja tutkimus ovat aineistossani hyvin harvoin juttujen aiheena. Tutkijat ovat myös varsin harvoin lähteinä. Tuloista voidaan pitää yllättävänä siitä huolimatta, ettei aineistossa ole juuri-

kaan tiedeaiheisia juttuja, sillä tutkijat sopisivat asiantuntijahaastateltaviksi ja kommentoijiksi hyvin monenlaisista aiheista kertoviin juttuihin.

Vuoteen 1996 verrattuna tutkijoiden käyttö lähteenä on kuitenkin yleistynyt hieman, mitä voidaan pitää hyvänä suuntauksena, vaikkei ero olekaan kovin suuri.

Mielestäni on suuri vahinko, ettei huumeaiheisissa jutuissa käytetä hyödyksi tutkijoiden asiantuntemusta. Huumeuutisissa on aina joskus virheitä ja epätarkkuuksia, joista näkee selvästi, että huumeet ovat vieras asia ainakin joillekin toimittajille (katso esimerkiksi luku 15). Jos tutkijat pääsisivät enemmän ääneen, lehdet voisivat antaa lukijoilleen enemmän sitä totuudenmukaista ja monipuolista tietoa huumeista, jota aikuiset Soikkelin (2002a: 73) mukaan nuoria valistaessaan tarvitsisivat.

9.7 Muut lähteet -luokka

Merkittävän suuri määrä Aamulehden lähteistä on muut-luokassa. Helsingin Sanomissa muiden luokka on huomattavasti Aamulehteä pienempi. Tämän voidaan ajatella kertovan jotain Aamulehden lähdekäytäntöjen monipuolisuudesta: ääneen pääsee monia sellaisiakin tahoja, jotka eivät osallistu lehtien huume keskusteluun niin usein, että niille kaipaasi luokituksessa omaa luokkaa. Aineistoni jutuissa puhuvat esimerkiksi huume kauppiaiden kanssa tuskailevan intiaaniyhteisön päällikkö, huumeiden vastaisessa tapahtumassa esiintyvä tangokuningas ja laittomia huume testejä teettävän it-yrityksen edustaja. Helsingin Sanomissa lähteiden käyttö on huomattavasti Aamulehteä yksipuolisempaa. Myös Helsingin Sanomien aineistossa oli kuitenkin joitakin muut-ryhmään tulevia lähteitä, kuten esimerkiksi huumeiden käyttäjien läheisiä.

9.8 Pohdintaa

Kontrolliviranomaisten asema huumeuutisten lähteinä on kiistattoman vahva. Huumeiden käyttäjät puolestaan saavat harvoin itse suunvuoron.

Huumeiden käyttäjät eivät ole ainoa ihmisryhmä, joiden asioista puhuvat lehdissä lähinnä viranomaiset. Samanlaisessa asemassa suomalaisessa journa-

lismassa ovat muun muassa maahanmuuttajat (Raittila 2002: 79–80). Huumejournalismin lähdejakaumaa voidaan näin ollen yrittää ymmärtää myös sen valossa, mitä aiemmissa tutkimuksissa on sanottu maahanmuuttajauutisten lähteistä.

Raittila ja muut (2002: 203) selittävät maahanmuuttajien äänen vähäistä kuulumista uutisissa muun muassa sillä, että haastateltavia on vaikea löytää, sillä esimerkiksi pakolaiset pelkäävät usein antaa haastatteluja. Sama pätee varmaankin huumeiden käyttäjiin, vaikka heillä onkin eri pelonaiheet kuin pakolaisilla. Koska huumeiden käyttö on laitonta, niitä käytetään salassa, ja näin ollen toimittajan olisi vaikea tietää, mistä hän edes lähtisi etsimään käyttäjiä haastateltaviksi, saati sitten saada ketään suostumaan haastateluun. Utustyötä tehdään usein kiireisellä tahdilla, ja viranomaiset ovat helppoja lähteitä, sillä he tiedottavat asioistaan tehokkaasti ja heidät tavoittaa helposti ja nopeasti (mt, ms).

Haastateltavien löytämisen vaikeus saattaa selittää sitäkin, miksi huumeiden käyttäjät ovat useammin lähteenä oikeudenkäyntiuutisissa kuin muissa uutisissa: oikeudenkäyntiä seuraavan toimittajan ei tarvitse erikseen etsiä huumeiden käyttäjää lähteeksi eikä ylipuhua tätä puhumaan.

Viranomaislähteiden käyttäminen on Raittilan ja muiden (mt, ms) mukaan myös turvallista, sillä viranomaisilla on työnsä puolesta velvollisuus puhua totta. Jos jutussa haastatellun viranomaisen puheet osoittautuvat jälkikäteen valheeksi, jutun kirjoittanutta toimittajaa tuskin syytetään herkkäuskoisuudesta. Siviilihaastateltavilla ei ole samanlaista virkaan perustuvaa velvollisuutta, joten toimittaja joutuu näkemään lausuntojen totuudenmukaisuuden varmistamiseksi selvästi enemmän vaivaa kuin viranomaisia haastateltaessaan (mt, ms). Tämä havainto pätee yhtä hyvin huumeiden käyttäjiin kuin maahanmuuttajiinkin.

Raittilan ja muiden (mt, ms) havainnoista huomataan, että uutisoinnista voi helposti tulla viranomaispainotteista, vaikka se ei olisi kenenkään tarkoitus. Viranomaislähteet ovat niin käteviä, että monesti toimittaja turvautuu niihin ajatteleematta asiaa sen enempää. Yksipuolinen lähteiden käyttö lieneekin usein tahatonta, eikä vinoutumia välttämättä kannata tulkita osoitukseksi siitä, että lehdistö haluaisi tietoisesti korostaa viranomaisten näkökulmaa

muiden näkökulmien kustannuksella.

Huumeiden käyttäjät ovat tietenkin monella tapaa hyvin erilaisessa tilanteessa kuin maahanmuuttajat, ja luultavasti heihin myös suhtaudutaan toimituksissa eri tavalla. On hyvin mahdollista, että toimittajat pelkäävät kohdata työssään huumeiden käyttäjiä siinä, missä Kuussaaren (2006: 224) haastattelemat terveydenhuollon ja sosiaalitoimen työntekijätkin. Pelko saattaa osaltaan selittää sitä, miksi huumeiden käyttäjät pääsevät useimmin lähteiksi oikeudenkäyntien yhteydessä: oikeudenkäyntiuutista kirjoittavan toimittajan ei tarvitse olla hetkeäkään kasvokkain huumeiden käyttäjän kanssa eikä kysyä häneltä ainoatakaan kysymystä, vaan hän voi vain kuunnella turvallisen etäältä oikeudenkäyntiä ja siteerata sitä, mitä syytetty sen aikana sanoo.

Lisäksi täytyy ottaa huomioon se, että huumeiden käyttäjiä ei välttämättä edes haluta haastatella. Kuten Pietikäinen (2000: 141) toteaa, jonkin tahon pääsy uutisen lähteeksi merkitsee, että sitä pidetään tärkeänä ja uskottavana. Huumeiden käyttäjiä ei ehkä haluta korottaa tällaiseen asemaan. Näin olisi ehkä kuitenkin tarpeen tehdä, sillä huumeiden käyttäjät voisivat auttaa meitä ymmärtämään huumeongelmaa nykyistä paremmin esimerkiksi kertomalla käytön syistä ja siihen liittyvistä sosiaalisista ja psykologisista ongelmista.

10 Johtolauseiden verbien vaikutus lähteiden uskottavuuteen

10.1 Tutkimuksen toteutus

Luvussa 6 kiinnitän huomiota siihen, että silloin kun huumerikoksesta syytetyt ovat itse lähteenä jutussa, toimittaja käyttää aina välillä verbiä väittää kyseenalaistaakseen sanojen totuuden. Muiden lähteiden uskottavuutta ei suppean tutkimukseni aineiston johtolauseissa kyseenalaisteta.

Seuraavaksi selvitän vuoden 2006 alkupuoliskon huumeuutisaineistosta, kehystetäänkö huumeiden käyttäjien tai entisten käyttäjien tai muiden huumerikollisten tai rikoksista epäiltyjen sanomat asiat eri tavoin kuin poliisin,

oikeuslaitoksen tai tullin edustajien. Etsin aineistosta ne jutut, joissa on lähteenä jokin tai useampi näistä, ja katson, minkälaisin verbein toimittaja heidän puheistaan kertoo.

Jaottelen verbit kyseenalaistaviin, neutraaleihin ja vahvistaviin. Huomasin kuitenkin seminaariryhmän kanssa keskustellessani, että eri ihmisillä on eri käsityksiä siitä, mihin luokkaan jotkin verbit kuuluvat. Tämän vuoksi kerron tuloksia eritellessäni varsin tarkasti, mitä verbejä mihinkin luokkaan laskin. Näin lukija voi tehdä omat päätelmänsä oman kielellisen intuitionsa pohjalta.

Verbien lisäksi lasken ilmaisut *jonkun* tai *jonkin mukaan* ja luokittelen ne samaan luokkaan neutraalien verbien kanssa.

10.2 Tulokset

Toisin kuin vuoden 2003 pikkuaineistossani, vuoden 2006 alkupuoliskon huumeutisissa ei juurikaan käytetä johtolauseverbejä, jotka kyseenalaistaisivat lähteen luotettavuuden. Itse asiassa koko aineistossa on vain kaksi johtolauseita, joissa käytetään kyseenalaistavaa *väittää*-verbiä. Tällaisia lauseita on yksi kummassakin lehdessä, ja ne molemmat kehystävät syytetyn puheita oikeudenkäyntiutisissa. Muita kyseenalaistavia ilmauksia ei ole.

Myös sanotun totuudenmukaisuutta selvästi korostava verbi *tietää* on aineistossa hyvin harvinainen: se esiintyy Aamulehdessä kahdesti, kerran poliisin ja kerran oikeusviranomaisen puheiden yhteydessä. Helsingin Sanomien aineistossa sitä ei käytetä lainkaan.

Kaiken kaikkiaan lehtien välillä ei ole suuria eroja johtolauseiden käytössä. Suurimmaksi osaksi toimittaja välttää kokonaan ottamasta kantaa haastateltavansa puheen totuudenmukaisuuteen. Yleisin johtolauseverbi on *sanoa*, ja sen lisäksi käytetään paljon ilmausta *jonkun mukaan*. Näitä ilmauksia käytetään paljon sekä viranomaisten (poliisin, tullin ja oikeuslaitoksen edustajien) että huumeiden kanssa tekemisissä olevien henkilöiden (huumeiden käyttäjien ja entisten käyttäjien, muista huumerikoksista syytettyjen ja muista huumeisiin liittyvistä rikoksista syytettyjen) ollessa lähteinä.

Kohtalaisen yleisiä ovat myös verbit, jotka lukija saattaa tulkita niin, et-

poliisi, tullit tai oikeusviranomaiset	HS n=59	AL n=54	molemmat n=113
neutraali	73%	64%	69%
lievästi vahvistava (<i>kertoo, kuvaa, toteaa, huomauttaa</i>)	12%	22%	17%
epävarmuutta ilmaiseva (<i>ennustaa, epäilee, uskoo, arvioi, katsoo</i>)	8%	9%	9%
voimakkaasti vahvistava (<i>tietää</i>)	0%	4%	2%
muu (<i>vakuuttaa, vetoaa, esittää, pitää jonakin</i>)	7%	0%	4%
käyttäjä, entinen käyttäjä tai muu rikollinen	HS n=24	AL n=16	molemmat n=40
neutraali	58%	50%	55%
lievästi vahvistava (<i>kertoo, kuvailee, selostaa, muistuttaa</i>)	33%	31%	33%
vastustava (<i>väittää</i>)	4%	6%	5%
muu (<i>muistelee, myhäilee, selittää</i>)	4%	13%	8%

Taulukko 6: Johtolauseiden kantaaottavuus (prosentteina johtolauseiden määrästä)

tä toimittaja on samaa mieltä lähteensä kanssa tai uskoo häntä. Tällaisiksi lasken verbit *kertoo, kuvaa, kuvailee, toteaa, huomauttaa, selostaa* ja *muistuttaa*. Itse tulkitseen nämä verbit lukiessani niin, että toimittaja vahvistaa lähteen puheet, mutta osa seminaariryhmäläisistäni sanoo pitävänsä niitä täysin neutraaleina. On siis hyvin paljon lukijasta kiinni, minkälaisen vaikutelman nämä verbit hänelle antavat.

Yllätyksekseni nämä verbit ovat erityisen yleisiä huumeiden kanssa tekemisissä olevien henkilöiden ollessa lähteinä, eivät niinkään viranomaislähteiden puhuessa. Tämä saattaa kertoa siitä, että juttujen kirjoittajat pitävät niitä neutraaleina ja käyttävät niitä välttääkseen toistoa.

11 Päihdekentän kategorisointi

11.1 Tutkimuksen toteutus

Kiinnitin luvussa 6 huomiota *huumeiden käyttäjät* -ilmaukseen, joka jaottelee päihteiden käyttäjät kahteen ryhmään heidän käyttämiensä päihteiden laillisuuden perusteella. Tämä ei ole ainoa mahdollinen tapa ryhmitellä päihteiden käyttäjiä: jaotteluperusteena voidaan käyttää myös esimerkiksi sitä, onko käyttäjällä päihdeongelma vai ei.

Huumeiden käyttäjät -ilmaus on ongelmallinen, sillä se niputtaa kaikki huumeet yhteen. Ilmausta käyttämällä sivuutetaan se, että huumeet ovat erilaisia muun muassa addiktiopotentiaalinsa ja käytön aiheuttamien terveysriskien puolesta (Soikkeli 2002: 17). Toinen ilmauksen ongelma on se, että se ei kerro mitään käytön tavasta: samaan ryhmään yhdistetään päivittäin piikittävät riippuvaiset ja muutaman kerran vuodessa laittomasti päihtyvät, vaikka on selvää, että heidän elämäntilanteensa ovat merkittävästi erilaiset.

Aina *huumeiden käyttäjistä* puhumista ei kuitenkaan voi välttää. Toimittajalla on paljon valtaa siinä, miten hän kategorisoi eli ryhmittelee käsittelemiään ilmiöitä, mutta hän on siitä huolimatta jossain määrin riippuvainen myös muiden tekemistä kategorisoinneista. Jos esimerkiksi kansalaisjärjestö määrittelee toimintansa kohderyhmäksi kaikki huumeiden käyttäjät, toimittaja ei voi muuttaa asiaa sanavalinnoilla miksikään. Lisäksi yleistävä ilmaus

on joskus tarpeen siksi, että asioita on hyvä tarkastella myös yleisellä tasolla. Näistä syistä puhun itsekin joissakin tämän työn kohdissa *huumeiden käyttäjistä*.

Erityisen ongelmallista *huumeiden käyttäjistä* puhuminen on kuitenkin silloin, kun itse asiassa tarkoitetaan tiettyä huumeiden käyttäjien alaryhmää kuten kannabiksen käyttäjiä tai heroiniiriippuvaisia. Silloin se antaa asiasta virheellisen kuvan.

Ututiskielessä käytetään aina joskus myös ilmausta *narkomaani*. Sekin on mielestäni ongelmallinen, sillä sen merkitys on epäselvä. Suomen kielen perussanakirja (1990–1994: 280) määrittelee *narkomaanin* merkitsevän ”huumeiden väärinkäyttäjää”. Uudemmassa Kielitoimiston sanakirjassa (2006: 297) määritelmää on laajennettu niin, että narkomaanin kerrotaan olevan ”huumeiden väärinkäyttäjä, huumeista riippuvainen henkilö”. ”Huumeiden väärinkäyttäjä” on mielestäni erittäin omituinen määritelmä, jota analysoin jo luvussa 6.7.2. On epäselvää, tarkoitetaanko *huumeiden väärinkäytöllä* sanakirjassa huumeongelmia vai kaikkea huumeiden käyttöä. Uusimpaan sanakirjaan lisätty tarkennuskaan ei tee asiasta yksiselitteistä, sillä uusi määritelmä voidaan ymmärtää niin, että sanalla on kaksi eri merkitystä, joista vain jälkimmäinen on yksiselitteinen.

Keskusteluissa tuttujeni kanssa selvisi, että jotkut suomalaiset ymmärtävät *narkomaanin* synonyymiksi *huumeongelmaiselle* ja toiset *huumeiden käyttäjälle*. Jotkut kokevat *narkomaanin* myös halveksivaksi ja toiseutta korostavaksi sanaksi, mikä lisää sen ongelmallisuutta.

Tutkimuksessani selvitän, kuinka usein aineistossani puhutaan *huumeiden käytöstä* ja *käyttäjistä*, *narkomaaneista*, *huumeongelmista* ja *huumeongelmaisista*, *päihdeongelmista* ja *päihdeongelmaisista*, *päihhteiden käytöstä* ja *käyttäjistä*, ja kuinka usein *huumeiden* sijasta käytetään tarkempaa määrittelyä. Joissakin jutuissa puhutaan pelkistä *käyttäjistä* mainitsematta sen tarkemmin, minkä aineen käytöstä on kyse. Lasken nämä sanat omaksi ryhmäkseen.

Tutkin tarkemmin myös konteksteja, joissa ilmauksia *huumeiden käyttö* tai *käyttäjät* käytetään. Lasken, kuinka monessa tapauksessa *huumeiden käytön* sijasta olisi voitu puhua jostakin tietystä tai ainakin tietynlaisesta huumeesta, ja kuinka monessa tapauksessa tarkempaa ilmausta ei olisi voinut

käyttää, koska asiasta puhuttiin nimenoman yleisellä tasolla.

Ongelmakäyttäjiin ja ongelmiin viittaavat sanat jakaantuvat alkuperäisessä luokituksessani kolmeen eri luokkaan: *huumeongelmiin*, *päihdeongelmiin* ja tarkempien määrittelyjen alle. Selvitän kuitenkin myös, kuinka usein ongelmanäkökulma on kategorisoinnissa kaiken kaikkiaan mukana. Teen sen ryhmittelemällä määrittelyt erikseen myös niin, että lasken kaikki ongelmiin viittaavat ilmaukset samaan ryhmään.

Lopuksi lasken yhteen kaikki päihdekenttää kategorisoivat ilmaukset ja selvitän, kuinka monta prosenttia kaikista näistä ilmauksista kuului mihinkin ryhmään.

Lasken *huumeiden käyttäjien* ryhmään myös yhdyssanat, joiden alkusana on *huume* ja loppuosana jokin ihmiseen viittaava sana kuten *nuori*. Samoin otan mukaan *aineiden käytön*, *huumeiden vaikutuksen alaisena olemisen* ja muita samantapaisia ilmauksia. Nämä kaikki kuuluvat mielestäni samaan ryhmään *huumeiden käyttäjien* kanssa, sillä ne kategorisoivat päihdekentän samalla perusteella.

Huumeongelmaisten ryhmään lasken myös *huumeiden ongelmakäyttäjät*, *huumeriippuvaiset* ja *-riippuvuuden*. Samoin lasken samaan ryhmään ilmaukset, joissa puhutaan *huumekoukussa* tai *huumekierteessä* olemisesta.

Päihdeongelmat-luokkaan otan mukaan myös ne tapaukset, jossa puhutaan yhtenä kokonaisuutena *alkoholin ja huumeiden ongelmakäytöstä* tai *päihhteiden väärinkäytöstä*. Kun puheena ovat myös lailliset päihhteet, tuntuisi loogiselta, että *väärinkäytöllä* viitattaisiin päihdeongelmiin. Tähän ryhmään lasken myös *päihde*-alkuiset yhdyssanat, joiden jälkiosa on *äiti* tai *perhe*, sillä asiayhteyksistä näkee selvästi, että sanoilla viitataan päihdeongelmaisiin vanhempiin – tai kerran myös lapsiin. *Päihhteiden käytön* ryhmään kuuluu mielestäni myös *päihhteiden vaikutuksen alla oleminen*.

Narkomaanin lisäksi aineistossa esiintyvät pari kertaa sanat *narkkari* ja *nisti*. Lasken nämä omaksi ryhmäkseen, sillä *narkomaani* on ongelmallisuudesta huolimatta huomattavasti asiallisempi sana kuin *narkkari* tai *nisti*.

Tarkempien määrittelyjen ryhmään lasken kaikki ne ilmaukset, joissa puhutaan jonkin tietyn huumeen tai lääkkeiden käytöstä tai käyttäjistä. Nämä ilmaukset jakaantuvat vielä neljään ryhmään: Ensimmäisessä puhutaan pel-

kästä käytöstä ja käyttäjistä, toisessa riippuvuudesta tai riippuvaisista ja kolmannessa kokeilemisesta tai kokeilijoista. Neljännessä otetaan muulla tavalla kantaa siihen, kuinka usein ainetta käytettiin.

Kaikkein vaikeinta on mielestäni kategorisoida sanat *sekakäyttö* ja *seka-käyttäjät*. En halua ottaa niitä mukaan *päihhteiden käytön* ryhmään, sillä *päihhteiden käyttäjiä* ovat myös pelkkiä laillisia päihhteitä käyttävät henkilöt, kun taas *sekakäyttäjät* käyttävät määritelmän mukaan myös laittomia päihhteitä. Lasken nämä ilmaukset tarkempien määritelmien ryhmään.

11.2 Tulokset

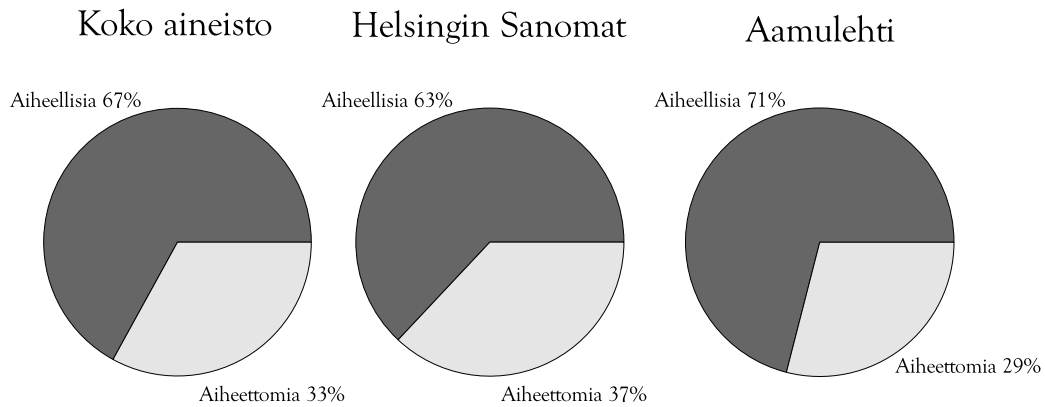
Koko aineistossa käytetään ilmauksia *huumeiden käyttö* tai *käyttäjä* suunnilleen yhtä usein kuin tarkempia määrittelyjä. Lehtien välillä on kuitenkin jonkin verran eroa siinä, millä tavalla ne näitä määrittelyjä käyttävät. Helsingin Sanomissa tarkempia määrittelyjä on hieman enemmän kuin *huumeiden käyttö* -kategorisointia. Aamulehdessä puolestaan *huumeiden käyttö* on selvästi yleisin kategorisointi.

	molemmat n=272	HS n=184	AL n=88
huumeiden käyttäjät	33%	28%	42%
tietynlaisten/tiettyjen huumeiden käyttäjät tai muu tarkempi ilmaus	32%	33%	30%
päihdeongelmaiset	10%	12%	5%
huumeongelmaiset/-riippuvaiset	9%	10%	7%
narkomaanit	7%	9%	3%
käyttäjät	5%	6%	2%
päihhteiden käyttäjät	4%	2%	9%
narkkari tai nisti	1%	1%	2%

Taulukko 7: Päihdekentän erilaiset kategorisoinnit (prosentteina kaikista kategorisoinneista)

Tasan kolmasosa *huumeiden käyttö* -ryhmän kategorisoinneista on sellaisia, että *huumeiden* sijaan olisi voinut puhua tietystä huumeesta tai tietynlaisista huumeista, ja kaksi kolmasosaa sellaisia, ettei tarkempi ilmaus olisi

ollut mahdollinen, koska aiheesta puhuttiin yleisellä tasolla. Helsingin Sanomissa tarkemmalla ilmauksella olisi voitu korvata jonkin verran suurempi osa esiintymistä kuin Aamulehdessä. Mielestäni on huolestuttavaa, että lehdissä käytetään näin usein *huumeiden käyttäjät* -ilmausta asiayhteyksissä, joissa tarkempi ilmaus antaisi asiasta oikeamman kuvan.

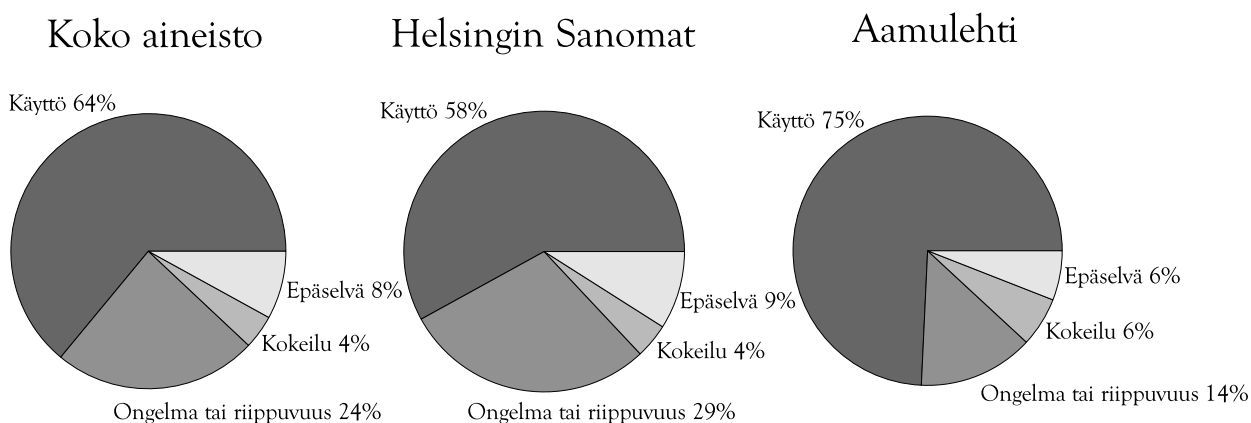
Kuva 1: Aiheelliset ja aiheettomat *huumeiden käyttäjä/käyttö* -ilmaukset

Laadullisesti tarkasteltuna muutama *huumeiden käyttö* -ryhmän kategorisoineista on erityisen ongelmallinen. Esimerkiksi Helsingin Sanomien jutussa ”13–16-vuotiaat välittivät huumeita Ulvilassa ja Porissa” puhutaan aluksi useassa lauseessa *huumeista* erittelemättä asiaa tarkemmin, ja vasta jutun lopussa paljastetaan, että kyse oli hasiksesta. Koska uutisen rakenteeseen kuuluu, että vähiten tärkeät asiat laitetaan jutun loppuun, tällainen rakenne viestii, ettei ole kovin olennaista tietää, välittivätkö nuoret hasista vai herooinia.

Helsingin Sanomien jutussa ”Nuoret huumeiden käyttäjät ovat neulanvaihdon uusi asiakaskunta” (HS 8.1.2006) puolestaan *huumeiden käyttäjät* -ilmausta käytetään otsikkoa myöten viittaamaan suonensisäisten huumeiden käyttäjien ryhmään. Tämä luo mielikuvaa, jossa kaikki huumeiden käyttäjät piikittävät. Yleistämistä perustellaan journalismissa joskus sillä, että tarkat ilmaukset olisivat liian pitkiä ja vaikealukuisia. Pyrkimys lyhyeen ja ytimekkääseen kieleen ei tässä tapauksessa kuitenkaan ole kovin hyvä selitys *huumeiden käyttäjät* -ilmauksen käytölle. Esimerkiksi jutun otsikko olisi ollut sekä lyhyempi ja ytimekkäämpi että yksiselitteisempi muodossa ”Nuoret ovat

neulojenvaihdon uusi asiakaskunta”. Tällöin se ei olisi sisältänyt virheellisiä yleistyksiä, eikä lukija olisi voinut jäädä ihmettelemään, käykö neulojenvaihtopisteen asiakkaina muitakin kuin huumeiden käyttäjiä.

Alkoholin ja huumeiden luokittelu samaan kategoriaan (*päihhteiden käyttö* tai *päihdeongelmat*) on selvästi harvinaisempaa kuin huumeista puhuminen alkoholista erillisenä asiana. Tämä on loogista sen valossa, että huumeista puhutaan lehdissä paljon rikosnäkökulmasta ja poliisin suulla. Poliisin etujen mukaista on korostaa laillisten ja laittomien päihhteiden välistä eroa eikä häivyttää sitä. Asiaan vaikuttaa varmasti myös se, että Suomessa on ylipäänsä tapana tehdä jyrkkä ero alkoholin ja laittomien päihhteiden välille. Kansan ajattelutapa ja media vahvistavat varmaankin kehämäisesti kumpikin toisiaan.

Kuva 2: Käytön tavan kategorisoinnit (prosentteina kaikista kategorisoinneista)

Huumeongelmaisista puhuminen on kohtalaisen harvinaista. Myös yhteen laskettuina kaikki ongelmaan tai riippuvuuteen viittaavat ilmaukset (*huumeongelma*, *päihdeongelma*, jonkin tietyn tai tietynlaisen huumeen aiheuttama riippuvuus) jäävät selvästi pienemmäksi ryhmäksi kuin käyttöön viittaavat ilmaukset. Ilmiö liittyy varmaankin rikosnäkökulman korostumiseen ja hoitonäkökulman jäämiseen vähemmälle aineistossa. Lain kannalta ei ole erityisen merkittävää, millä tavalla huumeita käytetään, sillä kertakokeilu on laitonta siinä missä säännöllinen käyttökkin. Hoidon kannalta puolestaan

on hyvin olennaista, kuinka monella huumeiden käyttäjistä on huumeriippuvuus. Lisäksi tulos saattaa heijastaa ja uusintaa ajattelutapaa, jossa huumeiden kohtuukäyttöä pidetään mahdottomana, joten huumeiden käyttö oletetaan samaksi asiaksi kuin huumeriippuvuus.

Narkomaaneista puhutaan Helsingin Sanomissa selvästi useammin kuin Aamulehdessä. Olisi kiinnostava tietää, miten jutut kirjoittaneet toimittajat sanan ymmärtävät ja millaisia mielikuvia se heissä herättää. Asiatyhteyksien perusteella vaikuttaa siltä, että sanaa käyttäneet toimittaja pitävät sitä neutraalina ilmauksena. Joissakin yhteyksissä jää kuitenkin epäselväksi, onko sanan tarkoitus viitata kaikkiin huumeiden käyttäjiin vai nimenomaan huumeriippuvaisiin.

Sana *narkkari* esiintyy kerran molemmissa lehdissä, ja Aamulehdessä käytetään lisäksi kaksi kertaa sanaa *nisti*. Helsingin Sanomissa *narkkaria* on käytetty teatteriarvostelun yhteydessä kuvaamaan fiktiivisiä hahmoja (”Narkomaanin maailma on pieni mutta kokonainen”, HS 19.1.2006). Aamulehdessä puolestaan toimittaja tervehtii huumeiden käytön lopettanutta kirjailijaa haastattelun alussa sanomalla ”Et näytä lainkaan entiseltä narkkarilta” (”Äidin pikku nisti”, AL 11.2.2006). *Nisti* esiintyy samaisen kirjailijahaastattelun otsikossa. Toisen kerran *nisti* on nuoria huumeidenkäyttäjiä kuiville auttavan toimipisteen johtajan sitaatissa ”Ei kukaan heistä ole syntynyt nistiksi” (”Yli puolet elämästä meni hukkaan huumehelvetissä”, AL 24.3.2006).

Viimeksi mainitussa tapauksessa sanan käyttöä puoltaa se, että kyse on suorasta sitaatista, ja että huumeiden käyttäjien kanssa työskentelevä ihminen ei luultavastikaan käytä sanaa halveksumistarkoituksessa. Otsikkoon nostetulla *nistillä* puolestaan on ilmeisestikin haluttu viitata haastatellun kirjailijan *Nisti*-nimiseen kirjaan ja siihen, että kirja on osittain omaelämäkerrallinen. Toimittaja lienee halunnut omassa sitaatissaan viitata *narkkari*-sanan käytöllä stereotypiaan jonka sana tuo mieleen ja luoda kontrastin mielikuvan ja todellisuuden välille. Teatteriarvostelussa *narkkari*-sanavalinta liittyy varmaankin näytelmän kuvaamaan maailmaan ja sen kieleen.

Kaikille *narkkarin* ja *nistin* käytöille voi siis keksiä perusteluja, mutta siitä huolimatta on mielestäni jossain määrin kyseenalaista, pitäisikö niitä käyttää lehtitekstissä niiden voimakkaan negatiivisen latauksen vuoksi. Eri-

tyisesti toimipisteen johtajan sitaatin *nisti* tuntuu minusta vaaralliselta, koska jotkut lukijat saattavat tulkita sen niin, että jopa huumeiden käyttäjien kanssa työskentelevillä on heitä kohtaan samanlainen suhtautuminen kuin valtaväestöllä. Äidin pikku nisti -jutun kahta sanavalintaa sen sijaan ei olisi voinut korvata muilla ilmauksilla ilman, että juttu olisi selvästi menettänyt jotain, mikä puoltaa niiden käyttöä.

Aineistossa esiintyy silloin tällöin myös yksinään sana *käyttäjä*. Lähes kaksi kolmasosaa tapauksista on kuitenkin yhden kirjoittajan kahdessa toisiinsa liittyvässä tekstissä. Yleensä sana esiintyy yksinään silloin, kun edellä on käytetty pidempää ilmausta, johon halutaan viitata.

12 Huumeisiin viittaavat substantiivit

Luvussa 6 analysoimissani kolmessa huumerikosuutisessa vitataan huumeisiin lukuisia kertoja substantiiveilla, joita kutsun värittyneiksi, sillä ne eivät mielestäni sovi neutraaliin uutiskieleen. Tällaisia ovat esimerkiksi *raiskaushuume* ja *tappajahuume*. Seuraavaksi analysoin vuoden 2006 aineistoani tällaisten sanavalintojen kannalta.

Vuoden 2006 alkupuolen huumeuutisointi on värittyneiden substantiivien puolesta täysin erilaista kuin vuoden 2003 pikkuaineiston perusteella olisi voinut olettaa. Koko aineistossa ei ole kuin yksi uutinen ja siihen liittyvä sanottua-juttu, jotka muistuttavat sanavalintojensa puolesta vuoden 2003 juttujen löydöksiäni. Koko muussa aineistossa huumeisiin viitataan hyvin neutraalein ja asiallisin sanoin.

Ainoassa poikkeusuutisessa esiintyy siinäkin vain yksi sana, jota voidaan mielestäni pitää värittyneenä: *tyrmäystipat*. Sanan käyttö on uutisessa osittain perusteltua siksi, että uutinen kertoo Suomen markkinoille tulossa olevasta uutuustuotteesta, jota maahantuoja markkinoi *tyrmäystippatestin* nimellä. Värittyneeksi sanan käytön tekee kuitenkin mielestäni se, ettei toimittaja missään uutisen kohdassa selitä sanan merkitystä tai käytä sille synonyymisiä ilmauksia. Maahantuojaan valitsema sana otetaan annettuna ja lukijan oletetaan tietävän, mitä sillä tarkoitetaan.

Uutiseen liittyneessä sanottua-jutussa käytetään myös *tyrmäystipat*-sanaa.

Sanan käyttöyhteys on kuitenkin niin absurdi, että kyse täytyy olla toimittajan virheestä: sitaatti kuuluu ”En tiedä tarvitaanko (tyrmäystippoja). Kaikenlaista humpuukia voi toki kokeilla”, ja sen sanojaksi ilmoitetaan ylikonsaapeli Juha Kyyrö Tampereen poliisista. Ilmeisestikin *tyrmäystippojen* sijasta sulkeisiin olisi pitänyt laittaa sana *tyrmäystippatesti*, koska poliisin on vaikea uskoa sanoneen, että toisten huumaamista salaa voi toki kokeilla. Jos sulkeissa olisi puhuttu *tyrmäystippatestistä*, sanavalinnan olisi voinut ajatella olevan kohtalaisen asiallinen, sillä sen nimityksen maahantuoja on uudelle tuotteelle antanut. Niinpä kyseistä sanottua-juttua ei mielestäni voi pitää erityisen ongelmallisena tutkimusaiheeni kannalta.

13 Narkofobiaa synnyttävät jutunkohdat

Luvussa 3.2.2 esittelin Juha Partasen (2002: 18) narkofobia-käsitteen ja kerroin, että joukkoviestintä osallistuu Partasen mielestä yhteiskunnan huume-kammon luomiseen ja ylläpitämiseen. Aineistossani on joitakin kohtia, jotka vaikuttavat mielestäni selvästi narkofobiaa lietsovilta. Tarkastelen seuraavaksi näitä tekstejä diskurssianalyttisesti ja erittelen, mistä vaikutelma syntyi.

Helsingin Sanomien jutussa ”Huumeiden käytöstä saa sakkoja aiempaa useammin” (HS 23.3.2006) on seuraavanlainen kuvateksti: ”Huumeiden käyttäjiltä löydetään tyypillisesti ruiskuja, tulehduslääkkeitä, teräaseita ja murtovälineitä. Nämä tavarat takavarikoitiin kiinni otetulta keskiviikkona Pasilan poliisitalolla Helsingissä.” Kuvateksti ja juttu jäävät hyvin irrallisiksi toisistaan. Itse jutussa käsitellään huumeiden käyttäjien sakottamista ja argumentoidaan, että hoitoon ohjaus olisi mielekkäämpää kuin sakkojen antaminen. Jutussa luodaan sellaista kuvaa, että huumeiden käyttäjiin olisi monessa tapauksessa mielekästä suhtautua muuna kuin rikollisina ja korostetaan sosiaalikäkökulmaa. Tämän vuoksi kuvateksti on suorastaan hätkähdyttävä. Jutusta on vaikea löytää perusteluja kuvan valinnalle ja kuvatekstille, joka leimaa ”tyypillisen” huumeiden käyttäjän (mitä ikinä se tarkoittaakaan) aseistautuneeksi murtomieheksi.

Aamulehden jutussa ”Huumeiden vastainen taistelu tuo tuloksia” on kielikuva, joka antaa huumeista ongelmallisen värityneen kuvan ja jonka voi li-

säksi ajatella lietsovan huumeekammoa. YK:n alaisen humeviraston UNODC:n johtajan sitaatissa todetaan, että huumeiden käyttö olisi ”rajoittamattomana voinut johtaa pandemiaan”. Kielitoimiston sanakirja (2006: 435) määrittelee pandemian ”erittäin laajalle levinneeksi kulkutaudiksi”. Sitaatissa sanaa on käytetty metaforisesti niin, että huumeiden käyttö on rinnastettu tarttuviin tauteihin. Rinnastus vie huomion pois siitä, että huumeiden kokeileminen on yleensä kokeilijan oma päätös toisin kuin kulkutautiin sairastuminen. Vertauksesta tulee se kuva, että huumeongelma johtuu suoraan huumeiden saatavuudesta samalla tavalla kuin tautiepidemia johtuu tautia aiheuttavien virusten tai bakteerien leviämisestä. Tällöin unohtuu, että huumeongelmiin on muitakin syitä kuin huumeiden saatavuus: kaikista ihmisistä ei tule huumeriippuvaisia tai edes huumeiden kokeilijoita, vaikka tarjolla olisi kuinka paljon huumeita.

Huumeongelma rinnastaminen tautiepidemiaan sopii hyvin yhteen teksteissä korostuvan kontrollinäkökulman kanssa. Kun huumeiden saatavuus huumeongelman aiheuttajana korostuu, vaikuttaa huumeiden maahantuonin ja myynnin estäminen ainoalta keinolta suojella ihmisiä huumeilta. Tämä on vaarallista. On utopistista kuvitella, että huumeet voitaisiin pitää täysin poissa Suomesta, ja siksi on selvää, että kontrollitoimien lisäksi tarvitaan muunlaisiakin toimia, jos huumeongelma halutaan pitää mahdollisimman pienenä. Jos tartuntatautimielikuvan sijaan painotettaisiin esimerkiksi kunkin ihmisen omien valintojen merkitystä, voitaisiin pohtia sitä, miten valintoihin voidaan yrittää vaikuttaa.

Pandemia-sanan käyttöä tarkastellessa täytyy muistaa, että aineistoni on vuoden 2006 alkupuoliskolta, jolloin suomalaismediassa puhuttiin erittäin paljon lintuinfluenssapandemian uhasta. Pandemiametafora saa tästä ajankohtaisesta paniikista merkittävästi lisää voimaa: huumeet nähdään yhtä vaarallisiksi kuin lintuinfluenssa, jonka pelättiin juttujen kirjoitusajankohdaksi sotkevan kaikkien meidän elämän ja uhkaavan kaikkien henkeä.

Aamulehden jutussa ”Lämmin ilma toi huumeet puistoihin” (AL 23.6.2006) on omituinen ilmaus *pahamaineinen Subutex-huume*. Jutussa ei muuten puhuta Subutexista, joten *pahamaineinen*-sanavalinnalle ei ole perusteluja muualla tekstissä. *Pahamaineinen Subutex-huume* -ilmauksesta ei ikinä arvaisi, et-

tä Subutex on itse asiassa laillisen huumevieroituksessa käytettävän korvaushoitolääkkeen kaupp nimi. Lääkettä käytetään paljon väärin huumeaineena, ja siitä kirjoitetaan lehdissä sekä lääkkeenä että huumeena. Huumeaiheisissa jutuissa olisi mielestäni tarpeen tuoda aina esiin se, että kyse on lääkkeestä jota jotkut vain käyttävät väärin, Muuten lukijalle voi jäädä hyvinkin väärä käsitys Subutexista, ja hän saattaa hämmentyä myöhemmin lukiessaan uutista, jossa aineesta puhutaan lääkenäkökulmasta.

Helsingin Sanomien jutussa ”Rovaniemeltä paljastui moottoripyöräkerhon vetämä huumeliiga” (HS 15.6.2006) on yllättävä lause: ”Epäillyt poikkeavat tyypillisesti ammattimaista rikollista toimintaa harjoittavista siinä, etteivät he itse käytä huumeita”. Pitääkö tosiaan paikkansa, että ammattirikolliset tyypillisesti käyttäisivät huumeita? En tunne asian todellista laitaa, mutta väite vaikuttaa minusta epäintuitiiviselta eikä suinkaan kaikkien tietämältä tosiasialta, jollaisena se lauseessa esitetään. Koska väite on lauseessa piilotettuna oletuksena, sille ei esitetä mitään perusteluja. Näin ollen ei selviä, onko kyse vain toimittajan omasta käsityksestä vai onko väitteelle tosiasioihin perustuvia perusteluja. Lause on kuitenkin rakennettu niin, että lukijan on helppo sisäistää väite tosiasiana.

Aivan erityyppinen ongelma on Aamulehden uutisessa ”Huumealuski kaahasi kolmostiellä Hyvinkäältä Janakkalaan” (AL 12.5.2006). Siinä kerrotaan, että ”sekä kuljettajalla että kyydissä olleilla oli huumeainetausta”. Tuntuu jotenkin tarpeettomalta, että lyhyessä liikennerikosuutisessa kerrotaan myös auton matkustajien päihtymyksestä, kun yleensä vain kuljettajan selvänä oloa pidetään olennaisena liikenneturvallisuuden kannalta.

Jotkut yllä esittelemistäni esimerkeistä ovat hyvinkin voimakkaasti narkofobiaa lietsovia, mutta kaiken kaikkiaan aineistossa on avoimen narkofobisia juttuja tai jutunkohtia hyvin vähän.

14 Narkofobiaa lievittävät näkökulmat

Kuten luvussa 3 kerroin, suomalaista huumejournalismia on kritisoitu sanoen, että se vaikenee sellaisista näkökulmista, joita voidaan pitää ”huume-myönteisinä” (muun muassa Onnela 2003: 48) ja osallistuu narkofobian syn-

nyttämiseen ja ylläpitämiseen (Partanen 2002: 18).

Tämän valossa on mielestäni kiinnostavaa, että aineistossani on joitakin kohtia, joiden voi ajatella vähentävän lukijoiden pelkoa huumeita kohtaan ja sitä kautta lievittävän yhteiskunnan narkofobiaa. Erittelen seuraavaksi diskurssianalyysin keinoin tekstinkohtia, joissa käsiteltiin jotakin tällaista asiaa.

Selvin esimerkki ”huumemyönteisyydestä” on Helsingin Sanomissa julkaistu väitöstutkimusta käsittelevä uutinen ”Hoitajien ennakoasenteet voivat hankaloittaa huumeiden käyttäjien hoitoa” (HS 17.2.2006). Jutun yleissanoma on huumeiden käyttäjien ihmisarvon puolustaminen: heillä on oikeus sosiaalitoimen, terveydenhuollon ja nuorisotoimen palveluihin siinä missä muillakin kansalaisilla, ja on ongelma, jos ennakoasenteet vaikeuttavat hoitoon pääsyä. Juttu on siis kokonaisuudessaan narkofobista yhteiskuntaa kritisoi-va, ei sitä ylläpitävä. Erityisen merkillepantava on yksi väittelijän sitaateista: ”Perustasolla huumeiden käyttö nähdään tavallaan pahana asiana ilman variaatioita eikä nähdä sitä, että *huumeita voidaan käyttää myös kohtuullisesti*” (kursiivi M.A.). Huumeiden kohtuukäytön mahdollisuus on malliesimerkki ajatuksesta, jonka kaltaisia suomalaismedia ei Onnelan (esim. 2003: 48) ja Partasen (2002: 18) kritiikin mukaan uskalla esittää lainkaan.

Mielenkiintoinen on myös Helsingin Sanomien uutinen ”Huumeongelmaiset lipsuvat hoitotakuusta” (HS 10.3.2006). Siinä ollaan selvästi huumeongelmaisten puolella ja argumentoidaan, että päihdeongelmia pitäisi hoitaa tehokkaasti, koska se vähentäisi sekä inhimillistä kärsimystä että yhteiskunnan kustannuksia. Erityisesti jutusta pistää silmään se, että siinä todetaan äidin huumeongelman vaurioittavan vauvaa vähemmän kuin alkoholiongelma. Näin myönnetään, etteivät huumeet ole aina ja kaikessa laillista päihdetämme alkoholia vaarallisempia. Jutussa sanotaan myös, että riippuvuutta pystytään nykyään hoitamaan tehokkaasti, minkä voi ajatella horjuttavan käsitystä huumeriippuvuuden vaarallisuudesta.

Samaa aihetta käsittelee samana päivänä myös Aamulehti (”Vieroitusoireista kärsivät vauvat uusi potilasryhmä”, AL 10.3.2006). Juttu on Helsingin Sanomien vastaavaa lyhyempi, mutta siinäkin todetaan raskausajan huumeiden käytön olevan sikiölle vähemmän vaarallista kuin alkoholimin.

Oma lukunsa ovat Aamulehden ulkomaista huumeidenkäyttökulttuuria

esittelevät jutut. Tutkimusajankohtana tällaisia juttuja julkaistiin kolme. Yhdessä kerrotaan Bolivian ulkoministerin ehdottaneen, että maan kouluissa alettaisiin tarjoilla kokanlehtiä osana kouluruokailua ("Kiikari", AL 16.2.2006). Jutussa selostetaan, miten ulkoministeri perusteli kokanlehtien terveellisyyttä ja todetaan, että ne ovat Andien kulttuurissa arvostettua ravintoa. Toisenkin jutuista liittyy Boliviaan. Sen pääuutinen on maan presidentin Evo Moralesin päätös jatkaa kokanviljelijöiden järjestön johdossa presidentinvirastaan huolimatta, mutta jutussa kerrotaan myös, että kokapohjaisia elintarvikkeita on Boliviassa yleisesti saatavilla, ja että EU on rahoittanut projektia, jossa kartoitetaan kokatuotteiden kaupallista käyttöä ("Bolivian uusi presidentti jatkaa kokanviljelijöiden johtajana", AL 16.2.2006). Kolmas juttu kertoo Intiassa vietettävästä holi-juhlasta, jota kuvaillaan Suomen vappua muistuttavaksi, mutta sillä erotuksella, että alkoholin sijasta käytetään kannabistuotteita ("Intian ökyrikkaiden 'vappu' on vapaan sikailun juhla", AL 17.3.2006). Jutussa selostetaan, miten Intian korkeimman oikeuden juristi ja muut korkeasti arvostetut yhteiskunnan jäsenet viettävät railakasta kannabisjuhlaa, joka kuitenkin loppuu kurinalaisesti jo viideltä iltapäivällä, jotta kaikki olisivat taas työkykyisiä seuraavana aamuna.

Näitä kolmea juttua yhdistää se, että niissä kuvataan kulttuuria, jossa jonkin meillä laittoman päihteen käyttö on osa normaalien ihmisten elämää. Bolivia-jutut eivät liity huume keskusteluun suoraan siksi, että niissä puhutaan sellaisesta kokapensaasta lehtien käytöstä, joka eroaa merkittävästi pensaan huumeikäytöstä. Kannabisjuhlan kuvaus sen sijaan on selvästi ristiriidassa sen suomalaisesta valistuksesta tutun ajatuksen kanssa, että kannabiksen kokeilu johtaisi aina riippuvuuteen ja olisi portti muiden huumeiden käyttöön. Kaikkien kolmen jutun voi ajatella demystifioivan huumeita. Toisaalta niiden vaikutusta vähentää kuitenkin se, että niissä kuvataan meille hyvin vieraita kulttuureja ja ajattelutapoja, joiden on helppo ajatella olevan niin erilaisia ja kaukana, ettei niiden maailmasta mikään ole sovellettavissa Suomeen.

Aineistossa on kuitenkin myös joitakin Suomesta kertovia juttuja, joissa tuodaan esiin ajatus, ettei huume kokeilu aina aiheuta riippuvuutta. Helsingin Sanomissa julkaistussa oikeudenkäyntiuutisessa Subutexiin kuolleen ty-

tön ystävän kerrotaan sanoneen oikeudessa, että tyttö oli kokeillut joskus joitakin huumeita, mutta ei käyttänyt niitä ("KKO pohtii tarjoajan vastuuta Subutex-kuolemasta", HS 4.2.2006). Samassa lehdessä olleessa LSD:n keksijästä Albert Hofmannista kertoneessa jutussa puolestaan mainitaan, että Stakesin pääjohtaja Vappu Taipale oli 1960-luvulla lääketiedettä opiskellessaan vapaaehtoisena testaamassa LSD:tä Lapinlahden sairaalassa ("Pitkän iän salaisuus?" HS 15.1.2006).

Samaisen jutun otsikko "Pitkän iän salaisuus?" voidaan tulkita hyvinkin huumemyönteiseksi, sillä juttu käsittelee LSD:tä ja siinä tuodaan esiin myös se, että Hofmann kokeili itse ainetta ainakin kahdesti kehitellessään sitä. Jutussa ei kerrota Hofmannista mitään muuta, mihin otsikon voisi ajatella viittaavan, joten se täytynee tulkita vihjaukseksi, että LSD:n käyttö pidentäisi ikää. Tämä lienee vitsi, ja niin lukijakin sen todennäköisesti tulkitsee, mutta on merkillepantavaa, että Suomen suurimmassa sanomalehdessä voidaan edes vitsillä vihjata huumeiden pidentävän ikää.

Yhdessä Aamulehden jutussa puolestaan tuodaan poliisin suulla esiin ajatus, että kaikki huumeet eivät ole yhtä vaarallisia. Tämä lääketieteellinen tosiseikka halutaan joskus lakaista maton alle valistuksen nimissä (Soikkeli 2002: 17, katso myös Gahlinger 2004: 203–412), joten on mielenkiintoista, että se tuodaan puheena olevassa jutussa avoimesti esiin ja vieläpä poliisin sanomana.

15 Virheelliset jutunkohdat

Aineistoon tutustuessani huomasin, että joissakin jutuissa on virheitä. Virheet eivät tietenkään kuulu hyvään journalismiin, sillä journalistin kuuluu pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen (Journalistin ohjeet 2004). Tämän lisäksi virheet saattavat olla vahingollisia huumeekokeilujen vähentämisen funktion kannalta. Ne voivat horjuttaa huumeasioihin jo jonkin verran perehtyneen nuoren uskoa sanomalehtien huumejuttujen totuudenmukaisuuteen tai siirtyä huumeista valistavien aikuisten puheisiin ja saada heidän valistuksensa kuulostamaan nuoren korvissa epäuskottavalta. Erittelen seuraavaksi aineistossani olevia virheitä.

Kahdessa jutussa käytetään synonyymeina sanoja, joista osa viittaa huumeiden käyttöön ja osa huumeriippuvuuteen. Tällainen sanojen käyttö luo mielikuvaa, jossa kaikki huumeiden käyttäjät ovat riippuvaisia. Mielikuva on virheellinen, sillä joistakin huumeiden käyttäjistä ei koskaan tule riippuvaisia (Gahlinger 2004: 98). Helsingin Sanomien jutussa ”Huumeongelmaiset lipsuvat hoitotakuusta” (HS 10.3.2006) todetaan muun muassa, että ”huumeriippuvuutta voidaan hoitaa tehokkaasti, mutta silti valtaosa huumeidenkäyttäjistä on hoidon ulkopuolella”. Käytöstä ja riippuvuudesta puhutaan muuallakin samassa jutussa kuin samasta asiasta. Aamulehden jutussa ”Vierotusoireista kärsivät vauvat uusi potilasryhmä” (AL 10.3.2006) puhutaan ”huumeita käyttävän äidin lapsesta” ja ”huumeongelmaisen äidin lapsesta” rinnastaen.

Jutut ovat ilmestyneet samana päivänä, ne käsittelevät osittain samaa aihetta ja niissä on yksi sama haastateltava. Tämä tuntuisi viittaavan siihen, että virhe on lähtöisin materiaaleista, joihin jutut perustuvat. Tämä selittäisi sen, ettei samanlaista virhettä ollut kummankaan aineiston muissa jutuissa.

Huumeiden käytön ja huumeriippuvuuden rinnastaminen on hyvä esimerkki virheestä, joka vaikeuttaa journalismin valistusfunktiota. Huumeiden käyttäjiä tuntevien nuorten¹⁰ on helppo huomata tällainen virhe, ja se saattaa vähentää heidän luottamustaan journalismiin tai sellaisiin heitä valistaviin aikuisiin, jotka omaksuvat lehdestä virheellisen käsityksen ja toistavat sen valistuspuheissaan.

Eriyisen huolestuttava virhe on Helsingin Sanomien jutussa ”Noin 40 jäi kiinni huumeista Raumanmeren juhannuksessa” (HS 26.2.2006). Siinä todetaan, että ”[m]uihin huumausainerikoksiin syyllistyi kuusi ihmistä. Yleensä muu huumausainerikos oli huumeen myyntiepäily”. Jutussa puhutaan rikokseen syyllistymisestä ja rikoksesta epäiltynä olemisesta kuin ne olisivat sama asia. Tämä sotii täysin sitä oikeusvaltion perustavanlaatuisia periaatteita vastaan, että ihminen on syytön kunnes toisin todistetaan.¹¹

Epäillyn ja syyllisen käsitteen välisen eron hämärtymiseen uutiskielessä

¹⁰Kuten luvussa 3 todettiin, huomattava osa suomalaisnuorista kuuluu tähän ryhmään, sillä Hakkaraisen ja Metson (2001: 279) mukaan yli puolet 15–24-vuotiaista suomalaisista tuntee ainakin yhden huumeiden käyttäjän.

¹¹Siteerattu lause on virheellinen ja epäselvä myös sikäli, että kirjaimellisesti ymmärrettynä siinä sanotaan, että on rikos epäillä jotakuta huumeiden myymisestä.

on kiinnittänyt huomiota myös Stocchetti (2005), jonka tutkimusaiheena on Yhdysvaltojen terrorismin vastaiseksi sodaksi kutsuman ilmiön uutisointi. Hän on pannut merkille, että uutisissa kerrotaan usein, että joku tapettiin siksi, että häntä epäiltiin terroristiksi. Hänen mielestään tällainen uutisointi vihjaa siihen suuntaan, että pelkkä epäily riittää oikeuttamaan tappamisen.

Selkeä asiavirhe on Aamulehden faktalaatikossa ”Huumetestaus Suomessa”(AL 8.4.2006). Siinä todetaan, että ”yleisin [huumetesteissä] havaittu aine on hasis”. Huumetesteissä ei kuitenkaan voida havaita ”hasista”, sillä hasis on yhden tietynlaisen kannabistuotteen nimitys (katso esimerkiksi Gahlinger 2004: 324). Huumetesteissä nähdään, onko henkilö käyttänyt hiljattain jotakin kannabistuotetta, muttei pystytä erottamaan, minkälaisesta kannabistuotteesta on kyse (kannabiksen huumetestauksesta katso esimerkiksi mt: 333). Virhe tuntuisi osoittavan, ettei toimittaja ole tiennyt, mitä *hasis* tarkoittaa, vaan on luullut sitä synonyymiksi *kannabikselle*. On huolestuttavaa, jos huumeista kirjoittavat tai heidän juttujaan oikolukevat toimittajat eivät tunne huumeisiin liittyvää perussanastoa kunnolla eivätkä edes tiedosta tietämättömyyttään niin, että voisivat ottaa asiasta selvää. Ei ole ihme, jos suomalaisilla on puutteelliset tiedot huumeasioista, jos heille niistä kertovat toimittajatkin tekevät tällaisia virheitä.

Helsingin Sanomien televisiodokumenttiarviossa (”Esso ei ole huoltoasema”, HS 28.1.2006) puolestaan todetaan ekstaasin olevan joidenkin ihmisten mielestä ”vaarallinen huume, jonka käyttö pitäisi kieltää”. Lause kuulostaa siltä, kuin nämä ihmiset luulisivat, ettei ekstaasin käyttö ole kiellettyä. Tämä on outoa, sillä tuntuu epätodennäköiseltä, että ainakaan Suomessa kovin monelle ekstaasin vastustajalle olisi epäselvää, että sen käyttö on laitonta. Tekstissä ei myöskään oteta kantaa luulon totuudenmukaisuuteen, joten lukijalle voi jäädä se käsitys, että ekstaasin käyttö on jutun mukaan laillista.

16 Huumekuolemat

Erittelin luvussa 6.6.2 juttua, jossa puhutaan rohypnolista johtuvista kuolemista ja rohypnolin vaikutuksen alaisena ollessa tapahtuneista kuolemista kuin ne olisivat sama asia. Tämä on virheellistä, sillä kuolema ei mitenkään

välttämättä johdu huumeesta, vaikka huumetta olisikin elimistössä kuolinhetkellä (Hurme ja Kotovirta 2005: 223).

Tällainen virhe tehdään suomalaisessa huumejournalismissa Onnelan (2003: 49) mukaan usein. Hurme ja Kotovirta (mt: 224) selittävät ilmiötä sillä, että saatavilla ei ole tilastoa, josta näkisi yksiselitteisesti, kuinka monta henkilöä Suomessa kuolee vuosittain huumeiden yliannostukseen. Huumekuolemiksi tilastoidaan nimittäin kaikki kuolemantapaukset, joiden yhteydessä ruumiinavauksessa löydetään jäämiä huumeaineista, eikä kuolinsyytä eritellä sen tarkemmin. Huumekuolematilastoihin lasketaan mukaan jopa ne vainajat, joiden virtsasta löytyy kannabista mutta verestä ei, vaikka tällainen laboratoriotulos osoittaa, että henkilö ei ole ollut kannabiksen vaikutuksen alaisena kuollessaan, vaan on käyttänyt sitä aikaisemmin. (Mt: 223.)

Huumekuolema-käsite on erityisen ongelmallinen silloin, kun kyse on onnettomuudesta, itsemurhasta tai henkirikoksesta. Näissä tapauksissa huumeella on saattanut olla vaikutusta tapahtumien kulkuun, mutta yhtä hyvin kyse voi olla esimerkiksi tapaturmasta, joka olisi sattunut selvänäkin (mt, ms). Lisäksi on mahdollista, että onnettomuuden tai henkirikoksen uhri on selvin päin, jolloin hänen kuolemaansa ei tilastoida huumekuolemaksi, vaikka hänen kuolemansa aiheuttanut henkilö olisi ollut huumeiden vaikutuksen alaisena ja huumeiden käyttö olisi vaikuttanut ratkaisevasti tapahtumien kulkuun.

Seuraavaksi selvitän, millä tavoin puolivuotisaineistoni jutut kirjoittaneet toimittajat selviytyvät tämän hankalan aiheen käsittelemisen haasteesta. Huumekuolemiin viitataan aineistossa kuitenkin sen verran harvoin, ettei aihetta ole mielekästä lähestyä määrällisen analyysin avulla. Niinpä teen diskurssianalyttisen lähiluvun kaikista niistä uutisista, joissa aihetta käsitellään, ja katson, millä tavoin asiasta puhutaan.

Huumekuolemista puhutaan yhteensä vain kuudessa aineiston jutussa, ja niistäkin kolme liittyy yhteen ja samaan murhaoikeudenkäyntiin¹². Jutuita viisi on Helsingin Sanomista. Aamulehdestä on vain yksi murhaoikeuden-

¹²Samasta murhaepäilystä ja -oikeudenkäynnistä julkaistiin tarkastelujaksolla useita muitakin juttuja, mutta ne rajautuivat ulos aineistosta, sillä niissä ei mainittu yhtäkään hakusanoistani.

käyntijuttu.

Tyypillistä *huumekuolema*-käsitteen ongelmallista käyttöä on Helsingin Sanomien jutussa ”Kokaiini rantautui Suomeen” (HS 15.2.2006). Siinä todetaan, että ”Suomessa kuolee huumeisiin 150–170 ihmistä vuodessa”, eikä kerrota lainkaan, mistä lähteestä tieto on saatu. Koska Suomessa ei tilastoida huumeiden käytöstä aiheutuneita kuolemia vaan vain ruumiinavauksissa tehdyt huumelöydökset (Hurme ja Kotovirta 2005: 224), luku viittaa todennäköisesti niihin, missä tapauksessa lause antaa väärän kuvan tilanteesta.

Samassa jutussa todetaan lähdeettä mainitsematta myös, että ”[k]un Subutexin käyttö on yleistynyt, on alkanut tulla myös kuolemantapauksia, joissa sillä on osansa”. Lause ei ole yksiselitteinen: mitä tarkoittaa, että Subutexillä ”on osansa” kuolemantapauksessa? Jos kirjoittajalla on tiedossa, että Subutex on aiheuttanut kuolemantapauksia Suomessa, se olisi aiheellista sanoa selvästi. Jos taas asiasta ei ole huumelöydöstilastoja parempaa tietoa, se pitäisi tuoda esiin.

Jutussa sanotaan myös, että Subutex ”voi aiheuttaa syvän tajuttomuustilan, jos sitä käytetään viinan ja lääkkeiden kanssa” ja että ”Subutex on johtanut myös halvaantumisiin”. Jutussa myös puheena olevasta gammasta puolestaan todetaan, että myös siihen ”liittyy kuolemanvaara sekakäytössä”. Nämä lienevät lääketieteellisiä tosiseikkoja, mutta niistäkin olisi mielestäni pitänyt mainita lähde.

Muut huumekuolema-aihetta käsittelevät jutut liittyvät kaikki oikeudenkäynteihin. Kahdessa Helsingin Sanomien jutussa käsitellään tapausta, jossa Subutexia huumeena säännöllisesti käyttänyt mies oli tarjonnut ainetta humalaiselle nuorelle naiselle, joka oli kuollut alkoholin ja Subutexin yhteisvaikutukseen. Ensimmäisessä jutussa (KKO pohtii tarjoajan vastuuta Subutexkuolemasta, HS 4.2.2006) sanotaan, että ”Nykyisin Subutex on osasyynä useisiin huumekuolemiin vuosittain, mutta Suomessa vain yhdessä tapauksessa Subutex on yksinään aiheuttanut kuoleman”. Siinä kerrotaan myös, että ”tyypillisen huumekuoleman” osatekijöitä ovat kova humala, bentsodiatsepiinit, Subutex ja nukkumaanmeno. ”Kuolema tulee, kun keskushermosto menee uneen ja yhteisvaikutus pysäyttää hengityksen”, jutussa selitetään ja kerrotaan, että joskus nukahtamisen estäminen voi estää kuoleman.

Huumekuolemaa käsittelevien kohtien lähteenä on todistajana kuultu professori. Jutussa ei kerrota, minkä alan professorista on kyse, mutta Google-haku paljastaa hänen olevan oikeuskemian professori Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitokselta. Lähde on siis valittu hyvin: hänen voidaan täydellä syyllä olettaa tietävän, mistä puhuu. Aihetta on myös käsitelty jutussa asiallisesti, ja siitä annetaan sellaista totuudenmukaista tietoa, jonka voi ehkä jopa toivoa auttavan huumeiden käytöstä kiinnostuneita lukijoita välttämään yhtä kohtalokasta virhettä. Kaiken kaikkiaan aiheen käsittely tässä jutussa ansaitsee kiitosta. Professorin tarkemman tittelin lisääminen olisi kuitenkin tehnyt jutusta vielä paremman, koska lukijan olisi sen ansiosta ollut helpompi arvioida lähteen luotettavuutta.

Myös toisessa samaa aihetta käsittelevässä, saman toimittajan kirjoittamassa jutussa (KKO: Tarjoaja ei vastaa Subutex-kuolemasta, HS 1.4.2006) aihetta käsitellään asiallisesti vaikkakin lyhyesti. Siinä todetaan vain, että ”[k]uoleman aiheutti alkoholin, buprenorfiinin ja nukahtamisen yhteisvaikutus ja hengityksen lamaantuminen”.

Muissa oikeudenkäyntijutuissa puhutaan kuolemista, jotka aiheutti alkoholin ja Abalgin- tai Dolcontin-kipulääkkeiden yhteisvaikutus. Huumekuolemiksi tapaukset voi laskea sikäli, että syytetty puolustautui sanomalla, että hän ja kuolleet olivat käyttäneet lääkkeitä yhdessä päihtymistarkoituksessa kukin omasta tahdostaan.

Jutuista vanhin on Aamulehden juttu ”Samaa miestä epäillään kolmen homomiehen myrkyttämisestä” (AL 25.3.2006). Siinä kuolleiden todetaan kuolleen lääkkeiden yliannostukseen. Helsingin Sanomien molemmissa jutuissa (”Lääkekuolemista syytetty kiisti oikeudessa syyllistyneensä rikoksiin” (HS 24.5.2006) ja ”Kolme lääkekuolemaa ja sama ilmoittaja” (HS 24.5.2006)) puolestaan tuodaan selvästi esiin, että Abalgin ja Dolcontin ovat hengenvaarallisia alkoholin kanssa nautittuna, ja että alkoholilla oli osuutta kuolemantapauksiin. Helsingin Sanomien käsittelytapaa voi pitää asiallisempana sikäli, että siinä annetaan kuolinsyystä tarkempi kuva. Aamulehden erilaisen lähestymistavan syy saattaa kuitenkin olla yksinkertaisesti se, että jutun kirjoittamisajankohtana ei vielä ollut tiedossa, että alkoholilla oli osuutta kuolemiin.

Kaiken kaikkiaan huumekuolemista puhutaan oikeudenkäyntijutuissa var-

sin asiallisesti ja oikein. Huumeiden vaarallisuutta yleisellä tasolla käsitelty juttu puolestaan sisältää juuri sellaisia virheitä ja epätarkkuuksia, joista Onnela (2003: 49) sekä Hurme ja Kotovirta (2005: 223) puhuvat. Tämä on sikäli loogista, että oikeudenkäyntijutuissa puhutaan yksittäisistä kuolemantapauksista, joista tiedetään kuolinsyytutkimuksen ansiosta varsin paljon. Näin ollen oikeudenkäyntijutut eivät ole riippuvaisia tilastoista, joista ongelmat yleensä johtuvat. Yleistämään pyrkivässä tilannekatsausjutussa sen sijaan olisi tarvittu juuri niitä tilastoja, joita ei ole saatavilla.

17 Johtopäätökset

17.1 Empiirisen tutkimuksen keskeiset tulokset

Kontrollinäkökulma painottuu Helsingin Sanomien ja Aamulehden vuoden 2006 alkupuoliskon huumeutisoinnissa vahvasti. Rikokset ja oikeudenkäynnit ovat selvästi yleisin uutisaihe, ja poliisi on yleisin lähde.

Huumeiden käyttäjien hoito ja haittoja vähentävät toimet ovat varsin harvinainen uutisaihe, samoin kuin lasten ja nuorten suojeleminen huumeilta tai päihdeongelmallisilta aikuisilta. Terveystieteiden, raittiustyön tai sosiaalitoimen edustajat eivät myöskään pääse kovin usein ääneen huumeutisissa.

Vielä vähemmän huumeutisissa kerrotaan huumeiden käyttäjien tai entisten käyttäjien elämästä. He ovat hyvin harvoin lähteinä muussa kuin oikeudenkäynnissä puhuvan rikollisen roolissa.

Erityisen harvinainen uutisaihe on tiede ja tutkimus. Lisäksi tutkijat ovat aineiston jutuissa harvinaisia lähteitä, vaikka heitä olisi hyvin voitu haastella monissa sellaisissakin uutisissa, jotka kertovat muista aiheista kuin tieteestä ja tutkimuksesta. Tieteen näkökulma jää näin ollen kaiken kaikkiaan hyvin vähälle huomiolle.

Juttujen jakaantuminen lehtien eri osastoihin paljastaa, että huumeutisissa keskitytään Suomessa tapahtuviin asioihin, ja että asioita tarkastellaan paljon enemmän valtakunnallisella kuin paikallisella tasolla.

Suomen huume politiikasta puhutaan olemattoman vähän, vaikka poliitikot ovat kohtalaisen yleisiä lähteitä. Huolimatta siitä, että uutisoinnin pää-

painopiste on Suomessa, suuri osa aineiston jutuissa puhuvista poliitikoista on ulkomaalaisia, jotka kertovat oman maansa huumetilanteesta.

Utisten sanavalinnat ovat vuoden 2006 alkupuoliskon aineistossani suurimmaksi osaksi neutraaleja ja asiallisia. Diskurssianalyttisesti erittelemisäni kolmessa vuoden 2003 rikosuutisessa joistakin huumausaineista puhutaan muun muassa *raiskaushuumeena* tai *tappajahuumeena*, mutta vuoden 2006 aineistossa vastaavanlaisia ilmauksia ei ole. Vuoden 2006 aineistossa ei myöskään juurikaan oteta johtolauseiden verbeillä kantaa lähteiden uskottavuuteen.

Päihteiden käyttöä kategorisoidaan yleisimmin joko puhumalla *huumeiden käytöstä* tai *käyttäjistä* tai käyttämällä jotakin tarkemmin asiaa määrittelevää ilmausta, kuten esimerkiksi *suonensisäisten huumeiden käyttö*. Kolmasosa *huumeiden käyttö* -ilmauksista on sellaisessa asiayhteydessä, että niiden sijaan olisi mielestäni pitänyt käyttää tarkempaa ilmausta, jotta asiasta olisi syntynyt oikea kuva.

Alkoholin ja huumeiden niputtaminen yhteen puhumalla *päihteistä* on selvästi harvinaisempaa kuin eron tekeminen laillisten ja laittomien päihteiden välille. Samoin päihteiden käytön kutsuminen *ongelmaksi* on selvästi harvinaisempaa kuin yleisluontoisempi *käytöstä* puhuminen.

Uutisissa on jonkin verran kohtia, jotka saattavat synnyttää ja ylläpitää narkofobiaa, mutta toisaalta myös jonkin verran kohtia, joiden voi ajatella lievittävän huumepelkoa. Uutisissa on myös joitakin virheitä. *Hasis*-sanaa on esimerkiksi käytetty *kannabiksen* synonyyminä ja huumerikoksesta epäiltyinä oleminen sekoitettu huumerikokseen syylistymiseen.

Huumekuolemista puhutaan harvoin. Aineiston ainoassa aihetta yleisellä tasolla käsittelevässä jutussa on kuitenkin juuri sellaisia virheitä, joista suomalaislehtien huumekuolemaraportointia on syytetty (muun muassa Hurme ja Kotovirta 2005): siinä esimerkiksi puhutaan huumeiden aiheuttamista kuolemista ja ruumiinavauksessa tehdyistä huumausainelöydöksistä kuin ne olisivat sama asia.

Lehtien välillä näyttäisi olevan joitakin eroja. Ulkomaisista huumeasioista ja erityisesti huumekaupan globaaleista kuvioista kirjoitetaan Aamulehdessä selvästi useammin kuin Helsingin Sanomissa. Aamulehden aineistossa on

myös yksi taloussivuilla julkaistu huumeaiheinen juttupaketti, mutta Helsingin Sanomien aineistossa ei ole lainkaan taloussosastossa julkaistuja huumejuttuja. Aamulehden taloussivujen juttupaketti käsittelee huumetestejä, jotka ovat lehdessä muutenkin varsin yleinen aihe, kun taas Helsingin Sanomissa niitä ei käsitellä juurikaan.

Helsingin Sanomissa puolestaan kotimaanosastossa julkaistujen uutisten osuus kaikista huumejutuista on vielä suurempi kuin Aamulehdessä. Riköskulma painottuu molemmissa lehdissä selvästi, mutta Helsingin Sanomissa vielä Aamulehteä vahvemmin.

Lähteiden käytössä lehden eroavat toisistaan siten, että tutkijat ja huumerikolliset pääsevät Helsingin Sanomissa ääneen Aamulehteä enemmän. Aamulehdessä ei käytetä päälähteinä lainkaan huumerikollisia (huumeiden käyttäjiä lukuunottamatta), vaikka rikokset ovat lehdessä yleinen huumejuttujen aihe. Lähteiden käyttö on kuitenkin Aamulehdessä sikäli monipuolisempaa kuin Helsingin Sanomissa, että muut lähteet -ryhmässä on merkittävästi enemmän lähteitä.

17.2 Onko aineistoni journalismi hyvää huumejournalismia?

Luvun 3 lopussa tulin siihen tulokseen, että hyvä huumejournalismi on monipuolista, moniäänistä ja totuudenmukaista. Määritelmäni sopii hyvin yhteen yleisten länsimaisten hyvän journalismin määritelmien kanssa. Tutkimustiedon ja ehkäisevän päihdetyön ammattilaisten ajatusten perusteella uskon, että medialla on myös parhaat mahdollisuudet ehkäistä huumeiden kokeilua ja käyttöä, jos niiden tapa raportoida huumeasioista täyttää määrittelemäni kriteerit. Lisäksi ajattelen, että monipuolinen, moniääninen ja totuudenmukainen uutisointi voi auttaa vähentämään narkofobiaa, jota pidän yhteiskunnan kannalta enemmän haitallisena kuin hyödyllisenä ilmiönä.

Tarkastelen seuraavaksi tutkimustuloksiani ensin monipuolisuuden ja moniäänisyyden vaatimuksen kannalta ja sen jälkeen totuudenmukaisuuden vaatimuksen kannalta. Monipuolisuutta ja moniäänisyyttä on mielestäni mielekästä tarkastella kokonaisuutena, sillä ne täydentävät toisiaan.

17.2.1 Suomalaislehtien huumeutisten monipuolisuus ja moniäänisyys

Helsingin Sanomien ja Aamulehden vuoden 2006 alkupuoliskon huumejournalismi ei täytä kovin hyvin monipuolisuuden tai moniäänisyyden vaatimuksia. Rikokset painottuvat niin paljon ja poliisin ja muiden kontrolliviranomaisten näkökulma pääsee esiin niin usein, että lopputulos on varsin yksipuolinen ja yksiääninen.

Huumeiden käyttäjien ja entisten käyttäjien näkökulmaa olisi mielestäni tärkeää tuoda huumeutisissa esiin selvästi nykyistä enemmän. Heiltä ei välttämättä ole helppo saada haastatteluja, mutta heillä voisi olla paljon kuulemisen arvoista sanottavaa. He voisivat omien kokemustensa perusteella kertoa uskottavasti sellaisista huumeiden käytön synkistä puolista, joista huumemyönteiset internetsivut vaikenivat, ja antaa sitä kautta huumeista kiinnostuneille nuorille tärkeää tietoa. Heillä saattaisi myös olla huumehoitojärjestelmän epäkohdista tärkeitä huomioita, jotka auttaisivat kehittämään järjestelmää.

Uskon myös, että huumeiden käyttäjistä ja entisistä käyttäjistä kertovat jutut lievittäisivät narkofobiaa. Rikosjuttujen vastapainoksi olisi mielestäni tärkeää kertoa huumeiden käyttäjistä myös heidän ihmisyyttään korostaen ja muistuttaa lukijaa välillä hänen ja huumeiden käyttäjän välillä olevista yhtäläisyyksistä eikä aina vain eroista. Tämä voisi muuttaa huumeiden käyttäjiä työkseen hoitavien suomalaisten asenteita niin, että heillä olisi nykyistä enemmän motivaatiota ja rohkeutta yrittää auttaa huumeiden käyttäjiä. Tällöin nykyistä useampi huumeongelmista kärsivistä saataisiin varmaankin ohjattua hoitoon mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mikä vähentäisi sekä yhteiskunnan kustannuksia että inhimillistä kärsimystä. (Katso Kuussaari 2006: 224–225.)

Lisäksi toimittajien olisi mielestäni hyvä käyttää nykyistä enemmän hyväksi tutkijoiden asiantuntemusta. Kun valtaosa suomalaisista ei tunne yhtäkään huumeiden käyttäjää eikä ole koskaan ollut siinä tilanteessa, että heille olisi tarjottu jotakin huumetta (Partanen ja Metso 1999: 147), on hyvin luultavaa, että huumeet ovat vieras asia myös monelle toimittajalle. Näin ollen

heidän on luultavasti vaikeaa ideoida huumeaiheisia juttuja tai keksiä tuoreita näkökulmia huumeista kirjoittamiseen. Asiaan perehtyneillä tutkijoilla sen sijaan olisi varmaankin mielessä monia sellaisia jutunaiheita ja lähestymistapoja, joihin tarttumalla uutisoinnista saataisiin monipuolisempaa. Huumetutkijoilta voisi myös kysyä kommentteja hyvin monenlaisiin huumeista kertoviin juttuihin aina rikosuutisista alkaen. Lisäksi tutkijoilta voisi pyytää apua virheiden välttämiseksi silloin, kun toimittaja joutuu kirjoittamaan itselleen hyvin vieraasta asiasta.

Huumeuutisoinnista saataisiin monipuolisempaa myös siten, että kerrottaisiin nykyistä enemmän huumekaupan globaaleista kuvioista. (Samana on todennut vuonna 2001 kerätyn aineiston pohjalta Piispa 2001: 469–470). Tämä asettaisi Suomen huumeilanteen laajempaan kontekstiin ja kiinnittäisi huomion siihen, mistä ja miten maassamme myytävät huumeet ovat tänne tulleet. Tämä saattaisi vaikuttaa ainakin joidenkin nuorten haluun käyttää huumeita; esimerkiksi Youth Against Drugs -kansalaisjärjestössä uskotaan, että nuorten huumekeiluja ja huumeiden käyttöä voidaan vähentää puhumalla heille huumeiden tuotannon aiheuttamista ympäristötuhoista ja huumekauppaan liittyvästä inhimillisestä kärsimyksestä (Majava 2004: 509, 511). On tosin muistettava, etteivät kaikki suomalaisnuoret ole kiinnostuneita luonnonsuojelusta tai kehitysmaissa elävien ihmisten oloista. Asiaa tutkimatta on mahdotonta tietää, kuinka monia huumeista kiinnostuneita nuoria tällaiset näkökulmat puhuttelevat

17.2.2 Suomalaislehtien huumeuutisten totuudenmukaisuus

Journalismin totuudenmukaisuuden vaatimus voidaan ymmärtää monella tavalla. Sen yksi tulkinta on, että riittää, että jutussa esitetyt tiedot pitävät paikkansa. (Kovach ja Rosenstiel 2001: 37.) Monesti ajatellaan kuitenkin sen merkitsevän myös, että asiasta kerrotaan kaikki olennainen niin, ettei siitä synny harhaanjohtavaa kuvaa (esimerkiksi mt: 43, Vuortama 1984: 46).

Pelkän sanomalehtiaineiston perusteella ei voi päätellä kovin paljon siitä, ovatko lehdistä kerrotut tiedot oikeita. Jos aineistossa on useita lehtiä jotka kertovat samoista uutisaiheista, tutkija saattaa löytää aineistostaan virheitä

eri lehdissä kerrottuja tietoja vertailemalla. Tietoja ei kuitenkaan voi päätellä oikeiksi sen perusteella, että ne toistuvat samanlaisina kaikissa aineiston lehdissä, sillä joskus virheellinenkin tieto saattaa levitä moniin lehtiin. Tutkija saattaa huomata aineistossaan virheitä myös siksi, että hänellä on asiasta muutakin tietoa kuin se, mitä aineistosta saa. Monet uutisissa kerrotut asiat ovat kuitenkin sellaisia, ettei niiden totuudenmukaisuutta pysty arvioimaan oman yleissivistyksen tai asiantuntemuksenkaan perusteella.

Löysin tutkimuksessani aineistostani vain muutamia virheitä. En voi tietää, kuinka monta virhettä jäi minulta huomaamatta. Yleisellä tasolla tiedän kuitenkin, että sekä Helsingin Sanomissa että Aamulehdessä yritetään pitää tarkasti huolta siitä, ettei juttuihin pääsisi virheitä. Lehtijuttujen totuudenmukaisuutta parantaa lisäksi se, että Journalistin ohjeissa (2004) kehoitetaan toimittajia antamaan haastateltavan tarkastaa lausumansa ennen jutun julkaisua, jos tämä sitä pyytää. Kokemukseni mukaan monet haastateltavat pyytävät haastatteluunsa perustuvat jutunkohdat nähtäväkseen, ja suomalaiset toimittajat antavat ne yleensä aina pyydettäessä.

Vaikka en löytänyt aineistosta monta virhettä, osa huomaamistani oli mielestäni huolestuttavia. Asiaa vähänkään tuntevan silmään helposti pistävät asiavirheet (kuten kannabiksen ja hasiksen sekoittaminen toisiinsa) vievät huumejournalismita uskottavuutta. On tietenkin ilahduttavaa, että tällaisia virheitä tehtiin puolen vuoden aikana vain muutamia, mutta muutamallakin saattaa olla vaikutusta. Erityisesti minua jäi kuitenkin vaivaamaan se, että *rikoksesta epäiltynä olemista* ja *rikokseen syyllistymistä* käytettiin yhdessä uutisessa toistensa synonyymeinä. *Epäilty* ja *syyllisen* käsitteiden välisen rajan ei mielestäni saa antaa hämärtyä yhtään, koska niiden erottaminen toisistaan kuuluu oikeusjärjestelmämme peruslähtökohtiin.

Aineiston ainoassa huumekuolemia yleisellä tasolla käsittelevässä jutussa olevissa virheissä ja epätarkkuuksissa merkille pantavaa on se, että lukija ei voi mitenkään huomata niitä, jos hän ei satu tietämään jotain huumekuolemien tilastoimisesta. Jos samat virheet toistuvat eri lehdissä, kuten Hurmeen ja Kotovirran (2005: 223) mainitsema virheellinen uutinen nuorten huumekuolemien lisääntymisestä, on todennäköistä, että hyvin monille suomalaisille jää väärä käsitys huumekuolemista. Tämä väärä käsitys saattaa olla funk-

tionaalinen: kun huumeiden aiheuttamien kuolemantapausten määrä ilmoitetaan todellista suuremmaksi, luvut saattavat säikäyttää useampia nuoria päättämään, etteivät he halua kokeilla huumeita. Virheellisillä tiedoilla pelottelemisessa on kuitenkin aina riskinsä, sillä totuus saattaa paljastua, ja kuten Salasuon (2000 ja 2006) tutkimuksessa selvisi, tämä voi saada nuoren menettämään uskonsa kaikkeen aikuisilta kuulemaansa huumevalistukseen.

Jos totuudenmukaisuuden vaatimus ymmärretään laajasti niin, että asioista pitää pyrkiä antamaan mahdollisimman oikea kuva, se velvoittaa toimittajia tarkkailemaan, miten tarkasti tai yleistäen he puhuvat huumeista. Jos puhe on jostakin tietystä tai tietynlaisesta huumeaineesta, mutta toimittaja viittaa siihen yleistäen *huumeena*, tekstistä voi helposti syntyä virheellisiä käsityksiä, vaikka siinä ei olisikaan suoranaisia virheitä. Sama vaara vaanii silloin, kun kokeilijat, riippuvaiset ja kaikki siltä väliltä yhdistetään saman käsitteen alle *käyttäjiksi*. Mielestäni huumeista puhuttaessa olisi syytä käyttää mahdollisimman tarkkoja ilmauksia ja tuoda selvästi esiin, etteivät kaikki huumeet ole samanlaisia eivätkä kaikki niiden käyttäjät ole samanlaisessa tilanteessa. Uskon, että tämä lievittäisi narkofobiaa ja auttaisi aikuisia puhumaan huumeista uskottavasti nuorten kanssa.

Lähteet

Julkaistut lähteet

- Alkula Tapani, Seppo Pöntinen ja Pekka Ylöstalo 1994: *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. Helsinki: WSOY.
- Berelson, Bernard 1971 [1952]: *Content Analysis in Communication Research*. Vuonna 1971 julkaistu näköispainos vuoden 1952 teoksesta. New York: Hafner Publishing Company.
- Burr, Vivien 2004: *Social Constructionism*. Lontoo: Taylor & Francis.
- Christie, Nils ja Kettil Bruun 1986: *Hyvä vihollinen. Huumausainepoliittikka Pohjolassa*. Helsinki: Vihreä sivistysliitto
- Fairclough, Norman 1997: *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Gahlinger, Paul 2004: *Illegal Drugs. A Complete Guide to Their History, Chemistry, Use and Abuse*. New York: Plume.
- Giddens, Anthony 2001: *Sociology*. 4. uudistettu painos. Cambridge: Polity Press.
- Hakkarainen, Pekka 2004: Huumehaittojen vähentämistoimilla kansalaisten tuki. *Tiimi* 2/2004. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Hakkarainen, Pekka 1992: *Suomalainen huumeekysymys. Huumausaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen*. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.
- Hakkarainen, Pekka, Lena Hübner, Lau Larsen ja Einar Ødegård 1996: Drug use and public attitudes in the Nordic countries. Teoksessa Pekka Hakkarainen, Lau Larsen ja Christoffer Tigerstedt (toim.): *Discussing Drugs and Control Policy. Comparative Studies on Four Nordic Countries*. NAD Publications 31. Helsinki: Nordic Council for Alcohol and Drug Research.
- Hakkarainen, Pekka ja Leena Metso 2001: Onko huumeiden käytön yleistyminen taittumassa? Vuoden 2000 huumeekyselyn tulokset. *Yhteiskuntapolitiikka* 3/2001. Helsinki: Stakes.
- Heinonen, Ari 1994: *Vahtikoiran omatunto. Journalismin itsesääntely ja toimittajat*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A: 84. Tampere: Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos.
- Helsingin Sanomat* 2003: Huumeiden viihdekäytöstä puhuminen on kevytmielistä. Pääkirjoitus 11.5.2003.

- Hurme, Toivo ja Elina Kotovirta 2005: Huumekuolemien raportoinnin ongelmallisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 2/2005. Helsinki: Stakes.
- Jokinen, Arja ja Kirsi Juhila 1999: Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Kainulainen, Heini 2002: Pitääkö huumeiden käyttäjää rangaista? Teoksessa Olavi Kaukonen ja Pekka Hakkarainen (toim.): *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus kirja / Yliopistokustannus University Press Finland.
- Kaukonen, Olavi ja Pekka Hakkarainen 2002: *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus kirja / Yliopistokustannus University Press Finland.
- Kaukonen, Olavi ja Matti Halmeaho 1998: Yhteisellä asialla? Lehtien huumausainekirjoittelu syksyllä 1996. Teoksessa Jaana Jaatinen, Olavi Kaukonen, Leena Warsell, Matti Halmeaho ja Raija Ahtola (toim.): *Huumeet ja koulu yhteisö. Konstruktivistinen tapaustutkimus*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia 91. Helsinki: Stakes.
- Keskusrikospoliisin vuosikertomus* 2002: Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Kielitoimiston sanakirja* 2006: Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Kovach, Bill ja Tom Rosenstiel 2001: *The Elements of Journalism. What Newspeople Should Know and the Public Should Expect*. New York: Crown Publishers.
- Kunelius, Risto 2000: *Hyvä journalismi? Keskusteluja kiinnostuneiden ja kokeneiden kansalaisten kanssa*. Suomen journalistiliiton mediakriittinen julkaisusarja 5. Helsinki: Suomen journalistiliitto.
- Kunelius, Risto 1997: *Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän tutkimukseen*. Helsinki: WSOY.
- Kuussaari, Kristiina 2006: *Näkemyksen kirjo, sirpaloitunut tieto. Terveystieteidenhuollon, sosiaalitoimen ja nuorisotoimen työntekijöiden käsityksiä huumeiden käyttäjien hoitopalvelujärjestelmästä*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia 155. Helsinki: Stakes.
- Köykkä, Lea, Marianne Saanila, Marianne Saari, Kirsti Tirkkonen ja Kari Viljanen 2005: *Gummeruksen suomi–ruotsi–suomi-sanakirja*. Jyväskylä: Gummerus.

- Lampén, Lea 1998 [1973]: *Ruotsi-suomi-suursanakirja*. Porvoo: WSOY.
- Majava, Aino 2005: Tutkimus selvitti internetin huume kuvioita. *Tiimi* 6/2005. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Majava, Aino 2004: Uhkakuvien kautta yhteiseen hyvään? Huumeongelman rakentuminen ja vastuun lankeaminen huumeiden vastaisten kansalaisjärjestöjen valistusteksteissä. *Yhteiskuntapolitiikka* 5/2004. Helsinki: Stakes.
- Merikoski, Jorma, Timo Sankilampi ja Heikki Oinas-Kukkonen 1996: *Matematiikan taito 9. Tilastotiede ja todennäköisyyslaskenta*. Helsinki: WSOY
- Merton, Robert 1968: *Social Theory and Social Structure*. 1968 enlarged edition. New York: The Free Press, A Division of Mackmillan Publishing.
- Neuendorf, Kimberly 2002: *The Content Analysis Guidebook*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Nuorten huumeiden käytön ehkäisyoimikunnan mietintö* 2000. Komiteamietintö 2000: 3. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Onnela, Tapio 2003: Suuri sitruunakammo – kaupunkitarinoita huumeuutisissa. *Tiedotustutkimus 2 (Journalismikritiikin vuosikirja)*. Tampere: Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikkö.
- Onnela, Tapio 2001: Pelon politiikasta haittojen vähentämiseen. Teoksessa Tapio Onnela (toim.): *Pyhä huumesota. Huume politiikan pelkoja ja utopioita*. Helsinki: Vihreä sivistysliitto.
- Partanen, Juha 2002: Huumeet maailmalla ja Suomessa. Teoksessa Olavi Kaukonen ja Pekka Hakkarainen (toim.): *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus kirja / Yliopistokustannus University Press Finland.
- Partanen, Juha ja Leena Metso 1999: Suomen toinen huumeaalto. *Yhteiskuntapolitiikka* 2/1999, s. 143–149. Helsinki: Stakes.
- Pietikäinen, Sari 2000: *Discourses of Differentiation. Ethnic Representations in Newspaper Texts*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pietilä, Veikko 1997: *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä*. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Veikko 1973: *Sisällön erittely*. Helsinki: Gaudeamus.
- Piispa, Matti 2002a: Jätetäänkö nettikeskustelut huumeista liberaaleille? *Tiimi* 2/2002. Helsinki: A-klinikkasäätiö.

- Piispa, Matti 2002b: Nettikeskustelut huumeista liberaalien leirinä. *Tiimi* 6/2002. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Piispa, Matti 2001: Sanomalehtien tarjoamat huumeviestit. *Yhteiskuntapolitiikka* 5/2001. Helsinki: Stakes.
- Piispa, Matti 1999: *Alkoholi, huumeet ja media. Viisi tapaustutkimusta päihdevalistuksen mahdollisuuksista*. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja 9/99. Helsinki: Terveyden edistämisen keskus.
- Raittila, Pentti 2004: *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Raittila, Pentti 2002: Etniset aiheet, vähemmistöt ja niiden suhteet suomalaisessa journalismissa vuonna 2000. Teoksessa Pentti Raittila (toim.): *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Helsinki: Suomen journalistiliitto.
- Raittila, Pentti, Karina Horsti ja Sari Pietikäinen 2002: Onko journalismilla varaa parantaa? Teoksessa Pentti Raittila (toim.): *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Helsinki: Suomen journalistiliitto.
- Raivio, Kari 1987: On helppoa tehdä mekanistista huumevalistusta. *Alkoholipolitiikka* 2/1987, s. 78–81. Helsinki: Alko.
- Rantanen, Teemu 1997: Lehtien huume kirjoittelu – mihin on unohtunut sosiaalinen ja psykologinen näkökulma? *Alkoholipolitiikka* 3/1997. Helsinki: Alko.
- Riffe, Daniel, Stephen Lacy ja Frederick Figo 1998: *Analyzing Media Messages. Using Quantitative Content Analysis in Research*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Ryan, Teya 1991: Network Earth: Advocacy, Journalism and the Environment. Teoksessa Craig LaMay ja Everette Dennis (toim.): *Media and the Environment*. Washington D.C.: Island Press.
- Salasuo, Mikko ja Kati Rantala 2002: Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana. Teoksessa Olavi Kaukonen ja Pekka Hakkarainen (toim.): *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus kirja / Yliopistokustannus University Press Finland.
- Salasuo, Mikko 2000: Miksi nuoret eivät usko valistukseen? *Tiimi* 5/2000. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Saukkonen, Auli 2003: Huume keskustelun sietämätön vaikeus. *Tiimi* 3–4/2003. Helsinki: A-klinikkasäätiö.

- Seessalo, Tytti 2001: ”Ei ainut huumeemyönteinen virkamies Stakesissa?” Huumeet ja media – sensaatioita vai paneutumista? *Promo* 5/2001. Helsinki: Terveyden edistämisen keskus.
- Skretting, Astrid, Pekka Hakkarainen, Lau Larsen ja Börje Olsson 1996: Reporting on drugs in Nordic newspapers. Teoksessa Pekka Hakkarainen, Lau Larsen ja Christoffer Tigerstedt (toim.): *Discussing Drugs and Control Policy. Comparative Studies on Four Nordic Countries*. NAD Publications 31. Helsinki: Nordic Council for Alcohol and Drug Research.
- Soikkeli, Markku 2002a: *Miten puhua huumeista*. Helsinki: Stakes.
- Soikkeli, Markku 2002b: Kuulostaa vakuuttavalta vai olla vakuuttava – kas siinäpä pulma päihdevalistajalle. *Tiimi* 3–4/2002. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Suhonen, Pertti 1994: *Mediat, me ja ympäristö*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Suhonen, Pertti 1983: Kvalitatiivisen tutkimuksen asema sosiaalitieteissä. Teoksessa Pertti Suhonen (toim.): *Pehmeät menetelmät sosiaalitutkimuksessa. Käytännön kokemuksia ja keskustelua*. Tampere: Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos.
- Suomen kielen perussanakirja* 1990–1994. Helsinki: Edita.
- Tammi, Tuukka 2002: Onko Suomen huume politiikka muuttunut? Teoksessa Olavi Kaukonen ja Pekka Hakkarainen (toim.): *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus kirja / Yliopistokustannus University Press Finland.
- Tiimi* 2006: Huumeongelman Käypä hoito -suositus. *Tiimi* 2/2006. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi 2002: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Turner, Jonathan ja Alexandra Maryanski 1979: *Functionalism*. Menlo Park: Benjamin/Cummings Publishing Company.
- Törrönen, Jukka 2002: Lehdistön huume poliittinen asemoituminen vuosina 1993–2000. *Yhteiskuntapolitiikka* 6/2002. Helsinki: Stakes.
- Vuortama, Timo 1984: *Hyvä lehtimestapa*. Karkkila: Kustannus-Mäkelä.
- Wright, Charles [1959] 1963: *Mass Communication. A Sociological Perspective*. New York: Random House.
- Ødegård, Einar, Pekka Hakkarainen, Lena Hübner ja Lau Larsen: Punishment and attitudes to the level of punishment in the Nordic countries.

Teoksessa Pekka Hakkarainen, Lau Larsen ja Christoffer Tigerstedt (toim.): *Discussing Drugs and Control Policy. Comparative Studies on Four Nordic Countries*. NAD Publications 31. Helsinki: Nordic Council for Alcohol and Drug Research.

Internetlähteet

Elämä on parasta huumetta ry:n toimintaperiaatteet 2006.

<http://www.eoph.fi/yhdistys/periaatteet.htm>

Luettu 24.10.2006.

Irti huumeista ry:n toiminta ja organisaatio 2006.

<http://www.irtihuumeista.fi/index>

Luettu 24.10.2006.

Journalistin ohjeet 2004. Suomen journalistiliitto, Helsinki.

<https://www.journalistiliitto.fi/Resource.phx/sivut/sivut-journalistiliitto/pelisaannot/journalistinohteet/uudet.htx>

Luettu 18.10.2006.

Stocchetti, Matteo 2005: Suspected Terrorists, Actual Victims: The Naturalization of Violence in the Media. Abstrakti Innovations and Reproductions in Cultures and Societies -konferenssissa Wienissä 9.–11.12.2005 pidetystä esitelmästä.

http://www.inst.at/irics/speakers_n_s/stocchetti.htm

Luettu 18.5.2007.

Youth Against Drugs ry:n toimintasuunnitelma 2006.

[http://www.yad.fi/hallinta/dataFiles/yleiset/](http://www.yad.fi/hallinta/dataFiles/yleiset/Toimintasuunnitelma%202006.pdf)

[Toimintasuunnitelma%202006.pdf](http://www.yad.fi/hallinta/dataFiles/yleiset/Toimintasuunnitelma%202006.pdf)

Luettu 24.10.2006.

Henkilökohtaiset keskustelut

Salasuo, Mikko 2006: Henkilökohtainen sähköpostikeskustelu 23.–28.11.2006

Soikkeli, Markku 2006: Henkilökohtainen sähköpostikeskustelu 7.–9.10.2006

Liite 1: Kunkin lähdetahon yleisyys prosentteina juttujen määrästä (pää- ja muut lähteet)

	molemmat n=151	HS n=66	AL n=85
poliisi	25%	24%	22%
oikeusviranomaiset	19%	21%	15%
tulli	9%	12%	6%
poliitikko	9%	9%	8%
tutkimus	7%	12%	3%
raittiustyö	7%	8%	6%
sosiaalitoimi	7%	9%	5%
huumeiden käyttäjä tai entinen käyttäjä	4%	5%	3%
terveydenhuolto	3%	3%	2%
muu huumerikollinen tai huumerikoksesta epäilty	3%	5%	2%
muusta huumeisiin liittyvästä rikoksesta epäilty	3%	5%	2%
apteekkilaitos	1%	0%	2%
koulutoimi	0%	0%	0%
vanhempainyhdistykset	0%	0%	0%
muu	25%	9%	42%
lähde ei tiedossa	4%	2%	6%

Taulukko 8: Kunkin lähdetahon yleisyys prosentteina juttujen määrästä (pää- ja muut lähteet)